

**SČÍTÁNÍ OSOB BEZ DOMOVA
V ČESKÉ REPUBLICE 2019**

**Kategorie bez střechy a vybrané
kategorie bez bytu podle
typologie ETHOS**

Olga Nešporová
Petr Holpuch
Kristýna Janurová
Věra Kuchařová

VÚPSV, v. v. i. Praha
2019

Publikace byla schválena Ediční vědeckou radou ve složení:

doc. Ing. Ladislav Průša, CSc. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Ing. Martin Holub, Ph.D. (VÚPSV, v. v. i. Praha)
Mgr. Miriam Kotrusová, Ph.D. (FSV UK Praha)
doc. Ing. Robert Jahoda, Ph.D. (MU Brno)
Ing. David Prušvic, Ph.D. (MF ČR)
Ing. Jan Mertl, Ph.D. (VŠFS Praha)
Ing. Jan Molek, CSc. (JU České Budějovice)
doc. Ing. Olga Poláková, CSc. (Metropolitní univerzita Praha)

Monografie byla finančně podpořena z institucionální podpory na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace na období 2018-2022, je součástí projektu „Výzkum bezdomovecké populace v ČR s přihlédnutím k ekonomické aktivitě v závislosti na fázích životního cyklu“.

Vydal Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Dělnická 213/12
Praha 7, 170 00
jako svou 559. publikaci
Vyšlo v roce 2019, 1. vydání, počet stran 95
Tisk: VÚPSV, v. v. i.

Recenze: doc. PhDr. Jan Váně, Ph.D.
Mgr. Ilja Hradecký

ISBN 978-80-7416-351-7

<http://www.vupsv.cz>

Abstrakt

Sčítání osob bez domova v České republice 2019

Kategorie bez střechy a vybrané kategorie bez bytu podle typologie ETHOS

Publikace přináší výsledky sčítání osob bez domova, které jsme realizovali na území České republiky v dubnu 2019. Sčítány byly osoby bez střechy nad hlavou a vybrané kategorie osob bez bytu podle mezinárodní typologie ETHOS. Kategorie bez střechy byla sečtena celá, tedy jak osoby spící venku, tak osoby v noclehárnách. Z kategorie bez bytu jsme sčítali pouze osoby ubytované v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách, dále pak i osoby pobývající ve vězeňských a zdravotnických zařízeních s lůžkovou péčí, které neměly jiné ubytování, do kterého by se po propuštění mohly vrátit. Nesčítali jsme osoby ubytované v krátkodobých komerčních ubytovnách, děti opouštějící institucionální výchovná zařízení či pěstounskou péči ani osoby v zařízeních pro uprchlíky. Aktivně se do sčítání v terénu zapojilo 403 obcí, které počtem svých obyvatel reprezentují více než polovinu populace ČR. Azylové domy, domy na půl cesty, vězeňská zařízení a zdravotnická zařízení poskytly informace o počtech osob bez domova vyplněním elektronických dotazníků. Extrapolací zjištěných dat na ostatní obce bylo zjištěno, že celkový počet osob bez domova činil na jaře roku 2019 zhruba 21 230 dospělých osob a 2 600 dětí. Nejvyšší podíl z nich, zhruba polovinu, představovaly osoby bez střechy, tedy přebývající venku či v noclehárnách pro osoby bez přístřeší. Jednu čtvrtinu pak tvořily osoby ubytované v azylových domech. Zhruba každá desátá osoba bez domova se v době sčítání nacházela ve zdravotnickém zařízení, nejčastěji v psychiatrické léčebně. Nejvyšší počet osob bez domova se nachází v Moravskoslezském kraji a v Hlavním městě Praze, ovšem při sledování počtu osob bez domova připadajících na tisíc obyvatel jednotlivých krajů byly zjištěné nejvyšší míry v Karlovarském, Moravskoslezském, Ústeckém kraji a v Hlavní městě Praze. Mezi osobami bez domova výrazně převažují muži, kteří tvoří přibližně 70 % ze všech sečtených dospělých osob bez domova.

Klíčová slova: osoby bez domova; bezdomovci; sčítání osob; azylové domy; extrémní vyloučení; domy na půl cesty; ETHOS; marginalizace; bydlení

Abstract

Census of homeless persons in the Czech Republic 2019

Roofless and selected houseless categories according to the ETHOS typology

The publication presents the results of a census of homeless persons in the Czech Republic that was conducted in April 2019. Roofless persons and selected categories of houseless persons were surveyed according to the international ETHOS typology (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion). The roofless category was considered to consist of persons living rough and persons accommodated in night shelters, whereas the houseless category included only those accommodated in homeless hostels (including women's shelter accommodation), halfway houses and municipal hostels, as well as those in penal and medical institutions who had no other accommodation to which they might return following their release. We did not count persons staying in private temporary accommodation, minors who were due to leave institutional or foster care with nowhere to go, or persons in refugee facilities. A total of 403 municipalities, representing more than half the population of the Czech Republic, were actively involved in the field census. Homeless hostels, halfway houses, prisons and health facilities provided information on numbers of homeless people via the

completion of electronic questionnaires. Following the extrapolation of the data to include non-surveyed municipalities, it was determined that in the spring of 2019 the total number of homeless persons in the Czech Republic stood at approximately 21 230 adults and 2 600 minors. The highest proportion, approximately half, consisted of roofless persons, i.e. living rough or in night shelters while one quarter was made up of persons accommodated in homeless hostels. At the time of the census, roughly every tenth homeless person was in a medical facility, most often a psychiatric hospital. The highest overall numbers of homeless persons were found to be in the Moravian-Silesian region and in the Czech capital, Prague; however, the highest rates of homeless persons per thousand inhabitants in individual regions were determined for the Karlovy Vary, Moravian-Silesian and Ústí-nad-Labem regions and Prague. Men made up by far the majority of the homeless population, accounting for approximately 70% of all the homeless adults counted.

Keywords: homeless persons; surveyed person; homeless hostels; extreme exclusion; halfway houses; ETHOS; marginalisation; housing

Obsah

Shrnutí hlavních zjištění	7
Úvod	8
Poděkování	9
1. Metodologie	10
1.1 Evropská typologie bezdomovectví.....	10
1.2 Dosavadní sčítání osob bez domova v ČR.....	14
1.3 Vymezení pojmů.....	15
1.4 Sčítání osob bez domova v obcích ČR.....	16
1.4.1 Scénář 1: Sčítání dle vlastní evidence.....	17
1.4.2 Scénář 2: Úplné sčítání v terénu v obcích bez institucionálních nizkoprahových služeb.....	18
1.4.3 Scénář 3: Úplné sčítání v terénu a v nizkoprahových službách	18
1.4.4 Scénář 4: Metoda „capture-recapture“	19
1.4.5 Analýza dat sebraných v obcích ČR	21
1.5 Sčítání osob bez domova v institucích.....	24
1.5.1 Sčítání v azylových domech a domech na půl cesty	24
1.5.2 Sčítání ve zdravotnických zařízeních.....	27
1.5.3 Sčítání ve věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence	31
1.6 Shrnutí	33
2. Osoby bez domova v krajích České republiky	34
2.1 Bezdomovectví v krajích dle místa přespávání a věku	35
2.2 Počty osob bez domova na 1 000 obyvatel	38
2.3 Přehled sečtených osob bez domova v krajích.....	39
2.4 Shrnutí	47
3. Osoby bez střechy – venku a v noclehárnách.....	49
3.1 Genderová struktura osob bez střechy	50
3.2 Věková struktura osob bez střechy	51
3.3 Celková doba strávená bez střechy či bez bytu	53
3.4 Shrnutí	55
4. Osoby bez bytu	57
4.1 Osoby v azylových domech	57
4.2 Osoby v obecních ubytovnách	68
4.3 Osoby v domech na půl cesty	72
4.4 Osoby ve zdravotnických zařízeních	73
4.4.1 Rozdělení výzkumného souboru podle metody sčítání.....	73
4.4.2 Genderová a věková struktura osob ve zdravotnických zařízeních	75
4.4.3 Struktura sečtených osob podle typu zařízení	76
4.4.4 Regionální rozložení osob bez domova ve zdravotnických zařízeních.....	81
4.4.5 Odhad reálného celkového počtu osob bez domova ve zdravotnických zařízeních	82
4.5 Osoby ve věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence	84
4.5.1 Genderová a věková struktura osob ve vězeňských zařízeních	84
4.5.2 Struktura sečtených osob podle umístění.....	85
4.5.3 Regionální rozložení sečtených osob	86

4.6 Shrnutí.....	87
Závěr	90
Literatura	92
Výtahy z oponentských posudků	95

Shrnutí hlavních zjištění

- Odhad celkového počtu osob bez střechy (venku a v noclehárnách) a vybraných kategorií bez bytu (osoby v azylových domech, v domech na půl cesty, v ubytovacích zařízeních pro ženy, v obecních ubytovnách, vězeňských a zdravotnických zařízeních) podle mezinárodní typologie ETHOS na území ČR je 23 830. Z toho je 2 600 osob mladších 18 let (počty k druhému dubnovému týdnu 2019 založené na plošném sčítání a extrapolaci zjištěných výsledků).
- Zhruba polovina sčítaných osob bez domova žije „venku“ či využívá přechodné nízkoprahové noclehárny pro osoby bez přístřeší. Kategorie venku zahrnuje osoby žijící na ulici nebo ve veřejném prostoru bez příbytku, např. ve stanech, autech, vagónech, podmostích, squatech, cizích zahradních chatkách, garážích, sklepech.
- Zbývající polovina využívá sociálních a ubytovacích služeb a pobývá v azylových domech, obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší, v domech na půl cesty, nebo se aktuálně v době sčítání nacházela v nemocničních zařízeních (nejčastěji v psychiatrických léčebnách) a ve vězeňských zařízeních.
- Mezi sčítanými osobami bez domova výrazně převažují muži. Osm z deseti osob bez střechy přespávajících venku a v noclehárnách jsou muži, pouze dvě z deseti jsou ženy. V azylových domech je podíl žen vyšší, žije v nich 30 % žen, 38 % mužů a 32 % dětí.
- Nejvíce osob bez domova sčítaných kategorií žije v Moravskoslezském kraji (asi 3 540), v Hlavním městě Praze (přibližně 3 250) a v Jihomoravském kraji (2 450).
- Nejvyšší podíl osob bez domova (bez střechy a vybraných kategorií bez bytu) na tisíc obyvatel daného kraje je v Karlovarském kraji (3,00), v Moravskoslezském kraji (2,92) a v Ústeckém kraji (2,75).
- Nejvyšší podíl osob bez domova (dospělí) přespávajících venku či v nízkoprahových noclehárnách na tisíc obyvatel daného kraje se nachází v Hlavním městě Praze (1,64), v Karlovarském kraji (1,61) a v Moravskoslezském kraji (1,38).

	celá ČR 2019	
počet dospělých bez domova*	21 230	zaokrouhleno na celé desítky
počet dětí bez domova*	2 600	zaokrouhleno na celé desítky
venku a v noclehárnách	11 608	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
azylové domy** - dospělí	3 950	reálně sečteno 94 %, zbytek extrapolován
azylové domy** - děti a mladiství	2 185	reálně sečteno 92 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny - dospělí	1 258	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny - děti a mladiství	382	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
domy na půl cesty - dospělí	246	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
domy na půl ces. - děti a mladiství	24	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
věznice	1 500	reálně sečteno 100 %
zdravotnická zařízení - dospělí	2 668	reálně sečteno 93 %, zbytek extrapolován
zdrav. zařízení - děti a mladiství	4	informaci poskytlo 93 % nemocnic

* Sčítány byly pouze kategorie osob bez domova, které jsou uvedené v tabulce.

** Včetně pobytových zařízení pro ženy (matky s dětmi, ženy ohrožené domácím násilím).

Úvod

S nárůstem počtu lidí bez domova po roce 1989 postupně vznikala poptávka po lepší sledovanosti a znalosti tohoto fenoménu, aby mohly být cíleněji a přesněji plánovány strategie pomoci pro tuto skupinu obyvatel, která zpravidla žije v extrémní chudobě a sociálním vyloučení. Přestože je problematika bezdomovectví vděčným tématem médií, do centra odborného zájmu se v České republice dostávala jen zvolna. Dnes již existuje řada kvalitních českých studií, které se zabývají problematikou bezdomovectví z různých úhlů pohledu (např. Holpuch, 2011; Marek, Strnad, Hotovcová, 2012; Prudký, Šmídová, 2010; Vašát, 2014; Vašát, Gibas, 2018; Vašát, Gibas, Poláková, 2017; Vágnerová, Csémy, Marek, 2014; Vágnerová, Marek, Csémy, 2018; Šimon a kol. 2019). Víme mnoho o tom, jak bezdomovci žijí, jaké jsou příčiny jejich životní situace, jaké mají psychické obtíže i jaké využívají sociální služby. Nicméně se v minulosti vzhledem k povaze a šíři tohoto fenoménu nedařilo uspokojivě zjistit, kolik osob bez domova na území České republiky žije.

O různé odhady o počtu těchto osob založené na využití dostupných dat i s doplněním dat nových se v minulosti pokoušelo mnoho autorů, ovšem vždycky s omezeným výsledkem (např. Hradecký, 2006; Kliment, Dočekal, 2016: 49-52; Kuchařová a kol., 2015; Kuchařová, Janurová, 2016; *Vyhodnocení průzkumu řešení...*). Nejnověji se počty osob, respektive domácností, bez střechy a bez bytu, jakož i počty domácností v nejistém a nevyhovujícím bydlení, pokoušeli z počtů příjemců sociálních dávek odhadnout autoři sdružení v Platformě pro sociální bydlení (Klusáček a kol., 2019). Všechny tyto pokusy byly však pouhými odhady, protože se nikdy nepodařilo realizovat rozsáhlý a plošný sběr dat v terénu. Výjimkou bylo sčítání osob domů a bytů v roce 2011, jehož výsledky ovšem zahrnovaly pouze osoby, které v době censu využívaly specifické sociální služby (více viz Kuchařová, Janurová, 2016). Je to pochopitelné, neboť toto sčítání se zaměřuje primárně na osoby bydlící.

Tento projekt navazuje na dva předchozí projekty realizované ve VÚPSV, v. v. i., jejichž snahou bylo zjistit údaje o počtech osob bez domova pomocí kombinací různých dostupných i nově vytvořených datových zdrojů (Kuchařová a kol., 2015; Kuchařová, Janurová, 2016). Právě zjištění o neúplnosti a chybovosti všech dostupných dat podpořilo naši snahu realizovat pokud možno co nejširší plošné sčítání a následný odhad počtu osob bez domova. Bylo zřejmé, že bez práce v terénu prováděné podle jednotné metodiky a ve stejném čase na co možná největším území České republiky nebude možné počet osob bez domova přesně zjistit.

Pro zjištění přesných údajů o počtech bezdomovců je nezbytné jasně definovat skupinu osob, které za bezdomovce pokládáme. FEANTSA, Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci, vypracovala na základě národních podnětů typologii bezdomovectví (ETHOS) tak, aby zjištěné údaje o daných skupinách byly vzájemně srovnatelné. O převod této typologie do prostředí jednotlivých států se posléze zasloužili místní odborníci na daném poli, u nás to byla pracovní skupina vedená Iljou Hradeckým (2007).

Vycházejíce z této evropské typologie bezdomovectví, zaměřili jsme se na dvě základní skupiny osob bez domova, a sice osoby „bez střechy“ a „bez bytu“. Označujeme je jako osoby bez domova, osoby bez přístřeší, případně jako bezdomovce. Protože však tento třetí termín s sebou nese ve vnímání majoritní společnosti negativní konotace, spíše se mu vyhýbáme. Osobami bez domova tedy označujeme lidi přežívající venku, tj. ve veřejných prostorách, ve stanech, v provizorních přístřešcích, v podmostích, ve squatech, v autech nebo v cizích zahradních chatkách, a dále osoby, které spí

v noclehárnách pro osoby bez domova. Tyto dvě skupiny osob se často prolínají a obě patří do koncepční kategorie „bez střechy“. Dále jako osoby bez domova označujeme vybrané kategorie osob žijících „bez bytu“, na které jsme se při sčítání zaměřili, a sice osoby žijící v azylových domech (pro muže, pro ženy, matky s dětmi, pro rodiny), v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách pro osoby bez domova. Sčítali jsme i osoby bez domova aktuálně pobývající ve zdravotnických zařízeních (včetně psychiatrických) a věznicích či vazebních věznicích. Předmětem provedeného sčítání nebyly osoby ubytované v komerčních ubytovnách, které dle mezinárodní typologie ETHOS rovněž spadají do kategorie „bez bytu“. Přitom se jedná o kategorii osob početně velkou. Z dalších početně menších kategorií jsme se nevěnovali osobám v přechodném podporovaném ubytování, osobám v pobytových zařízeních pro uprchlíky a nesčítali jsme ani osoby před opuštěním dětských institucí a osoby před opuštěním pěstounské péče. Sčítání osob uvedených kategorií nebylo zadavatelem požadováno, protože je chce zjišťovat samostatně.

Cílem této studie je představit výsledky doposud nejkomplexnějšího plošného sčítání osob bez domova výše uvedených kategorií na území ČR. Sčítání sledovaných osob se podařilo ve stejný termín, tedy v druhý dubnový týden 2019, provést ve 403 obcích ČR.

Věříme, že se toto sčítání v budoucnu bude periodicky opakovat a zapojí se do něj ještě více měst a obcí. Právě opakovaná sčítání podle stejné metodologie mohou přinést výsledky, díky nimž je možné sledovat vývojové trendy a predikovat budoucí vývoj. Díky jednotné metodologii mohou být výsledky srovnatelné, a tedy mnohem lépe využitelné na lokální, celostátní i mezinárodní úrovni.

Poděkování

Děkujeme obecním koordinátorům velkých měst, že se pustili do tak náročného úkolu a organizovali množství sociálních pracovníků, kteří realizovali samotné sčítání v terénu. Nemalý dík patří i krajským koordinátorům sčítání, bez jejichž práce by nebylo možné sčítání v tomto rozsahu realizovat. Vážíme si i všech politických činitelů, kteří dali ke sčítání souhlas. Jsou to zpravidla ti, kteří mají zájem problematiku bezdomovectví na svých územích řešit. Náš dík patří všem zapojeným sociálním pracovníkům městských a obecních úřadů a dále sociálním pracovníkům neziskových organizací, kteří doplnili počty sčítacích komisařů v terénu a bez jejichž pomoci by nebyla realizace sčítání ve větších městech vůbec možná. Dále bychom chtěli poděkovat za poskytnutí dat o osobách bez domova a zodpovědnou nezištnou spolupráci vedoucím i řadovým zaměstnancům azylových domů, domů na půl cesty, zdravotnických a vězeňských zařízení. Speciální dík patří Generálnímu ředitelství Vězeňské služby ČR, které se postaralo o distribuci a sběr potřebných údajů ve všech vězeňských zařízeních, včetně nemocnic. Rovněž děkujeme Ústavu zdravotnických informací a statistiky ČR za to, že nám poskytl kontakty na všechna zdravotnická zařízení. V neposlední řadě bychom rádi poděkovali všem expertům z řad odborníků pracujících s cílovou skupinou osob bez domova i z řad akademiků, se kterými jsme měli možnost diskutovat vznikající metodologii pro co nejučelnější sběr potřebných dat, a to včetně pracovníků MPSV ČR, kteří jsou zároveň zadavatelem daného projektu.

1. Metodologie

Při vytváření metodologie jsme vycházeli z možností českého prostředí, nicméně jsme se při základní kategorizaci drželi mezinárodních standardů tak, aby bylo možné získaná data snadno srovnávat s daty z jiných evropských států.

K zapojení se do sčítání osob bez domova jsme se snažili namotivovat maximální množství obcí, zejména těch se statusem ORP a POU. Obce, které s účastí v projektu souhlasily, sčítání buďto zrealizovaly přímo v terénu podle námi připravené metodiky (89 obcí) nebo dodaly data o počtech osob bez domova v daném týdnu podle vlastní evidence sociálních pracovníků a policie (314 obcí). Sčítány byly nejen osoby, které využívají nějaké pobytové či sociální služby, ale také ty, které pobývaly venku a žádné služby v době censu nevyužívaly. Doplňkově jsme elektronickou formou paralelně sbírali data z azylových domů, ale také z lůžkových zdravotnických zařízení, z věznic a z vazebních věznic na celém území České republiky. I v těchto zařízeních se totiž v daném týdnu vyskytovaly osoby, které neměly domov a spadaly tedy do námi sčítané populace.

V této kapitole nejprve vymezíme kategorie osob bez domova, které byly předmětem sčítání (kap. 1.1) a zmíníme se o dosavadních sčítáních osob bez domova na území ČR (kap. 1.2). Dále popíšeme použitou metodologii sběru dat a jejich zpracování pro každou z několika částí provedeného sčítání. Nejprve se budeme věnovat sčítání osob bez domova v obcích ČR (kap. 1.4), dále doplňkovému sčítání osob bez domova v azylových domech a v domech na půl cesty (kap. 1.5.1), následně sčítání ve zdravotnických zařízeních (kap. 1.5.2) a nakonec sčítání ve věznicích, vazebních věznicích a detenčních zařízeních (kap. 1.5.3).

1.1 Evropská typologie bezdomovectví

Pro potřeby mezinárodních srovnání o bezdomoveckých populacích v jednotlivých státech Evropy vypracovala **European Federation of National Associations Working with the Homeless AISBL** (dále též **FEANTSA**)¹ jednotnou typologii bezdomovectví a vyloučení z bydlení, kterou dále označujeme její zkratkou **ETHOS (European Typology of Homelessness and Housing Exclusion)**.² Zde používáme její zjednodušenou verzi, která byla speciálně harmonizována právě za účelem snadnějšího srovnávání statistických dat a bývá označována termínem **ETHOS Light** (tabulka č. 1.1).³ Tato typologie vznikla v rámci zpracování studie pro Evropskou komisi *Measurement of Homelessness at European Union Level* v roce 2007. Jejím hlavním cílem bylo právě sjednocení složitých definic a vytvoření jednoduchého nástroje pro sběr dat tak, aby bylo možné jej používat pro statistické účely a celou řadu politických a praktických úkolů. V předkládané studii uvádíme výsledky sčítání kategorií osob, které jsou šedě vyznačeny v tabulce č. 1.1.

¹ Zkratka organizace pochází z jejího názvu ve francouzštině *Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abris AISBL*. AISBL = *Association internationale sans but lucratif* = mezinárodní nezisková organizace. Organizace sídlí v Bruselu v Belgii a je finančně podporována Evropskou Komisí.

² Typologie je dostupná na internetové adrese: <https://www.feantsa.org/download/ethos2484215748748239888.pdf> (přístup 20. 5. 2019).

³ Typologie je dostupná na adrese: <https://www.feantsa.org/download/fea-002-18-update-ethos-light-0032417441788687419154.pdf> (přístup 20. 5. 2019).

Tabulka č. 1.1 **Harmonizovaná definice bezdomovectví pro statistické účely – ETHOS Light**

konceptní kategorie*		operační kategorie		životní situace, ubytování	definice
BEZ STŘECHY	1	osoby přežívající venku	1	veřejné prostory nebo venku (na ulici)	osoby žijící na ulici nebo ve veřejném prostoru bez příbytku
	2	osoby v noclehárnách	2	noclehárny	osoby bez obvyklého bydliště, často se stěhují mezi různými typy ubytování, využívají nízkoprahové noclehárny
BEZ BYTU	3	osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3	azylové domy pro bezdomovce, obecní ubytovny	období pobytu je časově omezené a žádné dlouhodobé bydlení není poskytováno
			4	přechodné ubytovny**	
			5	přechodné podporované ubytování***	
			6	pobyťová zařízení pro ženy nebo uprchlíky	
	4	osoby v institucích	7	zdravotnická zařízení	zůstává déle, než je potřeba, protože nemá bydlení
			8	věznice a vazební věznice	bez možnosti bydlení po propuštění
NEVYHOVUJÍ CÍ BYDLENÍ	5	osoby žijící v neobvyklých stavbách, protože nemají bydlení	9	mobilní obydlí	ubytování je využíváno, protože nemá bydlení, není to běžné místo pobytu dané osoby
			10	neobvyklé stavby	
			11	provizorní stavby	
NEJISTÉ BYDLENÍ	6	osoby bez domova žijící dočasně v běžném bydlení s rodinou a přáteli (protože nemají bydlení)	12	konvenční bydlení, které ale není obvyklým místem pobytu dané osoby	ubytování je využíváno, protože nemá bydlení, není to běžné místo pobytu dané osoby

Pozn.: * Konceptní kategorie nejsou součástí ETHOS Light, přejali jsme je z typologie ETHOS proto, aby bylo vymezení sledované cílové skupiny jasnější. ** Jedná se o komerční, nepodporované ubytování. Šedě zvýrazněné kategorie byly předmětem sčítání.

Zdroj: Převzato z: <https://www.feantsa.org/download/fea-002-18-update-ethos-light-0032417441788687419154.pdf> (přístup 20. 5. 2019). Vlastní překlad autorů s využitím českého překladu Evropské typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení v prostředí ČR, dostupné z: https://www.feantsa.org/download/cz_8621229557703714801.pdf (přístup 20. 5. 2019).

Při sčítání osob bez domova na jaře 2019 jsme vycházeli z uvedené typologie (tabulka č. 1.1). Sčítali jsme konceptní kategorie osob **bez střechy a bez bytu** (viz šedě označené kategorie v tabulce č. 1.1 a všechny uvedené kategorie v tabulce č. 1.2).

V kategorii **bez střechy** se konkrétně jednalo o osoby **přežívající ve veřejných prostorech (na ulici)** a **osoby spící v noclehárnách** pro osoby bez domova.

V kategorii **bez bytu** jsme sčítali **osoby v ubytovnách pro bezdomovce**. V českém prostředí to jsou osoby v azylových domech a v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší. Dále jsme sčítali osoby v **pobytových zařízeních pro ženy**, tedy v azylových domech určených pro ženy a pro matky s dětmi. V této kategorii osob v ubytovnách pro bezdomovce jsme nesčítali osoby v přechodných komerčních ubytovnách. Nebylo v zadání projektu ani v silách sčítacích komisařů tuto kategorii obsáhnout. Rovněž jsme nezjišťovali počty osob v pobytových zařízeních pro uprchlíky.

V kategorii bez bytu jsme dále sčítali **osoby v institucích**, které neměly po propuštění z dané instituce kam jít. Získali jsme údaje o počtech těchto osob jak ze **zdravotnických zařízení** (včetně psychiatrických nemocnic), tak z **věznic a vazebních věznic**.

Tabulka č. 1.2 na následující straně ukazuje pouze kategorie osob, které byly předmětem provedení sčítání osob bez domova. V ní jsou uvedené kategorie podle plné verze mezinárodní typologie ETHOS, včetně přesně specifikovaných národních subkategorií. Tuto českou verzi s národními subkategoriemi vytvořil pracovní tým Ilji Hradeckého v prvním desetiletí 21. století (viz Hradecký a kol., 2007).

Tabulka č. 1.2 **Kategorie sčítaných osob podle mezinárodní klasifikace ETHOS**

konceptní kategorie	operační kategorie	životní situace	generická (druhov) definice	národní subkategorie
BEZ STŘECHY	1 osoby přežívající venku	1.1 veřejné prostory nebo venku (na ulici)	osoby přežívající na ulici nebo ve veřejně přístupných prostorách bez možnosti ubytování	1.1.1 osoby spící venku (např. ulice, pod mostem, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, vraky aut)
	2 osoby v noclehárně	2.1 noclehárna	osoby bez obvyklého bydliště, které využívají nízkoprahové noclehárny	2.1.1 osoby v nízkoprahové noclehárně
BEZ BYTU	3 osoby v ubytovnách pro bezdomovce	3.1 azylový dům pro bezdomovce	osoby v azylových domech s krátkodobým ubytováním	3.1.1 muži v azylovém domě 3.1.2 ženy v azylovém domě 3.1.3 matky s dětmi v azylovém domě 3.1.4 otcové s dětmi v azylovém domě 3.1.5 úplné rodiny v azylovém domě 3.1.6 osoby v domě na půl cesty
	4 osoby v pobytových zařízeních pro ženy	4.1 pobytové zařízení pro ženy	ženy ubytované krátkodobě v zařízení z důvodu ohrožení domácím násilím	4.1.2 ženy ohrožené domácím násilím pobývající v azylovém domě
	6 osoby před opuštěním instituce	6.1 vězeňská zařízení 6.2 zdravotnická zařízení	bez možnosti bydlení po propuštění zůstává déle z důvodu absence bydlení	6.1.1 osoby před opuštěním věznice 6.2.1 osoby před opuštěním zdravotnického zařízení

Přejato z: https://www.feantsa.org/download/cz_8621229557703714801.pdf (přístup 3. 6. 2019); vybrány pouze kategorie, které byly předmětem sčítání.

1.2 Dosavadní sčítání osob bez domova v ČR

Sčítání osob bez domova v České republice doposud nikdy neproběhlo v takovém rozsahu, jako jsme ho realizovali na jaře 2019. Rozhodně se však nejedná o první výzkum, jehož cílem je zjištění počtů a základních sociodemografických charakteristik osob bez domova.

První pokus sečíst populaci osob bez domova na celém území ČR proběhl již v roce **2011** v rámci oficiálního **Sčítání lidu, domů a bytů (SLDB)**. Tehdy to bylo na popud poptávky ze strany Evropské unie, která se snaží bezdomovectví v Evropě poznat a eliminovat.

O zařazení cílové skupiny osob bez domova do běžných národních censů a zpracování těchto dat se zasloužila především European Observatory on Homelessness (EOH, 2012). Nejen v České republice, ale i v dalších státech Evropy se však ukázalo, že zařazení této cílové skupiny do běžného sčítání lidu není úplně snadné právě proto, že tradiční sčítání lidu se opírá především o adresy bydliště. Řešení ve většině států spočívalo v tom, že byly sčítány osoby v zařízeních poskytujících služby osobám bez domova, v noclehárnách, azylových domech, denních centrech či dalších službách. Metoda sběru dat však byla v jednotlivých zemích různá. Získaná data se bohužel ukázala jako nepoužitelná pro mezinárodní srovnání, a to právě z důvodu velké diverzity metodických přístupů, která vyplývala z organizace běžného sčítání (EOH, 2012).

Data o osobách bez domova zachycených ve Sčítání lidu, domů a bytů 2011 byla zveřejněna a podrobně analyzována (viz Kuchařová, Janurová, 2016: 95-116). Kategorie sčítaných osob se plně nekryly s mezinárodní typologií ETHOS, takže toto **sčítání nebylo schopno pokrýt základní koncepční kategorie bez střechy a bez bytu**, ale naopak **zachytilo některé** z osob spadajících do koncepční kategorie **v nejistém a nevyhovujícím bydlení**. V tomto sčítání byly jednak sečteny osoby ubytované **v azylových domech a domech na půl cesty** a dále i osoby využívající **nízkoprahových denních center a nocleháren** pro osoby bez domova. Sčítalo se v celkem 270 domech, kde byly tyto služby poskytovány (Kuchařová, Janurová, 2016: 96-97). Na realizaci tohoto sčítání spolupracovaly neziskové organizace Sdružení azylových domů a dále Asociace poskytovatelů sociálních služeb. To sice umožnilo zachytit uživatele sociálních služeb, ale nikoliv kategorii osob bez domova pobývajících venku a nevyužívajících žádné služby. Ty mohly být sice sečteny v terénu nějakým sčítacím komisařem, ale lze se oprávněně domnívat, že se tak stalo pouze v některých případech. Osoby v terénu totiž neměly být aktivně vyhledávány, pouze zaregistrovány, pokud se s nimi sčítací komisař setkal (Růžička, 2015: 42-44). Nevyrovnaná síť výše uvedených sociálních služeb i různá míra spolupráce v jednotlivých krajích přinesly výsledky o populaci bezdomovců, které z hlediska věkového složení, zastoupení pohlaví a dalších demografických charakteristik neodpovídaly odhadům z jiných datových zdrojů, tedy výzkumných projektů či sčítání a odhadů magistrátů velkých měst. Jinak řečeno, výsledky byly s největší pravděpodobností zkreslené a zahrnovaly právě jen určitý segment bezdomovecké populace.

V SLDB 2011 se ovšem podařilo zachytit i **další osoby bydlící v objektech mimo bytový fond, v rekreačních chatách, chalupách, nouzových obydlích, přístřeších, a v mobilních obydlích**. Část určitě bude spadat **do kategorií nevyhovujícího nebo nejistého bydlení**, u druhé části bude naopak platit, že mnohé bydlení v chatě či chalupě je zcela vyhovující a jisté. Tyto dvě skupiny bohužel není možné na základě dat ze sčítání oddělit.

V roce **2011 bylo v SLDB** sečteno **celkem 11 496 „bezdomovců“**.⁴ Dále bylo na území ČR sečteno celkem 35 480 osob bydlících v rekreačních chatách či chalupách, celkem 16 834 osob bydlících v nouzových obydlích a přístřeších a dalších 925 osob bydlících v mobilních obydlích (Kuchařová, Janurová, 2016: 96).

Vedle sčítání na celostátní úrovni se v různých městech ČR v různých obdobích a s různou periodicitou konají **místní sčítání osob bez domova**, která primárně slouží lokálním samosprávám ke zjištění dat proto, aby mohly v rámci svých územních celků plánovat služby pro tuto skupinu obyvatel. Takováto sčítání jsou **realizována podle různých metodik a v různých časových obdobích**, v některých městech opakovaně (např. v Brně, Chebu). Sčítání nejčastěji provádí buď sociální pracovníci a studenti sociálně vědních oborů (např. v Brně, Plzni, Praze; viz Baláš a kol., 2010, 2015; Šnajdrová, Holpuch 2010; Toušek, 2009), nebo policie (např. Mladá Boleslav, Litvínov), případně se obě tyto skupiny kombinují (např. v Plzni, Ostravě; Hruška a kol. 2012; Váně, Kalvas, 2014). Pro jejich přehled viz Kuchařová, Janurová (2016: 13-14). V naprosté většině větších měst byla činěna sčítání v terénu či byly alespoň stanovovány odhady počtu osob bez domova, výsledky však nemusely být nikde publikovány nebo byly uveřejněny jen v lokálních médiích.

1.3 Vymezení pojmů

Osoby bez domova (osoby bez přístřeší, bezdomovci) – osoby přežívající ve veřejných prostorách nebo venku (na ulici), v nelegálně obývaných chatkách, squatech apod., v noclehárnách, v azylových domech a v jiných nekomerčních/ neziskových ubytovacích zařízeních pro osoby bez přístřeší (obecní ubytovna). Jedná se o osoby spadající do kategorie „bez střechy a bez bytu“ dle mezinárodní typologie ETHOS.

Sčítané kategorie:

1. osoby přežívající venku
2. osoby v noclehárnách
3. osoby v azylových domech, v domech na půl cesty a v obecních ubytovnách pro bezdomovce

a dále

4. osoby bez domova ve zdravotnických zařízeních
5. osoby bez domova ve vězeňských zařízeních

Sčítání osob bez domova (SOD) – sčítání osob výše uvedených kategorií, které proběhlo na celorepublikové úrovni od 8. do 14. 4. 2019. Všechny sečtené osoby byly zaznamenány do sčítacích archů. Sčítání vedl a organizoval Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i. (VÚPSV).

Krajský koordinátor – zodpovědný pracovník, ideálně z krajského úřadu, který koordinoval Sčítání osob bez domova na úrovni kraje. Jeho úkolem bylo organizačně a věcně zajistit řádný průběh SOD. Krajský koordinátor byl styčnou osobou komunikace a předávání informací a materiálů mezi vedením sčítání ze strany VÚPSV, v. v. i. a

⁴ Bezdomovec byl definován jako osoba bez domova, nemající domov či možnost dlouhodobě užívat nějaké přístřeší (*Domácnosti podle Sčítání ...*, 2013).

jednotlivými obecními koordinátory. Jeho úloha při vedení a organizaci sčítání byla velmi důležitá, a stejně tak i při kontrole sebraných dat a jejich úplnosti.

Obecní (městský) koordinátor – pracovník, který vedl Sčítání osob bez domova v dané obci. Vytvářel plán SOD v obci a byl zodpovědný za průběh a organizaci sčítání v obci (dle scénářů 1, 2, 3, či 4). Pod jeho vedením pracovali sčítací komisaři. Na základě metodiky dodané od krajského koordinátora navrhoval průběh, vedl a realizoval sčítání v dané obci. V malých obcích mohl obecní koordinátor pracovat sám, bez sčítacích komisařů.

Sčítací komisař – pracovník, který v terénu realizoval SOD. Sčítání prováděl podle pokynů obecního/městského koordinátora. Sčítal osoby bez domova v institucích poskytujících služby osobám bez přístřeší (např. nízkoprahová centra, noclehárny) a na předem vytipovaných místech, kde se osoby bez domova vyskytovaly. Sečtené osoby zaznamenával do sčítacího archu. Naprostou většinu sčítacích komisařů tvořili sociální pracovníci.

Kartička „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ – zelená kartička velikosti vizitky, která sloužila k vyloučení vzniku duplicit při sčítání. Byla užívána povinně v 1. fázi sčítání podle scénáře 4, ale dále ji hojně využívala i větší města sčítající podle scénáře 2 a 3 tam, kde paralelně pracovalo více sčítacích komisařů. Kartičku obdržel každý člověk, který byl v době censu zaevidován jako osoba spadající do sčítané populace. Nebylo samozřejmě potřeba, aby se sčítané osoby touto kartičkou při opakovaném kontaktu prokázaly. Sčítací komisaři při kontaktu pouze ověřovali skutečnost, zda si dotyčná osoba bez domova vzpomíná, že v některém z předchozích dnů takovouto kartičku dostala (při této otázce dotazovaným osobám kartičku ukázali).

Scénáře sčítání – metodiky, podle kterých sčítání osob bez domova v jednotlivých městech a obcích probíhalo. Byly vypracovány čtyři základní metodické postupy, tedy scénáře sčítání (1, 2, 3, 4), přičemž dva z nich měly ještě další subkategorie (3b a 4b).

Scénář 1: Sčítání dle vlastní evidence. Scénář používaný v malých obcích a městech a tam, kde byly přesně známy počty osob bez domova. Případně tam, kde nebylo možné z kapacitních důvodů provést sčítání v terénu.

Scénář 2: Úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu v obcích, kde nebyly žádné nízkoprahové institucionální služby pro osoby bez domova.

Scénář 3: Úplné sčítání v terénu v obcích, kde byly nějaké institucionální nízkoprahové služby pro osoby bez domova. Úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu a v zařízeních pro osoby bez přístřeší. Modifikace 3b byla použita ve městech s nízkoprahovými denními centry.

Scénář 4: Metoda „capture recapture“. Sčítání v největších městech s vyššími počty osob bez domova. Je to metoda opřená o sčítání v denních centrech pro bezdomovce (1. fáze) a o částečné sčítání na předem identifikovaných místech (2. fáze). Ve městech, kde nízkoprahové denní centrum nemělo zavírací den, byl použit modifikovaný scénář 4b.

1.4 Sčítání osob bez domova v obcích ČR

Sčítání osob bez domova proběhlo ve **403 obcích České republiky** ve dnech **8. – 14. 4. 2019**. Toto sčítání bylo realizováno ve všech krajích s výjimkou Libereckého, kde se bohužel pro nezáměr a vysoké vytížení pracovníků krajského úřadu nepodařilo

spolupráci navázat. Celkem se do sčítání zapojilo **153 obcí s rozšířenou působností** a dalších **75 obcí s pověřeným obecním úřadem**.⁵ Ve zbytku případů se jednalo o **malé obce 1. stupně, kterých bylo celkem 175**. S výjimkou Liberce se censu aktivně zúčastnila všechna města s populací nad 50 000 obyvatel.

Termín sčítání byl velmi pečlivě volen. Jarní termín byl nakonec vybrán s ohledem na skutečnost, že jednou z největších výzev tohoto projektu bylo sečíst osoby přespávající „venku“. Zimní termín je zpravidla volen tehdy, když je sčítání osob bez domova založeno na jejich evidenci ve službách a zařízeních. Letní termín nahrává snadnějšímu sčítání venku v terénu, nicméně tam hrozí, že mohou venku krátkodobě přespávat i osoby, které nějaké ubytování mají. Jaro je středem mezi těmito extrémny. Osoby bez domova lze poměrně hojně zastihnout venku v terénu, ale zároveň jich tam nepřespává víc, než kolik musí. Jsme si vědomi toho, že sčítání provedené v zimě by přineslo vyšší počty osob v institucích, v létě naopak vyšší počty osob venku. Duben byl volen záměrně proto, abychom zjistili zhruba středové hodnoty a zároveň jsme měli možnost zaznamenat dostatečný podíl osob bez domova venku v terénu.

Vzhledem k rozdílným velikostem obcí bylo nezbytné připravit více metodických postupů, aby sběr dat vždy odpovídal podmínkám a možnostem dané obce. Kromě velikosti obce byla dále zohledňována přítomnost, respektive nepřítomnost institucí poskytujících ubytovací a sociální služby osobám bez domova. Z tohoto důvodu bylo pro sčítání nakonec navrženo šest různých postupů, které byly rozděleny do čtyř základních typů, kterým říkáme „scénáře“. Dva z těchto základních scénářů – 3 a 4 – měly ještě dílčím způsobem modifikované podkategorie – 3b a 4b. Využití všech scénářů sledovalo společný cíl, zjistit co možná nejpřesněji **počet osob bez domova** a jejich základní charakteristiky: **pohlaví, věk, typ místa přespávání, a celkovou dobu strávenou bez střechy či bez bytu**.

1.4.1 Scénář 1: Sčítání dle vlastní evidence

Pro zjištění počtu osob bez domova byla využita již existující, případně nově vytvořená, evidence. Tento scénář byl určen jednak pro ty obce, které měly na svém území počty osob bez domova již více méně zmapovány a nebylo proto k jejich zjištění potřeba realizovat systematickou práci v terénu. Reálné sčítání v terénu v těchto obcích ve stanoveném týdnu tedy neprobíhalo, případně probíhalo jen jako doplňující složka pro aktualizaci dat. Pověřený pracovník pouze dodal elektronicky, v případně nejmenších obcích někde jen telefonicky, informaci o počtech osob krajskému koordinátorovi. V ideálním případě poskytl i informace o typu místa přespávání, věku, pohlaví a počtu let na ulici/bez bytu. Dle tohoto scénáře sčítání proběhlo i v obcích, kde byl počet osob bez domova nulový. Zástupci obcí byli požádáni, aby počet osob bez domova aktualizovali k danému týdnu sčítání. Data zahrnovala i údaje o osobách v pobytových zařízeních pro osoby bez domova, tj. z azylových domů, nekomerčních obecních ubytoven, nocleháren a domů na půl cesty. Často byla vlastní evidence konzultována s pracovníky sociálních služeb v dané obci a s pracovníky policie.

Podle scénáře 1 proběhlo sčítání ve 314 obcích.

⁵ Pokud bychom mezi obce 2. stupně (POU - obce s pověřeným obecním úřadem) počítali také výše uvedené zúčastněné obce 3. stupně (ORP - obce s rozšířenou působností), pak by byl celkový počet obcí 2. stupně 228, nikoliv 75.

1.4.2 Scénář 2: Úplné sčítání v terénu v obcích bez institucionálních nízkoprahových služeb

Scénář 2 sestával z úplného sčítání osob bez domova na předem identifikovaných místech v terénu. Byl uplatňován zejména v menších a středně velkých obcích, kde pro osoby bez domova nebyly žádné nízkoprahové institucionální sociální služby. V těchto obcích však mohly existovat terénní programy pro osoby bez přístřeší, anebo v nich mohly být ubytovací služby – azylový dům, dům na půl cesty či obecní ubytovna pro osoby bez domova. Tento sčítací scénář byl využit ve 24 obcích.

Vlastnímu sčítání předcházelo pečlivé plánování v podobě vytvoření mapy míst, na nichž se zdržují bezdomovci. V případě potřeby a dobré součinnosti byla tato mapa spoluutvářena či konzultována v součinnosti s městskou policií. Vzniklý seznam lokalit, kde se bezdomovci v dané obci vyskytují, obsahoval dvě části. První část představovala soupis míst, kde se bezdomovci sdružují přes den, druhá část obsahovala soupis míst, kam se bezdomovci uchylují na večer za účelem přespání. Dle takto připravené mapy byly naplánovány pochůzkové trasy sčítacích komisařů.

V období 8.-13. 4. sčítací komisaři ve dvojicích, případně za doprovodu obecní policie, opakovaně procházeli všechna vyznačená místa na mapě a evidovali všechny bezdomovce, které na nich (a při cestě k nim) zkontaktovali. A to až do té doby, dokud terénní pracovníci nepotkávali stále ty samé, již dříve zaevidované osoby. Tuto činnost zajišťoval jeden člověk, respektive jedna dvojice, aby se snížila pravděpodobnost vzniku duplicit. Pokud to nebylo možné, nebo byl předpoklad častých nekontrolovatelných migrací v rámci jedné obce, kde hrozilo, že bude stejná osoba započtena dvakrát či vícekrát, byly využity kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“, které danou osobu upozorňovaly na fakt, že byla sečtena. Všechny sečtené osoby byly zaevidovány do příslušných sčítacích archů.

Pokud byl na území dané obce sčítání azylový dům, dům na půl cesty nebo obecní ubytovna (nekomerční) určená pro osoby bez přístřeší, byly zjišťovány i údaje o počtech klientů a jejich základních charakteristikách (pohlaví, věk, typ místa přespávání a celková délka pobytu bez střechy či bez bytu), a to k noci ze 13. na 14. 4. 2019.

1.4.3 Scénář 3: Úplné sčítání v terénu a v nízkoprahových službách

Scénář 3 byl využit v obcích, kde byly nějaké institucionální služby pro osoby bez domova. Jednalo se o úplné sčítání na předem identifikovaných místech v terénu a v zařízeních pro osoby bez přístřeší. Scénář byl využit v menších a středně velkých obcích, kde pro osoby bez domova bylo nízkoprahové denní centrum nebo alespoň nízkoprahová noclehárna. Celkem podle tohoto scénáře proběhlo sčítání v 56 obcích.

Osoby bez domova byly sčítány jak v institucionálních nízkoprahových službách, tak v terénu na předem identifikovaných lokalitách, kde pobývají. Do sčítání byly kromě sčítacích komisařů zapojeny organizace, které poskytovaly v dané obci nízkoprahové služby pro bezdomovce. Sčítání v terénu probíhalo obdobně jako ve scénáři 2, tedy formou opakovaných návštěv předem vytipovaných míst (dle seznamu lokalit obývaných bezdomovci v denních a nočních hodinách) v průběhu pěti pracovních dní od 8. do 12. (případně 13.) dubna 2019. Ve stejných dnech probíhalo paralelně i sčítání osob bez domova v denních nízkoprahových centrech (případně K-centrech) a v noclehárnách. Tato zařízení evidovala v daném termínu všechny klienty, kteří v využili jejich služby a spadali do cílových kategorií bez střechy a bez bytu. Pro vyloučení duplicit

byly ve větších městech používány kartičky „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“, které obdržely všechny sečtené osoby jak v terénu, tak v nízkoprahových službách (denních centrech a noclehárnách).

Sčítání bylo kontaktní. Nejprve proběhla vizuální vytipování potenciálních osob z cílové skupiny, které byly následně osloveny sčítacím komisařem a dotázány na základní charakteristiky (typ místa přespávání, věk, dobu strávenou na ulici). Dále bylo ověřováno, zda dotyčná osoba nebyla již v průběhu týdne započtena. K tomuto byla ve větších obcích využívána zelená kartička (více viz „Kartička Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ v kap. 1.3).

Pokud byl v obci také azylový dům nebo obecní ubytovna (nekomerční) určená pro osoby bez přístřeší, byla na speciálním sčítacím archu získána i data o jejich klientech, a to k noci ze 13. na 14. 4. 2019.

1.4.4 Scénář 4: Metoda „capture-recapture“.

V největších městech s vyšším počtem osob bez domova byla využita metoda zpětného záchytu, označovaná také jako capture-recapture. Tato metoda klade nižší personální nároky na počet sčítacích komisařů v terénu a zároveň lze podle ní relativně přesně odhadnout velikost bezdomovecké populace v daném městě. Ve výsledku je tato metoda přesnější, než pokud by bylo neúplně provedeno totální sčítání. Navíc lze u ní stanovit statistickou chybu, což je u úplného sčítání ve velkých městech prakticky nemožné.

Metoda byla využita ve městech, kde byla nízkoprahová denní centra pro osoby bez domova. Je to kontaktní metoda sestávající minimálně ze dvou fází sčítání (*Homelessness, Health, and Human Needs*, 1988). V tomto případě byla opřena o sčítání v denních centrech pro bezdomovce (1. fáze) a o částečné sčítání na předem identifikovaných místech ve městě (2. fáze). Pro doplnění byly dále získány údaje z nocleháren a azylových domů (3. fáze). Využita byla v celkem 9 velkých městech (Praha, Brno, Ostrava, Plzeň, Olomouc, Hradec králové, Karlovy Vary, Mladá Boleslav, Vsetín), kde bylo alespoň jedno nízkoprahové denní centrum pro osoby bez domova. Pokud nízkoprahové centrum nemělo zavírací den, byl použit modifikovaný scénář (4b), kdy první fáze sčítání probíhala na předem identifikovaných místech v terénu, včetně nízkoprahových center a druhá fáze pak probíhala na totožných místech o několik dní později.

Základním principem metody capture-recapture je zajištění dvou (či více) náhodných výběrů z celé bezdomovecké populace v daném městě (podrobněji viz *Homelessness, Health, and Human Needs*, 1988). Techniky capture-recapture zahrnují dvě či více kontaktních sledování a označování jednotlivců realizované v každé ze dvou oddělených časových fází sběru dat. Tento postup vychází z etologie a odhadů velikosti populací různých živočišných druhů žijících volně v přírodě. Neklade si při sběru dat za cíl sečíst v terénu všechny jedince spadající do vymezené kategorie, nýbrž propočtem dat z obou či více časových fází se snaží stanovit co nejpřesnější odhad celkového počtu jedinců na daném území. Odhad předpokládá, že žádné sčítání není úplné a že v realitě vždy existuje určitý počet skrytých osob bez domova, které při sčítání v terénu nejsou započteny bez ohledu na to, jak velké úsilí je sčítání věnováno.

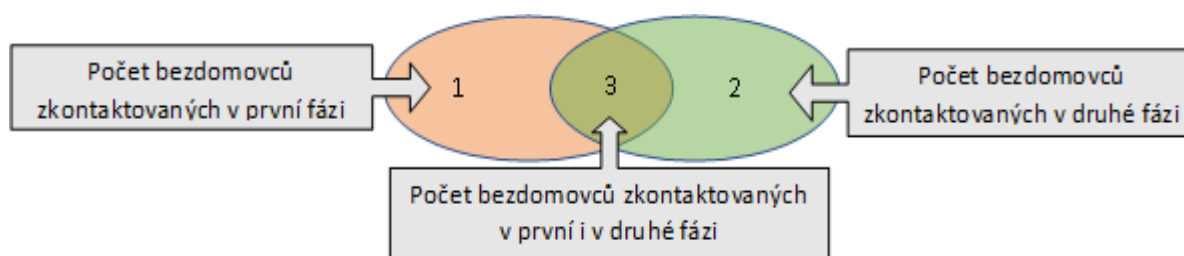
Obě fáze sběru dat proběhly v jednom týdnu 8.-13. 4.2019. Například v pondělí (1. fáze) a v sobotu (2. fáze), případně v pondělí (1. fáze) a ve středu (2. fáze) atd. Volba dní byla upravena dle režimu poskytování sociálních služeb pro danou populaci a dostupnosti sčítacích komisařů, případně ještě flexibilně podle počasí. Bylo žádoucí, aby

sčítání neprobíhalo v deštivý den. V průběhu prvního sčítacího dne obdržely všechny náhodně vybrané (zkontaktované) osoby bez domova kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ a byly zaevidovány do sčítacího archu. V průběhu druhého sčítacího dne byly všechny zkontaktované osoby bez domova opět zaevidovány do sčítacího archu a k tomu dotázány, zda obdržely první sčítací den kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“. Tato informace byla rovněž zaevidována u každé zkontaktované osoby bez domova do sčítacího archu. Pro výpočet celkového počtu osob bez domova jsou ústřední tři zjištěné údaje.

1. Celkový počet osob bez domova, které **byly zaevidovány první sčítací den** (1. fáze) a obdržely při tom kartičku „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“.
2. Celkový počet osob bez domova, které **byly zaevidovány druhý sčítací den** (2. fáze).
3. Počet osob bez domova, které **byly zaevidovány druhý sčítací den (2. fáze) a zároveň při tom potvrdily, že v průběhu prvního sčítacího dne obdržely kartičku „Sčítání osob bez střechy bez bytu 2019“**, tzn. byly zkontaktovány v průběhu obou dvou sčítacích dnů (tj. v 1. i ve 2. fázi sčítání).

Z těchto tří údajů, respektive ze vzájemného překryvu osob sečtených v první a zároveň druhé fázi sčítání, lze vypočítat odhad celkového počtu osob bez domova v daném městě (viz obrázek 1.1). Výsledkem je interval, který udává horní a dolní mez počtu osob bez domova. Jeho šíře se liší podle podílů osob zastižených v jednotlivých fázích sčítání a počtu osob zastižených v obou fázích výzkumu. Přitom platí, že čím větší je překryv sečtených osob, tedy vyšší podíl osob započtených v obou fázích sčítání, tím je výsledný interval užší. Je tedy podstatné mít zejména ve druhé fázi výzkumu dostatečný počet sčítacích komisařů. Zároveň je však z metodologického hlediska nepřípustné snažit se cíleně najít již sečtené osoby. Všechny sčítané osoby by měly mít ve druhé fázi sčítání v terénu stejnou šanci být započteny. Z tohoto důvodu byly návštěvy předem identifikovaných míst v terénu v jednotlivých fázích sčítání záměrně plánovány v časově odlišných hodinách. Tam, kde měla nízkoprahová denní centra zavírací den, byla druhá fáze sčítání realizována právě v tento zavírací den. Vycházeli jsme z předpokladu, že v zavírací den se uživatelé daných služeb rozprostřou po městě a budou mít velmi podobnou šanci být zkontaktováni jako ty osoby z cílové populace, které denní centrum v předchozích dnech nenavštívily.

Obrázek č. 1.1 **Schematické znázornění principu sčítání metodou capture-recapture**

Na sčítání v terénu se personálně podílela lokální zařízení poskytující služby pro bezdomovce. Jejich pracovníci sčítali nejen v nízkoprahových denních centrech, ale byli v nich rekrutováni i další sčítací komisaři nezbytní pro sčítání na ulicích. V některých

lokalitách doprovázeli sčítací komisaře z důvodu bezpečnosti pracovníci policie. Ze stejného důvodu chodili sčítací komisaři vždy po dvojicích. **Sčítacími komisaři** tedy **byli** v naprosté většině případů **sociální pracovníci**, ať již ze zařízení poskytující služby osobám bez přístřeší, nebo sociální pracovníci měst či obcí, včetně terénních sociálních pracovníků, kteří znali danou lokalitu a mnohdy osobně i sčítané osoby. Sčítací komisaři procházeli **předem naplánované trasy s místy** předpokládaného výskytu osob bez domova **v průběhu jednoho dne v první fázi** sčítání a ve stanovený **druhý den ve druhé fázi**. **Sčítání probíhalo pouze v denních hodinách**, a to z bezpečnostních důvodů i ze snahy vyhnout se nezbytnému buzení sčítaných osob při kontaktování v noci. V obou sčítacích dnech probíhalo sčítání v terénu vždy zhruba osm hodin. V první sčítací den to bylo zhruba od 9 do 18 hodin, ve druhý sčítací den zhruba od 11 do 20 hodin, vždy s pauzou na oběd. Časový posun byl záměrný, měl předejít situacím, kdy by byly v rámci jednotlivých fází kontaktovány na stejných místech ve stejných časech stejné osoby (cf. Vašát, 2014; Vašát, Gibas, 2018). Pouze doplňkové sčítání v noclehárnách probíhalo ve večerních až nočních hodinách, a to v době, kdy byly do těchto zařízení osoby přijímány k noclehu.

Pro doplnění údajů o bezdomovecké populaci v daném městě byla navíc nad rámec zmíněných dvou fází sčítání ještě realizována **třetí doplňující fáze**, a sice **sčítání v noclehárnách, azylových domech a nekomerčních obecních ubytovnách** pro osoby bez přístřeší. Osoby pobývající v těchto zařízeních byly evidovány na speciálních sčítacích arších ke konci druhého sčítacího dne.

* * *

Při sčítání podle scénářů 2, 3 a 4 mohlo být nápomocně při kontaktování potenciálních osob bez domova v terénu v některých lokalitách sčítacími komisaři využito **nabízení drobné potravinové pomoci** (potraviny z potravinové banky, nebo nakoupené ovoce či jiné potraviny a nealkoholické nápoje). Pokud bylo občerstvení využíváno, potraviny byly nabízeny všem zkontaktovaným osobám bez domova, nikdy ne jako protislužba za spolupráci. To předcházelo případné snaze některých osob bez domova nechat se započítat několikrát.

Kartička „Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ rozdáváná započteným osobám za účelem vyloučení duplicit při sběru dat (u scénářů 2 a 3), případně k jejich identifikaci (u scénáře 4), zpravidla obsahovala na druhé straně kontakty na pracovníky městských úřadů a sociálních služeb pro osoby bez domova v příslušném městě. Její vedlejší funkcí tedy také bylo informování sčítaných osob o tom, kde mohou v případě potřeby hledat pomocnou ruku (více viz „Kartička Sčítání osob bez střechy a bez bytu 2019“ v kap. 1.3).

1.4.5 Analýza dat sebraných v obcích ČR

Všechna data získaná od obecních koordinátorů z jednotlivých obcí byla v podobě číselných kódů přepsána do elektronické podoby, aby s nimi bylo možné pracovat v programech Excel a SPSS.

Data byla nejprve roztríděna a zpracována po jednotlivých obcích, v nichž sčítání probíhalo (tj. 403 obcí). Nesrovnalosti ve sčítacích arších byly řešeny telefonicky se zodpovědnými obecními koordinátory, případně přímo se sčítacími komisaři, kteří

příslušný arch vyplňovali. Ve všech případech se podařilo zdroje problémů díky pomoci obecních koordinátorů identifikovat a vzniklé chyby opravit.

Analýza dat získaných metodou capture-recapture

Samostatně byla zpracována data z devíti obcí, v nichž se postupovalo podle scénáře 4, tedy za použití metody zpětného zachytu (capture-recapture). V těchto případech bylo kromě samotného výsledku potřeba dopočítat také intervaly spolehlivosti a zjistit, zda nejsou příliš široké.

Ve čtyřech obcích, které se rozhodly pro volbu metody capture recapture, se v druhé fázi bohužel nepodařilo získat dostatečně robustní vzorky dat. Důsledkem byl výsledek v podobě velmi širokých intervalů, jejichž horní hranice přesahovala hodnotu spodní hranice více než dvojnásobně. V těchto případech jsme porovnali získaná data s alternativními zdroji dat (například s výsledky censů, které byly v daných městech realizovány v minulosti) a konzultovali je s příslušnými obecními koordinátory, kteří se v dané obci přímé práci s osobami bez domova věnují. Ve třech obcích, kde z důvodu příliš širokých intervalů spolehlivosti hrozilo nadhodnocení počtu osob bez domova, jsme pro další zpracování namísto střední hodnoty použili nejnižší hodnotu v rámci zjištěného intervalu. V jedné obci (Ostrava) došlo při sběru dat k vážnému porušení metodického postupu, pročež jsme část získaných dat nepoužili vůbec a nahradili je údaji z dřívějšího censu.

Výpočet výsledného intervalu spolehlivosti (při $\alpha = 0,05$) byl proveden podle Lincoln-Petersonova modelu (Seber, 1982) s Chapmanovou modifikací (Chapman, 1951).

Samotný výpočet jsme provedli následovně:

M – počet osob zachycených v první fázi (marked)

C – počet osob zachycených v druhé fázi (captured)

R – počet osob zachycených v první i v druhé fázi (recaptured)

N – celková velikost sčítané populace

N_s^{\wedge} – střední hodnota odhadu velikosti sčítané populace

N^{\wedge} – odhadovaný počet osob bez domova při $\alpha = 0,05$

Výpočet střední hodnoty odhadu velikosti populace:

$$N_s^{\wedge} = ((C+1)/(R+1)*(M+1)) - 1$$

Výpočet rozptylu:

$$\text{var}(N_s^{\wedge}) = [(M+1)(C+1)(M-R)(C-R)] / [(R+1)^2(R+2)]$$

Výpočet intervalu spolehlivosti odhadu velikosti populace při $\alpha = 0,05$:

$$N^{\wedge} = N_s^{\wedge} \pm 1.965 * [\text{var}(N_s^{\wedge})]^{0.5}$$

Analýza dat získaných postupy podle scénářů 1-3

Jelikož scénáře 1–3 reprezentovaly různé formy úplných sčítání, analýza takto získaných dat spočívala v prostém součtu stejných hodnot sledovaných proměnných a jejich roztrídění podle zvolených kategorií. Takto získané výsledky jsme nejprve roztrídili podle obcí a následně podle krajů.

Geografická extrapolace na celou ČR

Reálné sčítání osob spících venku a v noclehárnách (tj. nejhůře postižitelná kategorie) se nám podařilo zrealizovat v obcích, které počtem svých obyvatel reprezentují 54 % populace ČR. V obcích, které se do sčítání nezapojily, jsme proto počty osob bez domova pouze odhadovali. Při práci s daty vyšlo najevo, že existuje velmi silná korelace mezi počtem obyvatel v obci a počtem osob bez domova na 1 000 obyvatel, a to v tom smyslu, že čím větší obec je, tím více bezdomovců na každých jejích 1 000 obyvatel zpravidla připadá. Obce, v nichž bylo sčítání realizováno, jsme proto rozdělili do šesti kategorií podle počtu obyvatel. V rámci jednotlivých kategorií jsme spočítali poměry mezi celkovými počty obyvatel a celkovými počty osob spících venku a v noclehárnách. Takto vzniklo 6 různých koeficientů:

- 1) 0,001692 pro obce s více než 100 000 obyvateli
- 2) 0,001473 pro obce s 20 000 - 100 000 obyvateli
- 3) 0,001222 pro obce s 10 000 - 19 999 obyvateli
- 4) 0,000756 pro obce s 5 000 - 9 999 obyvateli
- 5) 0,000627 pro obce s 2 000 - 4 999
- 6) 0,000572 pro obce s méně než 2 000 obyvateli

Stejným způsobem jsme roztrídili podle počtu obyvatel také obce, v nichž sčítání realizováno nebylo. Počet obyvatel každé z těchto obcí jsme pak vynásobili odpovídajícím koeficientem a „vypočítali“ odhadovaný počet osob bez domova. Následně jsme tyto obce roztrídili podle krajové příslušnosti a tyto extrapolované odhady sečetli. Takto extrapolované výsledky za jednotlivé kraje jsme přičetli k souhrnným výsledkům z obcí, v nichž sčítání reálně proběhlo.

Analýza a extrapolace dat z institucí

Úspěšnost sběru dat v institucích byla přirozeně výrazně vyšší než v terénu. V případě azylových domů, domů na půl cesty, nemocnic a věznic jsme disponovali kompletními seznamy těchto zařízení, díky čemuž jsme mohli získané počty osob bez domova přímo úměrně navýšit tak, aby odpovídaly podílu zařízení, která se do censu nezapojila. V azylových domech, které ani na opětovné výzvy nereagovaly, jsme odhadli počet jejich klientů podle inzerovaných kapacit (lůžek) a informací o jejich průměrné naplněnosti. Stejným způsobem jsme postupovali i u domů na půl cesty.

Odlišný postup jsme museli zvolit u obecních ubytoven, protože tato zařízení nejsou evidována v žádném jednotném registru. Jelikož se jedná o zařízení, která zpravidla nahrazují nebo doplňují nedostatečné kapacity azylových domů v obcích, extrapolovali jsme počty jejich uživatelů pomocí informací z azylových domů. V obcích, které se aktivně přihlásily do projektu, bylo sečteno 60 % obyvatel azylových domů, zbylých 40 % připadá na obce, které se do projektu aktivně nezapojily (tuto informaci máme díky online šetření v azylových domech). Předpokládáme, že rozložení služeb

azylových domů přibližně odpovídá rozložení služeb obecních ubytoven, navýšili jsme proto údaje o počtech uživatelů nekomerčních obecních ubytoven z aktivně zapojených obcí rovněž o 40 %. Jsme si vědomi, že takto realizovaný odhad celkového počtu osob v obecních ubytovnách může působit velmi vágně. Bohužel však nebylo v našich silách vytvořit úplný seznam všech zařízení tohoto typu. Jelikož se nejedná o registrovanou sociální službu, není tento typ zařízení nikde systematicky evidován.

Validita uváděných odhadů

Výsledné odhady na úrovni jednotlivých krajů a celé ČR lze považovat za dostatečně reprezentativní, při vědomí, že zkreslení výsledků v rámci jednotlivých krajů je nutně větší nežli v rámci celé ČR (například v rámci Libereckého kraje byly veškeré počty osob spících venku a v noclehárnách pouze extrapolovány).

Vysoká reprezentativnost předkládaných dat je dána robustností vzorku obcí, kde sčítání reálně proběhlo (pokrývají 54 % obyvatelstva ČR) a vysokou mírou návratnosti (80-100 %) vyplněných dotazníků z online výzkumů provedených v azylových domech, v pobytových zdravotnických zařízeních (včetně psychiatrických nemocnic) a ve vězeňských zařízeních.

1.5 Sčítání osob bez domova v institucích

Vedle sčítání v obcích, v rámci jehož průběhu byly rovněž sčítány osoby bez domova v některých institucích (azylových domech, domech na půl cesty, noclehárnách, nízkoprahových denních centrech a obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší), byla provedena ještě doplňková on-line dotazníková sčítání ve všech institucích vybraných typů na území ČR. Postup všech těchto sčítání je podrobně popsán v této kapitole. Jednalo se o sčítání v azylových domech, v domech na půl cesty, ve zdravotnických zařízeních a ve vězeňských zařízeních.

1.5.1 Sčítání v azylových domech a domech na půl cesty

Data o osobách pobývajících či přespávajících v azylových domech byla získána dvěma způsoby:

- A) Prostřednictvím **sčítání osob bez domova v obcích** (obecně o této metodě viz kap. 1.4). Toto sčítání a jeho výsledky jsou v textu označovány „SOD 2019“.
- B) Prostřednictvím **vyčerpávajícího šetření metodou on-line dotazování, kdy osloveny byly, až na výjimky,⁶ všechny azylové domy** registrované v Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV (dále též RPSS MPSV). Toto sčítání a jeho výsledky jsou v textu označovány „SOD 2019 – azylové domy“.

Sčítání osob, které využívají služeb azylových domů, proběhlo, stejně jako sčítání osob bez domova v obcích, **ve dnech 13.-14. dubna 2019.**

Ad A) Počty osob využívajících k pobytu azylové domy jsme zjišťovali v rámci terénního sčítání podle scénářů 1, 2, 3 a 4 (viz kapitola 1.4). Všechny obce, v nichž bylo sčítání

⁶ Důvody nezařazení byly zejména tyto: neaktuální/neplatná e-mailová adresa v RPSS (většinou byla dohledána na webových stránkách zařízení), deklarovaná jiná cílová skupina než osoby bez přístřeší, sounáležitost zařízení ke stejné službě s dalším(i) zařízením(i), ve druhé fázi dotazování také fakt, že zařízení poskytlo informace v rámci metody A.

realizováno dle scénářů 2-4 měly zároveň za úkol poskytnout na samostatných sčítacích arších údaje o všech obyvatelích azylových domů na jejich území a o jejich dalších charakteristikách (pohlaví, věk, délka pobytu bez střechy a bez bytu). Obce sčítající podle scénáře 1 poskytly tyto údaje na společném sčítacím archu. Tato data byla využita k výpočtu celkového počtu osob v AD především tím, že doplnila data za zařízení, z nichž nebyl metodou B počet klientů azylových domů zjištěn. Navíc poskytla podrobnější informace o věkové struktuře obyvatel azylových domů a celkové délce pobytu bez střechy a bez bytu u jejich klientů.

Ad B) Azylové domy byly požádány o poskytnutí údajů o počtech osob, které v jejich zařízení⁷ přespaly v noci ze 13. 4. na 14. 4. 2019. Bylo požádáno o zahrnutí i takových osob, které byly k danému datu ubytovány a jen výjimečně nebyly přítomny.⁸

Využity byly e-mailové adresy z databáze Registru poskytovatelů sociálních služeb (RPSS) MPSV za rok 2018. Jednotkou registru je služba s vlastním identifikačním číslem, která může mít více zařízení (se shodným identifikačním číslem, přičemž mohou či nemusí mít shodnou e-mailovou adresu). Současně jeden poskytovatel může provozovat více služeb. To znamená, že osloveny mohly být jak „služby“, tak jednotlivá zařízení.

Celkem byly v první fázi rozeslány 242 dotazníky.⁹ Byly použity e-mailové kontakty podle RPSS, kde bylo z 296 adres zařízení 95 duplikátů e-mailových adres (stejná e-mailová adresa na více zařízení nebo poboček). Některé adresy se ukázaly jako neplatné, ale byly dohledány jejich náhrady. Po vyhodnocení návratnosti bylo rozesláno dalších 22 výzev k vyplnění dotazníku, protože jsme už neoslovovali opětně ty AD, za něž byla paralelně získána data metodou A.

Pokud jsme měli k dispozici za jednotlivá zařízení počty z metody A i metody B, byl v konečném sečtení většinou využit údaj získaný metodou B (přímo od pracovníků azylových domů). V naprosté většině případů se počty z obou zdrojů shodovaly. Současně byly tyto „dvojitě“ údaje využity k určité kontrole spolehlivosti zjišťování.

Tento postup měl napomoci zvýšení pravděpodobnosti realizace vyčerpávajícího šetření, tj. pokrytí všech azylových domů v ČR. Limitem dosažení tohoto cíle však byla při metodě B jednak skutečnost, že e-mailové kontakty nebyly vždy aktuální, a jednak to, že jednotlivá zařízení nemají vždy svou vlastní jedinečnou e-mailovou adresu. Výjimečně se též zřejmě projevily nezáměrné chyby některých AD se šetření zúčastnit. Vedle toho některé AD oslovené v rámci sčítání na obcích (metoda A) už neodpověděly paralelně na on-line dotazník, což však námi nebylo v druhé fázi, po průběžném vyhodnocení postupu sčítání, už požadováno. Ve snaze získat co možná nejkompletnější data jsme zařízení, ze kterých jsme požadované údaje nezískali, kontaktovali opakovaně. Nejprve e-mailem a posléze i telefonicky. V řadě případů se ukázalo, že data dodána byla, např. z jiné e-mailové adresy, než byla v RPSS, nebo souhrnně za více zařízení v rámci jedné služby, případně, že některé odpovědi původně nedošly z technických důvodů. Data nebyla opakovaně požadována od zařízení, která podle

⁷ V případě, že zařízení poskytovalo azylové služby ve více objektech pod jednou správou, byly žádány údaje za všechny objekty.

⁸ Požadavek zněl: „...vyplňte za všechny osoby, které jsou v zařízení v uvedeném termínu ubytované podle Vaší registrace. To znamená včetně těch osob, které sice v danou noc výjimečně v azylovém domě nepřespaly, ale jsou tam přihlášeny.“

⁹ Je to méně, než je počet zařízení registrovaných v RPSS MPSV, protože některá zařízení mají shodnou e-mailovou adresu. Pracovníci neziskové organizace NADĚJE pomohli rozesláním dotazníků mezi svá zařízení, podobně též Armáda spásy.

vlastního vyjádření pracovníků poskytují azyl osobám, které nelze zařadit mezi osoby bez přístřeší. Vesměš šlo o azylové domy poskytující dočasné ubytovací služby obětem domácího násilí. Čtyři zařízení oznámila, že aktuálně žádné klienty ve sledované službě (azylových domů) nemají.

V RPSS MPSV je registrováno 215 subjektů poskytujících služby „azylový dům“¹⁰ u 136 poskytovatelů. Jednotliví poskytovatelé mívají jedno nebo více zařízení poskytujících tyto služby samostatně nebo v kombinaci s jinými (např. s domem na půl cesty nebo s noclehárnou). **V databázi MPSV za rok 2018, z níž vycházíme, bylo registrováno 218 služeb „azylový dům“, což představuje 295 zařízení** (jejich kapacity jsou velmi rozdílné, od jednoho či několika jednotlivců po desítky osob).

Osloveny byly subjekty, pro něž byly v RPSS MPSV e-mailové adresy, které někdy patří jednotlivému zařízení, někdy společně více zařízením jedné služby (někdy má jedno zařízení objekty na více adresách, ale společnou e-mailovou adresu).

Za **relevantní pro sčítání osob bez přístřeší lze** po vyhodnocení zmíněných limitů transparentnosti systému azylových služeb **považovat 286 zařízení** (představujících někdy několik zařízení na různých adresách), od nichž byly žádány počty osob bez přístřeší registrovaných jako jejich klienti v noci ze 13. 4. na 14. 4. metodou A nebo metodou B nebo oběma (viz výše). **Sebrána byla data za 232 takových subjektů**, přičemž některé zastupovaly více zařízení. Odhadujeme, že mezi 55 subjekty, za něž nejsou známa samostatná data, jsou takové, které patří ke službě, za niž máme od jiných jejich zařízení poskytnuta celková data. Na základě znalosti o organizační struktuře zařízení lze oprávněně předpokládat, že podíl námi evidovaných klientů azylových domů bude vyšší, než podíl námi zachycených azylových domů.

Lze odvodit, že **80% zachycení zařízení služeb azylových domů** neznamená, že jsme podchytili 80 % uživatelů služeb azylových domů. Podle známých údajů jak o službách, za které jsme data obdrželi, tak o těch, za které jsme data neobdrželi, **lze odhadovat, že bylo sečteno zhruba 93 % osob přebývajících v daném termínu v azylových domech**.¹¹ Pro stanovení tohoto odhadu jsme pracovali s registrem sociálních služeb, jejich kapacitami a zjištěnou mírou naplněnosti daných kapacit u těch organizací, ze kterých jsme data získali.

Sčítání **v domech na půl cesty** proběhlo totožným způsobem, jako byl výše popsán o azylových domech, tedy prostřednictvím **elektronického dotazníku**. Pouze s tím rozdílem, že dotazník byl mírně modifikován tak, aby odrážel charakteristiky uživatelů domů na půl cesty (jiné věkové kategorie). Na základě kontaktů z RPSS MPSV bylo **osloveno 31 služeb na 28 adresách**¹² (některé byly zdvojené). Ačkoliv byly domy na půl cesty osloveny rovněž ve dvou vlnách, **byla sebrána data pouze za 19 zařízení**. Získali jsme tedy data za necelé dvě třetiny zařízení (adres) a zhruba za polovinu kapacitních míst. Nižší návratnost oproti azylovým domům byla patrně způsobena faktem, že pracovníci domů na půl cesty zpravidla nevnímají jejich klienty

¹⁰ Viz http://iregistr.mpsv.cz/socreg/hledani_sluzby.do?SUBSESSION_ID=1562665704781_3

¹¹ Např. často chyběly údaje za zařízení určité služby, za niž o dalších zařízeních čísla poskytnuta byla, přičemž je pravděpodobné, že v některých případech zahrnovala i údaje za formálně/zdánlivě nepokrytá zařízení (jak to u některých zařízení bylo potvrzeno). Častěji nám chyběly údaje za azylová zařízení pro matky s dětmi, proto byl stanoven jiný podíl zjištěných údajů pro dospělé (94 %) a jiný pro děti (92 %).

¹² Již předem jsme ověřováním zjistili, že 3 z 34 služeb registrovaných v RPSS MPSV ČR danou službu v době výzkumu již neposkytovaly, proto nebyly s dotazníkem kontaktovány a nejsou zde zahrnuty do celkové uváděné počtu.

jako osoby bez domova,¹³ a necítli tedy velkou motivaci se do výzkumu zapojit a údaje nám poskytnout.

1.5.2 Sčítání ve zdravotnických zařízeních

Sčítání osob bez domova pobývajících ve zdravotnických zařízeních slouží vedle sčítání realizovaných v ostatních typech institucí jako doplňkový zdroj dat k celostátnímu sčítání bezdomovců realizovanému v terénu. Proběhlo **formou on-line dotazování**, kdy oslovené instituce poskytnuly **údaje o počtech osob bez domova v jejich zařízeních v noci ze 13. na 14. dubna 2019**. Sčítání se zúčastnilo celkem 188 zdravotnických zařízení.

O zapojení do sčítání byla požádána všechna zdravotnická zařízení v ČR poskytující lůžkovou péči – nemocnice, psychiatrické léčebny a léčebny dlouhodobě nemocných. V těchto zařízeních **byly** k danému datu **sčítány pouze hospitalizované osoby bez domova**, tedy **nikoliv osoby ošetřené ambulantně**. Jednalo se o osoby, **kteří v nich pobývaly přes noc ze soboty 13. dubna na neděli 14. dubna 2019, a to alespoň od půlnoci do sedmé hodiny ranní**.

Zdravotnická zařízení standardně zaznamenávají pouze adresu (trvalého) bydliště pacientů a bližší znalost personálu o jejich bytové situaci závisí na specifických okolnostech hospitalizace každého pacienta i typu a velikosti zařízení. V psychiatrických léčebnách a léčebnách dlouhodobě nemocných bývá na rozdíl od nemocnic se širší škálou zdravotní péče obvykle prováděna sociální anamnéza všech pacientů. Naproti tomu v nemocnicích se do péče sociálního pracovníka dostanou jen někteří pacienti ve specifických situacích, které je nutno řešit – např. nemající doklady nebo bez možnosti návratu do domácího prostředí po propuštění. Možnosti sečtení osob bez domova se z těchto důvodů i z důvodu rozdílných personálních kapacit mezi jednotlivými zařízeními výrazně lišily. Abychom získali alespoň hrubý odhad počtu osob bez domova ve zdravotnických zařízeních, bylo personálu těchto zařízení umožněno provést sčítání s využitím několika různých metod či jejich kombinací (viz tab. 1.3). Další text přináší jejich přehled a zejména **specifikuje sečtené populace na základě těchto mírně se lišících využitých metodických postupů**.

1. Preferovanou metodou bylo **sčítání na základě dobré osobní znalosti sociální situace jednotlivých pacientů**, kdy personál bezpečně věděl, kteří pacienti neměli stabilní bydliště, odkud do zdravotnického zařízení přišli, že pobývali tzv. „venku“/„na ulici“ (ve veřejných prostranstvích, podmostích, cizích/opuštěných chatkách a přístřešcích, stanech, autech, vagónech, squatech, v maringotkách, nebo v noclehárnách). Mohlo se jednat o pacienty, kteří neměli žádnou adresu, nebo takové, kteří sice v dokladech adresu trvalého bydliště uvedenou měli, ale z jejich sdělení nebo z jiných okolností vyplynulo, že jsou osobami v situaci „bez střechy“. Mohlo se rovněž jednat o osoby, které před hospitalizací nějaké (leč mnohdy nestabilní) bydliště měly, ale během hospitalizace o něj vlivem různých okolností přišly (blíže viz kap. 4.4). **Čtvrtina zařízení postupovala při sčítání výhradně tímto způsobem**.

2. Dalším možným postupem bylo **sčítání pacientů, kteří při hospitalizaci neměli žádné doklady ani bydliště a personál zdravotnického zařízení (typicky sociální pracovník) jim proto vyřizoval adresu trvalého bydliště** (nejčastěji na

¹³ Některé nemají mezi cílovými skupinami osoby bez přístřeší, hlavními cílovými skupinami domů na půl cesty jsou u většiny „osoby do 26 let věku opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní péče“ a „dětí a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy“, příp. „osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy“. Ojedinele se specializují na imigranty a azylanty.

obecním úřadě nebo v místním zařízení poskytujícím ubytování formou sociální služby) a na základě toho registraci u zdravotní pojišťovny, která je stěžejní pro možnost vykázat léčbu. Zařízení, kde byla při sčítání využita výhradně tato metoda, byla pouze dvě, ale v některých případech tato **metoda byla využita v kombinaci s jinými**.

3. Třetí metodou, kterou mohla zdravotnická zařízení uplatnit při sčítání pacientů bez domova, bylo **sčítání osob s adresou trvalého bydliště na úřadě místní samosprávy**. Pro identifikaci takových pacientů byl kontaktním osobám poskytnut seznam adres všech úřadů obecních samospráv v ČR. Tato metoda byla využita s vědomím, že ne všechny osoby s adresou trvalého bydliště na obecním úřadě jsou jednoznačně osobami bez domova (může jít o osoby, které takovou adresu mají registrovanou účelově z daňových důvodů, z důvodu bydliště v zahraničí apod.) a s tímto vědomím jsme k analýze této části souboru přistupovali (viz kap. 4.4). **Výhradně touto metodou sčítalo pouze 15 % zařízení.**

4. Čtvrtým a **nejčastěji využitým postupem sčítání bylo sčítání kombinací dvou nebo všech tří výše uvedených metod**. Personál zařízení například o některých pacientech s jistotou věděl, že jsou osobami „bez střechy“, protože to o sobě sdělily a/nebo protože jim musely být při příjmu vyřízeny doklady. U dalších pacientů identifikoval adresu na obecním úřadě a pak případně podle personálních a časových možností pomocí osobního rozhovoru ověřil, zda se skutečně jedná o osoby, které nemají stabilní bydliště. Tohoto postupu **využilo 44 % zařízení.**

5. Poslední možností bylo zvolit při sčítání **jiný způsob**, který pak personál zařízení v dotazníku upřesnil. Většinou šlo o situace, kdy personál měl o bytové situaci dotčených pacientů informaci od hlídky městské policie, která je přivezla, od personálu jiného zdravotnického zařízení nebo zařízení sociální služby, odkud přišli, z vlastní sociální anamnézy apod. V realitě se stejně jako v případě osob sčítaných prvním postupem jednalo o pacienty, u nichž **personál zařízení bezpečně věděl, že se jedná o bezdomovce**. Této možnosti **využilo 14 % zařízení.**

Za každé zdravotnické zařízení byl **zjišťován celkový počet hospitalizovaných osob bez domova a jejich struktura dle pohlaví a věku** (v rozdělení na tři věkové kategorie, a to do 17 let; 18-64 let a 65 let a více). Data byla získána za každé jednotlivé zařízení. Kontaktní osoby byly požádány o specifikaci způsobu sčítání a případné doplňující poznámky k uvedeným počtům, k situaci dotčených pacientů nebo ke sčítání jako celku. Tyto poznámky nám napomohly při interpretaci získaných dat (viz kap. 4.4).

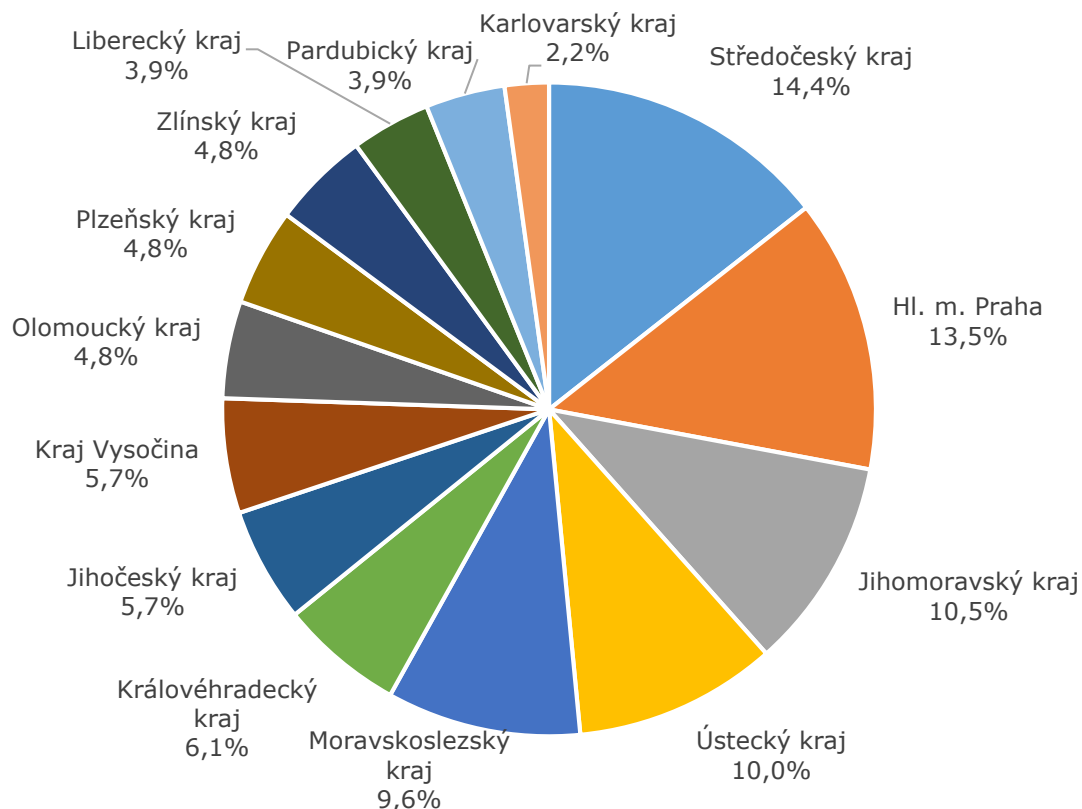
Tabulka č. 1.3 **Zdravotnická zařízení podle metody sčítání**

metoda sčítání	počet zařízení	podíl zařízení (%)
Jedná se pouze o osoby, o nichž personál zdrav. zařízení na základě dobré osobní znalosti bezpečně věděl, že se jedná o bezdomovce.	50	26,6
Jedná se pouze o osoby, které při příjmu neměly adresu a jimž personál zdrav. zařízení musel bydliště formálně vyřídit.	2	1,1
Jedná se pouze o osoby s adresou na místním úřadě (včetně těch, které takovou adresu měly už před hospitalizací).	28	14,9
Jedná se o kombinaci dvou nebo všech tří způsobů popsaných výše.	82	43,6
Počet osob bez domova byl určen jiným způsobem.	26	13,8
celkem	188	100,0

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení

Návratnost výzkumu byla vysoká, jak popisují následující řádky. S žádostí o účast ve výzkumu bylo osloveno všech 229 zdravotnických zařízení v ČR poskytujících lůžkovou péči (včetně dětských), zahrnujících nemocnice, psychiatrické léčebny i léčebny dlouhodobě nemocných. Graf č. 1.1 znázorňuje regionální rozložení oslovených zařízení podle krajů ČR.

Graf č. 1.1 **Oslovená zdravotnická zařízení podle krajů**

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení, N = 229

Celkem 188 zařízení s účastí souhlasilo a zúčastnilo se sčítání. Jednalo se o **156 veřejných i soukromých nemocnic** (z toho 20 specializovaných, ve většině případů na následnou intenzivní péči a/nebo rehabilitaci, dále např. na chirurgii, kardiologii, onkologii, ortopedii, revmatologii aj.), **14 léčeben dlouhodobě nemocných** a **18 psychiatrických léčeben**. Data za některé léčebny dlouhodobě nemocných a psychiatrické léčebny byla zahrnuta v datech za příslušná nadřízená zařízení (nemocnice) a při analýze již nebylo možné je oddělit.

Celkem **41 zařízení odmítlo účast ve výzkumu**. Z toho:

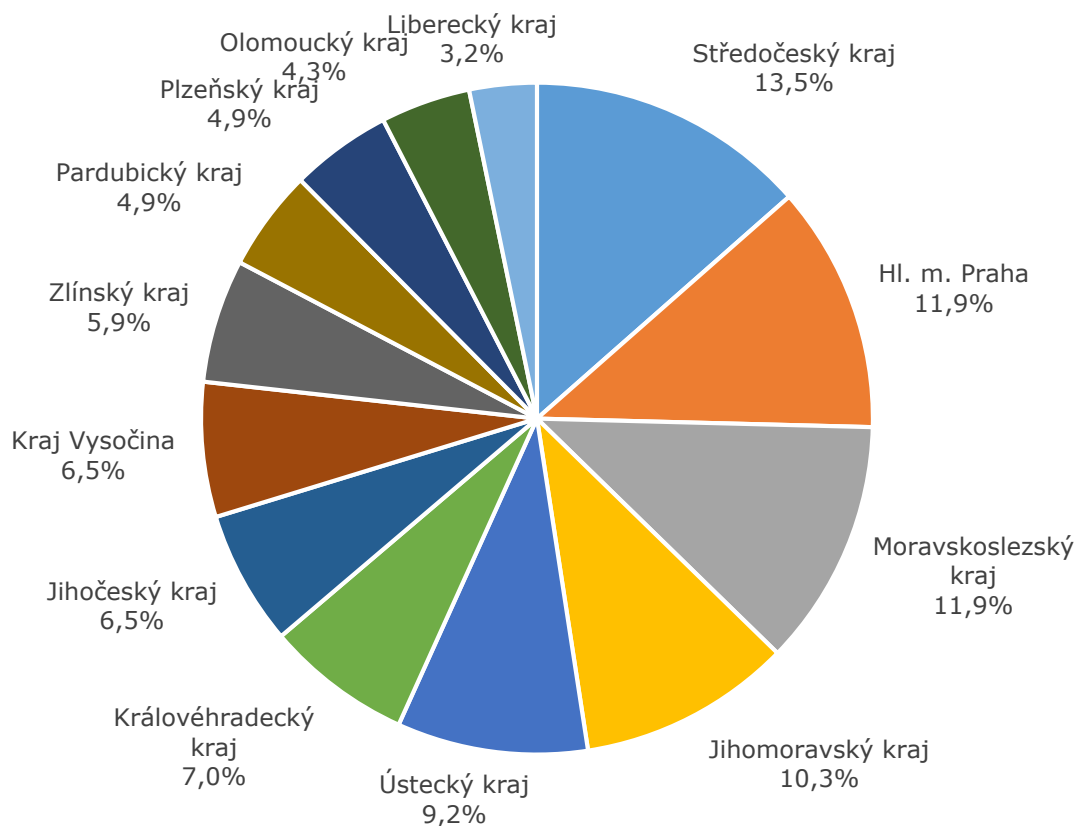
- o 26 zařízení uvedlo, že se jich problematika **bezdomovectví netýká** z důvodu specializace. Buď se jednalo o dětská zařízení nebo o zařízení poskytující plánovanou nebo specializovanou léčbu, kam se osoby bez domova nedostávají. Všechna oslovená zařízení specializovaná na dětské pacienty odmítla účast z tohoto důvodu.

- Devět zařízení odmítlo účast z jiných důvodů, a to obvykle **kapacitních**, časových, technických nebo jejich kombinace, či důvod nespécifikovala.
- Šest zařízení na žádost ani na urgence **nereagovalo**.

Do **celkové návratnosti** lze zahrnout i zařízení, která uvedla, že se jich problematika bezdomovectví **netýká** z důvodu specializovanosti léčby. Pokud tedy sečteme zařízení z této skupiny (26) a zařízení podílející se na sčítání (188), **návratnost odpovídá 93 %**. Podíl zařízení, která se pak výzkumu skutečně zúčastnila poskytnutím údaje o počtu hospitalizovaných osob bez domova ve stanoveném termínu (celkem 188), na počtu původně oslovených zařízení, je 82 %.

Rozložení zúčastněných zařízení podle krajů, zobrazené v grafu č. 1.2, **odpovídá regionálnímu rozložení všech oslovených zařízení** (cf. s grafem č. 1.1). Zjištěné výsledky lze tedy využít při vyhodnocení rozsahu bezdomovectví v jednotlivých krajích. Ze všech zdravotnických zařízení podílejících se na sčítání jich nejvíce bylo ve Středočeském kraji (25 zařízení, tj. 13,3 %), dále v Hl. m. Praze a v Moravskoslezském kraji (po 22 zařízeních, tj. 11,7 %) a v Jihomoravském kraji (19 zařízení, tj. 10,1 %). V Moravskoslezském, Pardubickém a Zlínském kraji byla účast zařízení na výzkumu stoprocentní. Nejnižší účast pak byla v Karlovarském (tři zařízení z pěti, dvě zbývající zařízení se nezúčastnila z kapacitních důvodů) a Libereckém kraji (šest zařízení z devíti, dvě další zařízení se nezúčastnila z kapacitních důvodů a jednoho se problematika netýká).

Graf č. 1.2 **Zdravotnická zařízení podílející se na sčítání podle krajů**

Zdroj: SOD 2019 – zdravotnická zařízení, N = 188

1.5.3 Sčítání ve věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence

Sčítání osob bez domova ve vězeňských zařízeních, tj. věznicích, vazebních věznicích, ústavech pro výkon zabezpečovací detence („ÚpVZD“, dále také „detenční ústav“) a vězeňských nemocnic¹⁴, realizované v noci ze soboty 13. dubna na neděli 14. dubna 2019, stejně jako sčítání provedená v ostatních institucích doplňuje hlavní fázi sčítání realizovanou v terénu. Sčítání proběhlo **ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Vězeňské služby České republiky (GŘ VS ČR)**, které zajistilo distribuci výzvy k účasti ve výzkumu, sběr a kompletaci dat. Po předchozí domluvě se zástupkyní GŘ VS ČR byla podána oficiální žádost o spolupráci. Následně GŘ VS ČR oslovilo všechna vězeňská zařízení a poskytlo jim specifikaci cílové populace sčítání (viz níže). Jednotlivá zařízení se na sčítání většinou připravovala předem, a to analýzou standardně sbíraných administrativních dat o vězněných osobách, záznamů z interních sociálních anamnéz vězněných osob a také pomocí doplňkových individuálních rozhovorů s nimi. Po termínu sčítání byly předem zjištěné počty podle potřeby upraveny podle momentálního stavu a zadány do jednotné tabulky. GŘ VS ČR následně předalo VÚPSV, v. v. i. zkompletovaná data ze všech vězeňských zařízení ve formě tabulky formátu Microsoft Office Excel. Byl také získán přehled počtu vězněných osob (včetně jejich genderové struktury) a naplněnosti všech vězeňských zařízení v ČR k poslednímu pracovnímu dni předcházejícímu termínu sčítání (12. dubna 2019).

Sčítaná populace byla vymezena jako:

- osoby, které **nemají adresu trvalého/dlouhodobého bydliště, odkud do instituce přišly**. Tj. osoby, které **předtím pobývaly tzv. „venku“/ „na ulici“**: v maringotkách; cizích/opuštěných chatkách a přístřešcích, stanech; autech; vagónech, squatech; podmostích; na veřejných prostranstvích nebo v noclehárnách;
- osoby, které sice mají jako adresu trvalého bydliště registrovanou nějakou adresu, např. adresu obecního úřadu, ale **v reálu odpovídají vymezení popsanému v předchozím bodě**;
- **osoby, které před uvězněním měly (jakékoli) bydliště, o něž ale během uvěznění přišly**.

Za každé vězeňské zařízení byl zjišťován celkový počet vězněných osob bez domova a jejich struktura dle pohlaví a věku (v rozdělení na tři věkové kategorie, a to 15-17 let¹⁵; 18-64 let a 65 let a více). Data byla získána za každé jednotlivé zařízení v rozdělení dle typu umístění (vazba, výkon trestu, detence).

Díky spolupráci GŘ VS ČR se sčítání zúčastnilo všech 35 vězeňských zařízení v ČR, z toho 25 věznic a 10 vazebních věznic (dvě ze zařízení vykonávají zároveň funkci detenčního ústavu). Tabulka č. 1.4 obsahuje jejich přehled.

¹⁴ Data z nemocnic byla pro potřeby analýzy zahrnuta do souboru zdravotnických zařízení.

¹⁵ Osoby mladší 15 let se do těchto zařízení nedostávají.

Tabulka č. 1.4 **Přehled vězeňských zařízení**

1	Vazební věznice a ÚpVZD Brno
2	Vazební věznice České Budějovice
3	Vazební věznice Hradec Králové
4	Vazební věznice Liberec
5	Vazební věznice Litoměřice
6	Vazební věznice Olomouc
7	Vazební věznice Ostrava
8	Vazební věznice Praha Pankrác
9	Vazební věznice Praha Ruzyně
10	Vazební věznice Teplice
11	Věznice a ÚpVZD Opava
12	Věznice Bělušice
13	Věznice Břeclav
14	Věznice Heřmanice
15	Věznice Horní Slavkov
16	Věznice Jiřice
17	Věznice Karviná
18	Věznice Kuřim
19	Věznice Kynšperk nad Ohří
20	Věznice Mírov
21	Věznice Nové Sedlo
22	Věznice Odolov
23	Věznice Oráčov
24	Věznice Ostrov
25	Věznice Pardubice
26	Věznice Plzeň
27	Věznice Příbram
28	Věznice Rapotice
29	Věznice Rýnovice
30	Věznice Stráž pod Ralskem
31	Věznice Světlá nad Sázavou
32	Věznice Valdice
33	Věznice Vinařice
34	Věznice Všehrady
35	Věznice Znojmo

Zdroj: SOD 2019 – vězeňská zařízení

Pozn.: ÚpVZD = ústav pro výkon zabezpečovací detence

1.6 Shrnutí

Sčítání osob bez domova **proběhlo v termínu 8. 4.-14. 4. 2019**. Kombinovali jsme přitom několik metod k tomu, abychom zjistili počty osob bez střechy a bez bytu podle evropské typologie ETHOS. Sečteny byly **osoby bez střechy**, tedy spící v daném týdnu ve veřejných prostorách nebo venku (např. ulice, podmostí, nádraží, letiště, veřejné dopravní prostředky, kanály, jeskyně, odstavené vagony, stany, garáže, prádelny, sklepy a půdy domů, auta, cizí zahradní chatky) a dále osoby spící v noclehárnách pro osoby bez domova. Dále jsme sčítali **vybrané kategorie osob bez bytu**, konkrétně osoby ubytované v azylových domech a nekomerčních obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší, v domech na půl cesty a osoby, které byly v noci ze 13. na 14. dubna 2019 ubytované ve zdravotnických či vězeňských zařízeních a zároveň bylo zřejmé, že nemají žádné stabilní bydlení, do kterého by se po propuštění mohli vrátit (přišli o něj v průběhu hospitalizace či uvěznění nebo jej neměly již předtím).

Hlavní a největší součástí sčítání bylo sčítání v jednotlivých **obcích ČR**, do kterého se aktivně zapojilo 403 obcí. V nich byly všechny osoby bez domova zaevidovány na sčítací archy. Sčítání probíhalo podle **4 různých scénářů** tak, aby bylo co nejlépe přizpůsobeno velikosti obce, kapacitám sčítacích komisařů a přítomnosti či absenci denních nízkoprahových služeb pro osoby bez domova. Scénář 1 byl založený pouze na vlastní evidenci o počtu osob bez domova, v dalších třech scénářích probíhalo reálné sčítání osob bez domova na předem vytipovaných místech v terénu. U scénářů 2 a 3 bylo toto sčítání úplné a bylo ještě doplněno sčítáním v přítomných zařízeních sociálních služeb pro osoby bez domova. Scénář 4 byl uplatněn v největších městech, kde jsme využili přístup sběrného zachytu, a sčítání ve službách i na předem identifikovaných místech v terénu proběhlo ve dvou oddělených fázích. Užitá metoda je označována jako capture-recapture, její výhodou je výrazně nižší potřeba počtu sčítacích komisařů pracujících v terénu při současném lepším odhadu přesnosti sčítání. Sčítání v terénu v obcích ČR realizovali proškolení sociální pracovníci, kteří jsou zvyklí pracovat s cílovou skupinou osob bez domova a znali danou lokalitu sčítání. Sčítání bylo kontaktní, sčítací komisaři oslovovali potenciální osoby bez domova a zjišťovali od nich základní charakteristiky (typ místa přespávání, pohlaví, věk a délku pobytu bez střech a bez bytu).

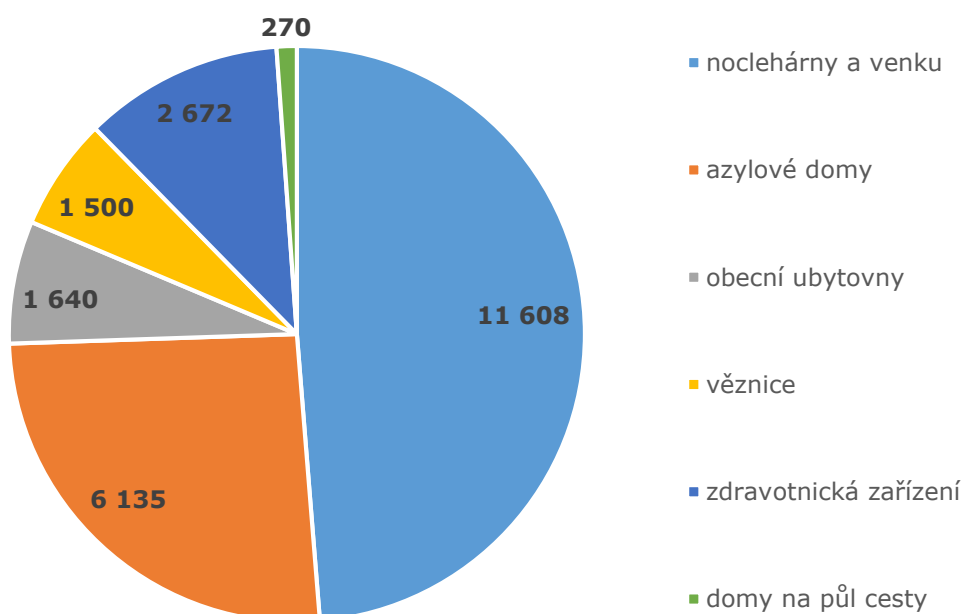
Pro doplnění zjištěných osob bez domova v obcích ČR byly dále zjišťovány údaje o počtech osob bez domova a jejich dalších charakteristikách (věk, pohlaví) prostřednictvím **elektronických dotazníků**. Zjišťovali jsme tak údaje o počtech osob pobývajících ve všech **azylových domech** na území ČR, tedy i v těch obcích, kde nebylo sčítání realizováno. Další dotazníky byly použity pro **domy na půl cesty, zdravotnická zařízení** s lůžkovou péčí (včetně psychiatrických nemocnic) a **vězeňská zařízení** (věznice, vazební věznice a detenční zařízení).

Předkládaná studie přináší kompilaci výsledků ze všech zmíněných oblastí sčítání, přičemž zjištěná data byla extrapolována na celkovou populaci ČR. Jedná se tedy o kvalifikované odhady o počtech osob bez domova, které vychází z počtů zjištěných ve 403 obcích ČR, 232 azylových domech, 19 domech na půl cesty, 188 nemocničních zařízeních a 35 vězeňských zařízeních.

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

Téměř polovina osob z námi sčítaných kategorií přespává venku, případně je odkázána na jednorázové či krátkodobé využívání nocleháren, třetina je ubytována v azylových domech a nekomerčních obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší, 11 % přebývalo v době sčítání v některém ze zdravotnických zařízení, 6 % se nacházelo ve věznicích a 1 % žije v některém z domů na půl cesty (graf č. 2.1).

Graf č. 2.1 **Počty osob bez domova dle místa přespávání***

Zdroj: SOD 2019

Bezdomovectví v ČR je potřeba vnímat z geografické perspektivy. Na regionální úrovni v něm existují velké rozdíly, které nejsou způsobeny pouze rozdílnými počty obyvatel v jednotlivých krajích, jak by se mohlo na první pohled zdát. Lidé bez domova z námi sčítaných kategorií jsou přitahováni především většími městy s populací nad 20 000 obyvatel. Zjednodušeně lze říct, že **čím větší obec je, tím větší má předpoklady, že se v ní budou osoby bez domova koncentrovat**. Nejvyšší koncentrace osob bez domova proto nalezneme v těch krajích, jejichž populace žije především ve větších městech. Nejméně se lidé bez domova naopak koncentrují v regionech, kde je populace rozprostřena ve velkém množství menších obcí. Vztah mezi bezdomovectvím a dalšími faktory, jako jsou lokální nezaměstnanost či specifická hospodářská orientace regionu, díky tomu není jednoznačný a zaslouží si hlubší prozkoumání v dalších studiích.¹⁶

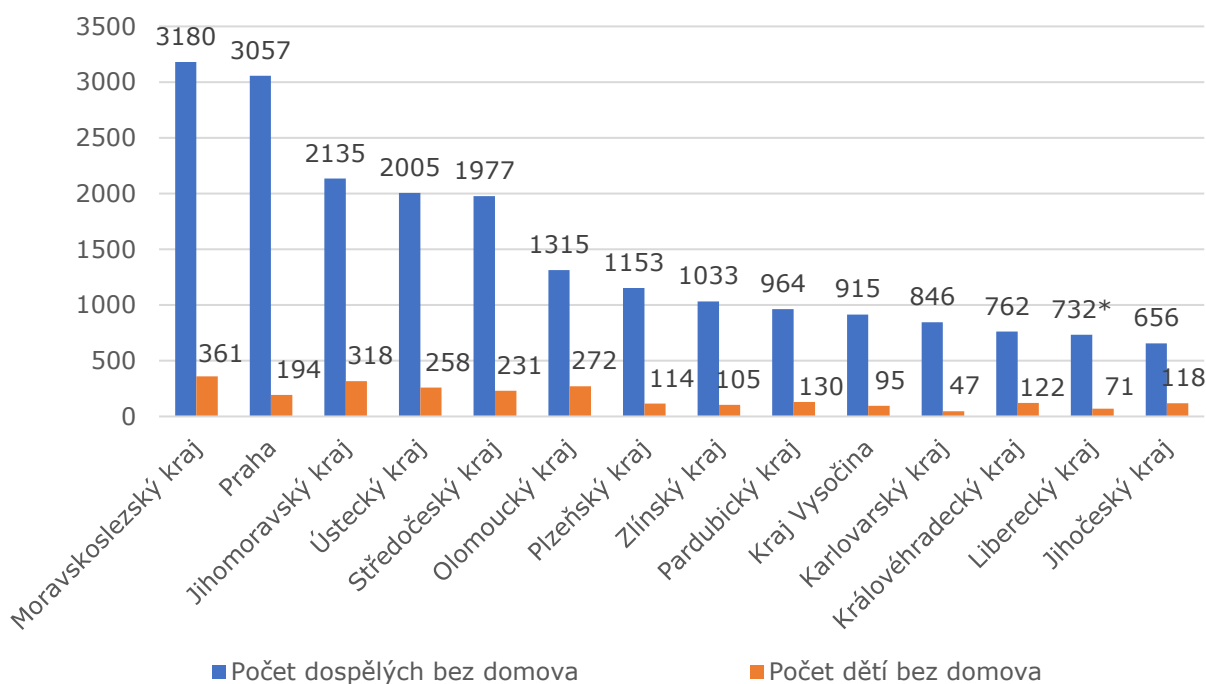
¹⁶ Například v Praze, kde je nezaměstnanost velmi podprůměrná, nalezneme jednu z nejvyšších koncentrací osob bez domova spících venku.

Na úrovni jednotlivých krajů jsme u bezdomovecké populace identifikovali také značné odlišnosti z hlediska převažujícího obvyklého místa přespávání a věkové struktury.

2.1 Bezdomovectví v krajích dle místa přespávání a věku

Nejvíce lidí z námi sledovaných kategorií (viz graf č. 2.2) žije v Moravskoslezském kraji, sečetli jsme zde 3 541 osob. V Hlavním městě Praze žije takřka identické množství dospělých bez domova jako v kraji Moravskoslezském, je zde však výrazně méně dětí, tudíž celkové číslo je nižší, konkrétně 3 251 osob. Naopak, nejméně lidí bez domova nalezneme v Jihočeském kraji – bez domova je zde 774 osob.

Graf č. 2.2 **Celkový počet osob bez domova ze sčítaných kategorií v jednotlivých krajích**

Pozn.: Zahrnuje všechny kategorie bez střechy (venku a v noclehárnách) a vybrané kategorie bez bytu (azylové domy, domy na půl cesty, ubytovací zařízení pro ženy, obecní ubytovny, vězeňská a zdravotnická zařízení).

* Liberecký kraj se do sčítání v terénu a v noclehárnách nezapojoval, hodnoty v těchto kategoriích byly proto plně extrapolovány.

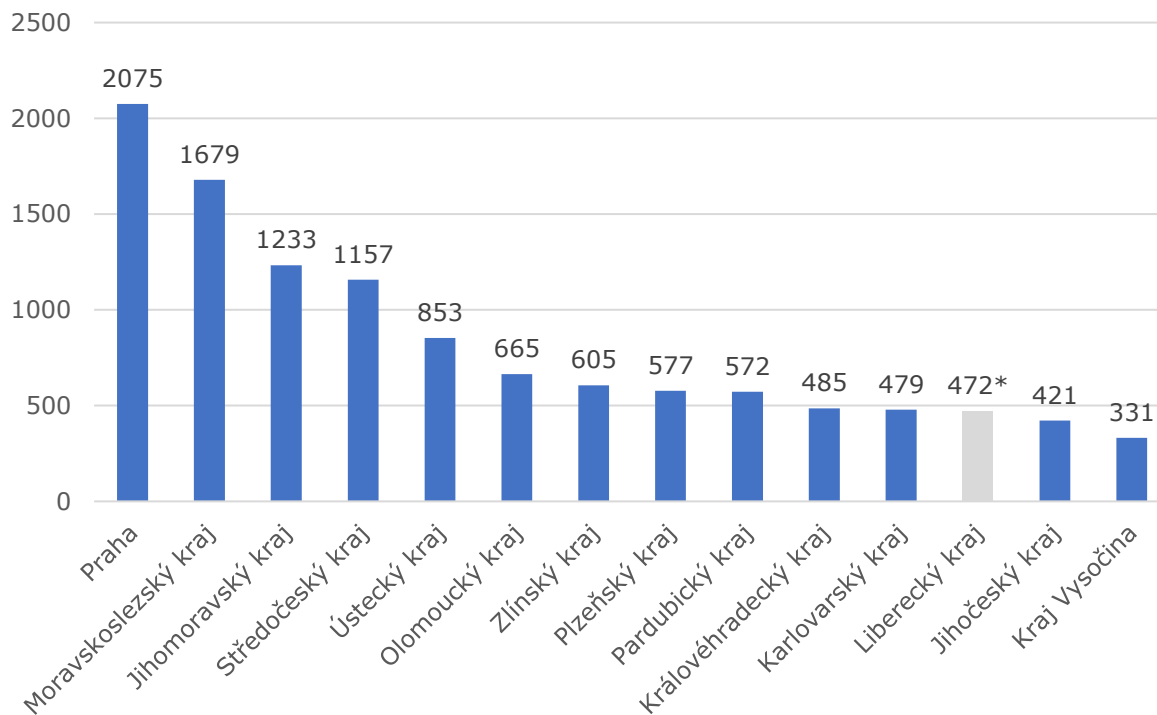
Zdroj: SOD 2019

Pokud se však zaměříme pouze na kategorii osob přespávajících na venkovních nocležištích anebo v noclehárnách – tedy na **skupinu lidí bez jakéhokoliv stabilního zázemí** – pak v jejich počtech jednoznačně dominuje kraj Hlavní město Praha,

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

kde jsme sečetli 2 075 takto žijících osob (viz graf č. 2.3). Naopak, nejméně je takových osob v Kraji Vysočina.

Graf č. 2.3 **Počet osob spících venku a v noclehárnách v jednotlivých krajích**

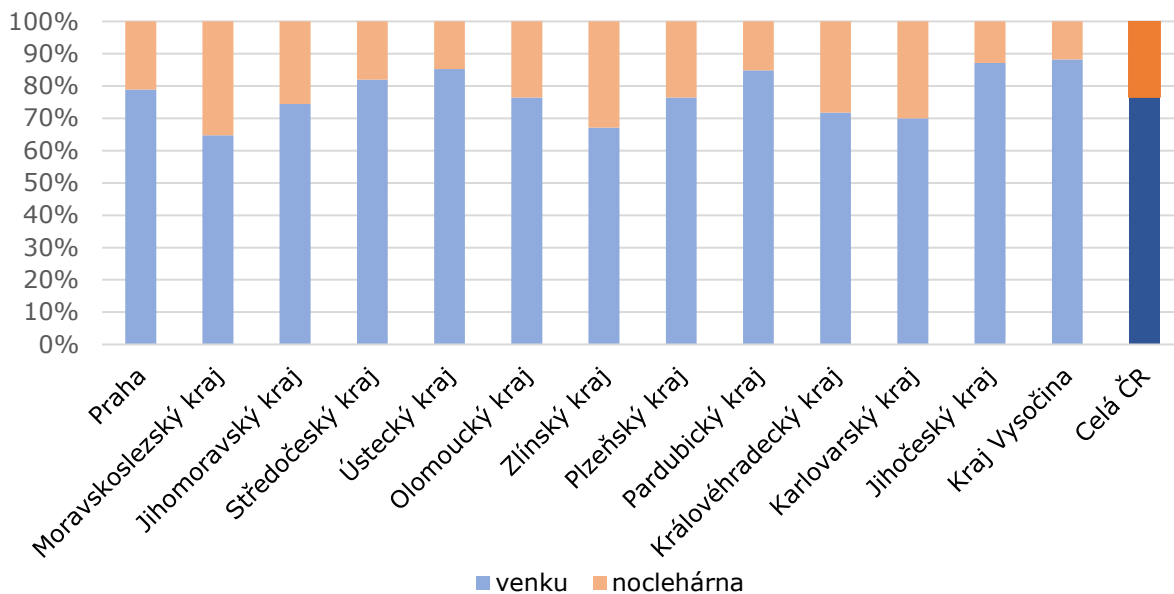
* Liberecký kraj se do sčítání v terénu a v noclehárnách nezapojil, jedná se proto o plně extrapolovaný odhad.

Zdroj: SOD 2019

U této skupiny osob bez jakéhokoliv stabilního zázemí (koncepční kategorie „bez střechy“) jsou na úrovni krajů také velké rozdíly ve využívání nocleháren (viz graf č. 2.4). Zatímco v Moravskoslezském, Zlínském a Karlovarském kraji využívala noclehárny přibližně třetina těchto osob, v Jihočeském kraji, v Kraji Vysočina a v Ústeckém kraji to bylo jen o něco málo více než 10 %. Je však třeba mít na paměti, že toto srovnání je do jisté míry zkresleno omezeným počtem obcí, které se do této části našeho projektu zapojily. Nepřímo to ovšem může vypovídat i o omezených kapacitách těchto zařízení, či o jejich nedostupnosti v některých regionech.

Výrazné regionální rozdíly jsou i ve věku osob bez domova (viz graf č. 2.5). Nejnižší průměrný věk dospělých osob spících venku a v noclehárnách je v Ústeckém kraji, přibližně 45 let. Naopak, nejstarší populaci těchto osob nalezneme ve Zlínském a v Olomouckém kraji, kde se v obou případech věkový průměr pohybuje kolem padesáti let.

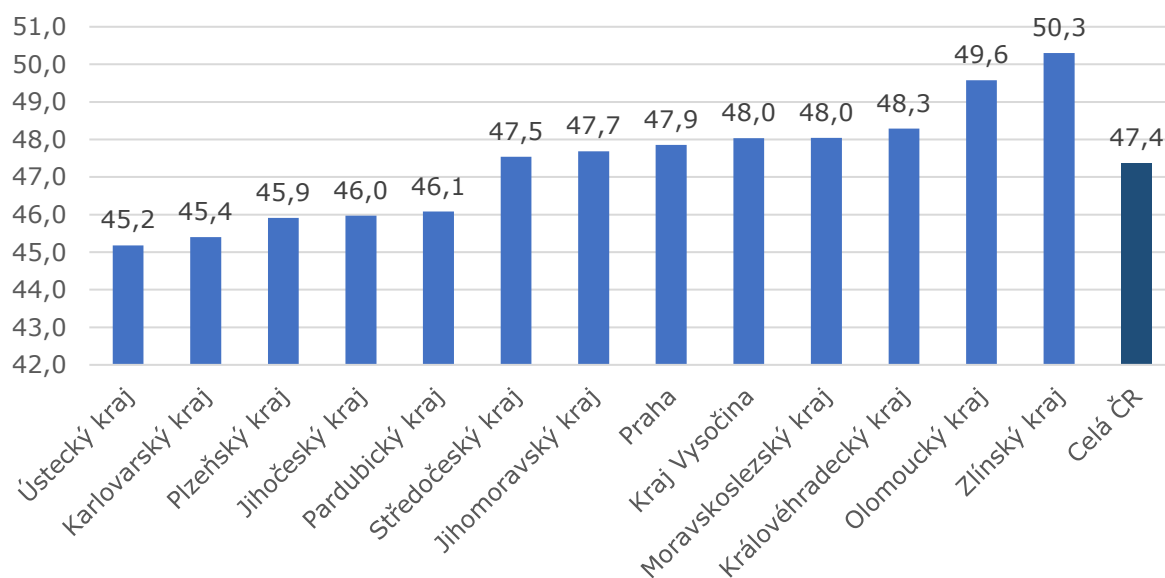
Graf č. 2.4 Rozdělení osob spících venku a v noclehárnách podle místa přespávání v době sčítání*

Pozn.: *Uvedené poměry vycházejí pouze z dat ze zapojených obcí, je proto potřeba je chápat jen jako orientační. Liberecký kraj se do sčítání v terénu a v noclehárnách nezapojil, proto v jeho případě poměry neuvádíme.

Zdroj: SOD 2019

Graf č. 2.5 Průměrný věk osob spících venku a v noclehárnách podle kraje*

Pozn.: * Liberecký kraj se do sčítání v terénu a v noclehárnách nezapojil, proto v jeho případě poměry neuvádíme.

Zdroj: SOD 2019

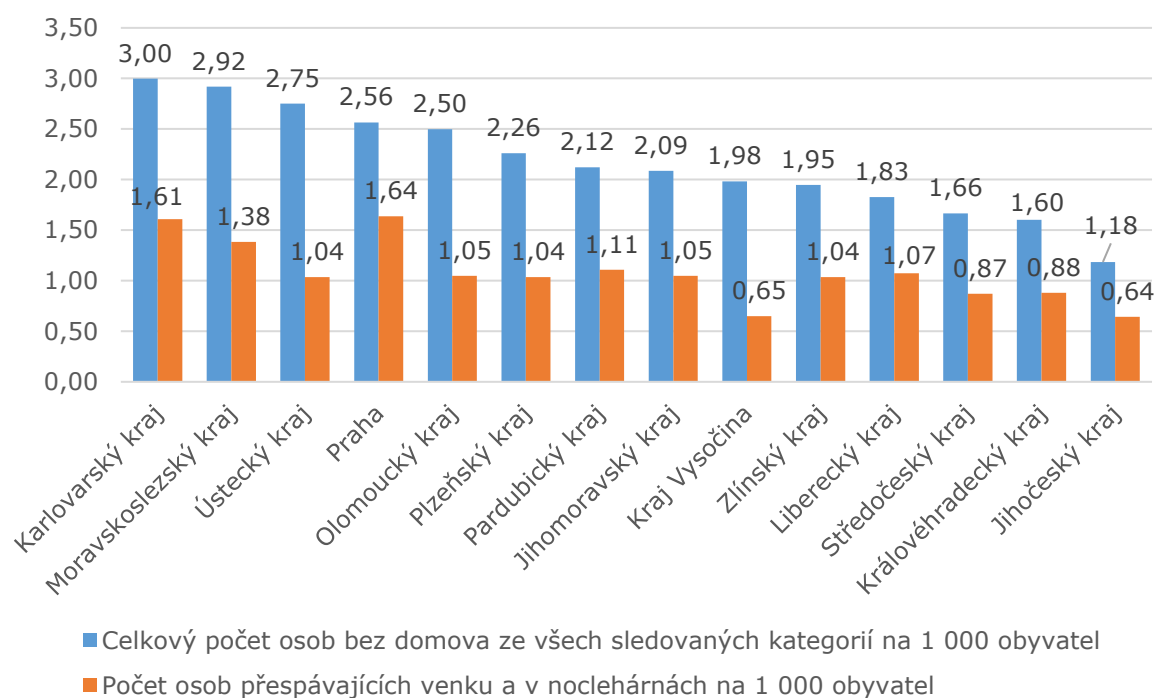
2.2 Počty osob bez domova na 1 000 obyvatel

Pro získání jasnější představy o tom, v kterých regionech je bezdomovectví nejkoncentrovanější, je vhodné v rámci jednotlivých krajů přepočítat počty osob bez domova na celkové počty obyvatel (viz graf č. 2.6).

Nejvíce osob ze sledovaných kategorií na každých 1 000 obyvatel žije v Karlovarském kraji, a to zhruba tři osoby bez domova (2,96). Dalšími regiony s nejvyšší koncentrací osob bez domova jsou Moravskoslezský kraj (2,92 na 1 000 obyvatel), Ústecký kraj a Hlavní město Praha (2,56 a 2,55 na 1 000 obyvatel). Naopak, nejméně osob bez domova na 1 000 obyvatel nalezneme v Jihočeském kraji (1,18 na 1 000 obyvatel).

Pokud se zaměříme pouze na kategorii osob přespávajících venku a v noclehárnách (viz graf č. 2.7), dostane se do popředí opět Praha, kde na každých 1 000 obyvatel připadá 1,64 osob bez střechy. Těsně za Prahou následuje Karlovarský kraj s hodnotou 1,61 osob bez střechy na každých 1 000 obyvatel. Nejnižší koncentrace těchto osob je jednoznačně v Jihočeském kraji (0,64 na 1 000 obyvatel) a v Kraji Vysočina (0,65 na 1 000 obyvatel).

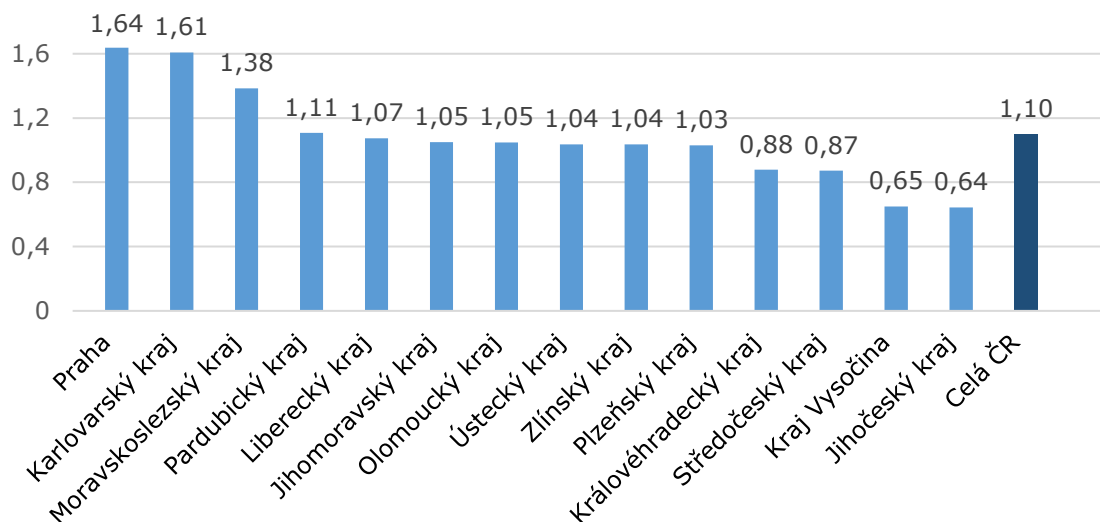
Graf č. 2.6 Celkový počet osob bez domova na 1 000 obyvatel (včetně dětí)

Pozn.: * Liberecký kraj se do sčítání v terénu a v noclehárnách nezapojil, u této složky dat se proto jedná čistě o extrapolovaný odhad.

Zdroj: SOD 2019

Graf č. 2.7 Počet osob spících venku a v noclehárnách na 1 000 obyvatel

Pozn.: * Liberecký kraj se do sčítání v terénu a v noclehárnách nezapojuje, jedná se proto o čistě extrapolovaný odhad.

Zdroj: SOD 2019

2.3 Přehled sečtených osob bez domova v krajích

V následujících tabulkách jsou představeny počty sečtených osob bez domova v jednotlivých krajích **podle místa přespávání** (resp. ubytovacího zařízení). Zatímco v první tabulce uvádíme souhrnné údaje za celou ČR ve všech kategoriích (s výjimkou dětí v nemocnicích), a to skutečně sečtené osoby včetně extrapolovaných odhadů, na úrovni **jednotlivých krajů v případě obecních ubytoven uvádíme pouze skutečně sečtené osoby**, jelikož extrapolované odhady by mohly být v těchto případech zavádějící.

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

Tabulka č. 2.1 **Počty osob bez domova v ČR**

	celá ČR	
celkový počet dospělých	21 230*	
celkový počet dětí	2 595*	
venku a v noclehárnách	11 608*	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
azylové domy – dospělí	3 950*	reálně sečteno 94 %, zbytek extrapolován
azylové domy – děti a mladiství	2 185*	reálně sečteno 92 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny – dospělí	1 258*	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
obecní ubytovny – děti a mladiství	382*	reálně sečteno 60 %, zbytek extrapolován
domy na půl cesty – dospělí	246*	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
domy na půl cesty – děti a mladiství	24*	reálně sečteno 54 %, zbytek extrapolován
věznice	1 500	reálně sečteno 100 %
zdravotnická zařízení – dospělí	2 668*	reálně sečteno 93 %, zbytek extrapolován
zdravot. zařízení – děti a mladiství	4	informaci poskytlo 93 % nemocnic

*Pozn.: *Výsledek byl získán extrapolací (tzn. reálně byla sečtena jen část populace, zbývající část byla vypočtena projekcí získaných dat na oblasti, v nichž sčítání fyzicky realizováno nebylo).*

Zdroj: SOD 2019, SOD 1019 – azylové domy, SOD 2019 – zdravotnická zařízení, SOD 2019 – domy na půl cesty, SOD 2019 – vězeňská zařízení.

Tabulka č. 2.2 **Počty osob bez domova v kraji Hlavní město Praha**

	Hlavní město Praha
celkový počet dospělých	3 056
celkový počet dětí	194
venku a v noclehárnách	2 075
azylové domy – dospělí	482
azylové domy – děti	191
obecní ubytovny – dospělí	0
obecní ubytovny – děti	0
domy na půl cesty – dospělí	23*
domy na půl cesty – pod 18 let	2*
věznice	57
nemocnice – dospělí	419*
nemocnice – děti	1

Tabulka č. 2.3 **Počty osob bez domova ve Středočeském kraji**

	Středočeský kraj
celkový počet dospělých	1 977
celkový počet dětí	231
venku a v noclehárnách	1 157*
azylové domy – dospělí	249
azylové domy – děti	221*
obecní ubytovny – dospělí	68**
obecní ubytovny – děti	9**
domy na půl cesty – dospělí	23*
domy na půl cesty – pod 18 let	1*
věznice	299
nemocnice – dospělí	181*
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.4 **Počty osob bez domova v Jihočeském kraji**

	Jihočeský kraj
celkový počet dospělých	656
celkový počet dětí	118
venku a v noclehárnách	421*
azylové domy – dospělí	152*
azylové domy – děti	118*
obecní ubytovny – dospělí	21**
obecní ubytovny – děti	0**
domy na půl cesty – dospělí	2
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	11
nemocnice – dospělí	49
nemocnice – děti	0

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

Tabulka č. 2.5 **Počty osob bez domova v Plzeňském kraji**

	Plzeňský kraj
celkový počet dospělých	1 151
celkový počet dětí	114
venku a v noclehárnách	581*
azylové domy – dospělí	113*
azylové domy – děti	112*
obecní ubytovny – dospělí	17**
obecní ubytovny – děti	0**
domy na půl cesty – dospělí	5*
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	52
nemocnice – dospělí	383*
nemocnice – děti	2

Tabulka č. 2.6 **Počty osob bez domova v Karlovarském kraji**

	Karlovarský kraj
celkový počet dospělých	847
celkový počet dětí	47
venku a v noclehárnách	479*
azylové domy – dospělí	93*
azylové domy – děti	41*
obecní ubytovny – dospělí	28**
obecní ubytovny – děti	4**
domy na půl cesty – dospělí	18*
domy na půl cesty – pod 18 let	2*
věznice	204
nemocnice – dospělí	25
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.7 **Počty osob bez domova v Ústeckém kraji**

	Ústecký kraj
celkový počet dospělých	2 005
celkový počet dětí	258
venku a v noclehárnách	853*
azylové domy – dospělí	468*
azylové domy – děti	225*
obecní ubytovny – dospělí	87**
obecní ubytovny – děti	33**
domy na půl cesty – dospělí	9
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	132
nemocnice – dospělí	456*
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.8 **Počty osob bez domova v Libereckém kraji**

	Liberecký kraj
celkový počet dospělých	732
celkový počet dětí	71
venku a v noclehárnách	472***
azylové domy – dospělí	126*
azylové domy – děti	71*
obecní ubytovny – dospělí	0****
obecní ubytovny – děti	0****
domy na půl cesty – dospělí	12
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	99
nemocnice – dospělí	23*
nemocnice – děti	0

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

Tabulka č. 2.9 **Počty osob bez domova v Královéhradeckém kraji**

	Královéhradecký kraj
celkový počet dospělých	762
celkový počet dětí	122
venku a v noclehárnách	485*
azylové domy – dospělí	111*
azylové domy – děti	122*
obecní ubytovny – dospělí	13**
obecní ubytovny – děti	0**
domy na půl cesty – dospělí	1
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	117
nemocnice – dospělí	35
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.10 **Počty osob bez domova v Pardubickém kraji**

	Pardubický kraj
celkový počet dospělých	964
celkový počet dětí	130
venku a v noclehárnách	572*
azylové domy – dospělí	110
azylové domy – děti	100
obecní ubytovny – dospělí	124**
obecní ubytovny – děti	27**
domy na půl cesty – dospělí	23*
domy na půl cesty – pod 18 let	3*
věznice	84
nemocnice – dospělí	51
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.11 **Počty osob bez domova v Olomouckém kraji**

	Olomoucký kraj
celkový počet dospělých	1 315
celkový počet dětí	272
venku a v noclehárnách	665*
azylové domy – dospělí	400
azylové domy – děti	254
obecní ubytovny – dospělí	53**
obecní ubytovny – děti	17**
domy na půl cesty – dospělí	14*
domy na půl cesty – pod 18 let	1*
věznice	28
nemocnice – dospělí	155*
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.12 **Počty osob bez domova v Moravskoslezském kraji**

	Moravskoslezský kraj
celkový počet dospělých	3 180
celkový počet dětí	361*
venku a v noclehárnách	1 679*
azylové domy – dospělí	833*
azylové domy – děti	289*
obecní ubytovny – dospělí	168**
obecní ubytovny – děti	58**
domy na půl cesty – dospělí	69*
domy na půl cesty – pod 18 let	13*
věznice	141
nemocnice – dospělí	290
nemocnice – děti	1

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

Tabulka č. 2.13 **Počty osob bez domova v Jihomoravském kraji**

	Jihomoravský kraj
celkový počet dospělých	2 135
celkový počet dětí	318*
venku a v noclehárnách	1 233*
azylové domy – dospělí	371*
azylové domy – děti	243*
obecní ubytovny – dospělí	160**
obecní ubytovny – děti	75**
domy na půl cesty – dospělí	19
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	133
nemocnice – dospělí	219
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.14 **Počty osob bez domova ve Zlínském kraji**

	Zlínský kraj
celkový počet dospělých	1 032
celkový počet dětí	105
venku a v noclehárnách	605*
azylové domy – dospělí	232
azylové domy – děti	103
obecní ubytovny – dospělí	0**
obecní ubytovny – děti	0**
domy na půl cesty – dospělí	28
domy na půl cesty – pod 18 let	2*
věznice	0
nemocnice – dospělí	167
nemocnice – děti	0

Tabulka č. 2.15 **Počty osob bez domova v Kraji Vysočina**

	Kraj Vysočina
celkový počet dospělých	915
celkový počet dětí	95
venku a v noclehárnách	331*
azylové domy – dospělí	210*
azylové domy – děti	95*
obecní ubytovny – dospělí	16**
obecní ubytovny – děti	0**
domy na půl cesty – dospělí	0
domy na půl cesty – pod 18 let	0
věznice	143
nemocnice – dospělí	215
nemocnice – děti	0

Pozn.:

* Údaj byl získán extrapolací (tzn. reálně byla sečtena jen část populace, zbývající část byla získána projekcí získaných dat na oblasti, v nichž sčítání fyzicky realizováno nebylo).

** V kategorii obecních ubytoven se v rámci kraje jedná o součet údajů pouze z těch obcí, které se do sčítání aktivně zapojily. Počet osob v obecních ubytovnách z ostatních obcí je neznámý a na úrovni krajů nebyl pro nedostatek podkladů extrapolován.

*** Liberecký kraj se do sčítání této kategorie nezapojil, jedná se proto o plně extrapolovaný údaj.

**** V Libereckém kraji tento typ zařízení nebyl sledován

Zdroj: SOD 2019, SOD 1019 – azylové domy, SOD 2019 – zdravotnická zařízení, SOD 2019 – domy na půl cesty, SOD – vězeňská zařízení.

2.4 Shrnutí

V absolutních a do značné míry i v relativních (vztaženo poměrně k počtu obyvatel) číslech žije nejvíce osob z námi sledovaných kategorií v Moravskoslezském kraji. Jedná se přibližně o 3 500 osob (tab. č. 2.12, graf č. 2.2). Pokud se však zaměříme na nejhroženější skupinu lidí bez domova, tedy na osoby přespávající venku a v noclehárnách, pak je v jejich počtu v absolutních i v relativních číslech na prvním místě kraj Hlavní město Praha, kde takto žije přibližně 2 100 osob. Přibližně pětina z tohoto počtu v době sčítání využívala nějakou z pražských nocleháren.

Nejméně dospělých osob ze sledovaných kategorií (v absolutních číslech) žije pravděpodobně v Libereckém a v Jihočeském kraji. V obou případech se jedná přibližně o 800 osob (v případě Libereckého kraje se jedná z větší části pouze o extrapolovaný odhad, jelikož tento kraj se rozhodl do projektu nezapojit aktivně). Pokud sledujeme poměrné počty osob bez domova k celkové populaci daného kraje, nejméně jich nalezneme v Jihočeském kraji (1,18 na 1 000 obyvatel) a následně v Královéhradeckém kraji (1,6 na 1 000 obyvatel).

2. Osoby bez domova v krajích České republiky

„Nejmladší“ je bezdomovecká populace v Ústeckém kraji, kde je její průměrný věk přibližně 45 let. Naopak, nejstarší populaci osob bez domova nalezneme ve Zlínském a v Olomouckém kraji, kde je její průměrný věk v obou případech zhruba 50 let.

3. Osoby bez střechy – venku a v noclehárnách

Právě kategorie osob přežívajících ve veřejných prostorách nebo venku, „na ulici“, byla a je velmi obtížná pro zjišťování a uniká statistickým zpracováním. Podle Hradeckého se jedná o **kategorii osob, která je „z hlediska problematiky bezdomovství nejdůležitější“** (Hradecký, 2006: 16). Metoda plošného sečtení osob bez střechy na území jednotlivých velkých měst je „velmi náročná logisticky, organizačně i personálně a vyžaduje hodně nadšení pro věc.“ (Hradecký, 2006: 16). Kombinace plošného sčítání s metodou capture-recapture ušetřila personální nároky této metody a přinesla doposud nekompletnější poznatky o této populaci v ČR. Jsme tedy schopni velmi **přesně popsat její strukturu podle základních charakteristik - pohlaví, věk a délka pobytu „na ulici“**.

Z důvodu komparativního zde rozlišujeme dvě skupiny osob, a sice osoby aktuálně v daném týdnu sčítání spící „**venku**“, tedy např. ve stanech, autech, vagónech, podmostích, veřejných prostranstvích, squatech, cizích zahradních chatkách, sklepech, garážích, a osoby spící v nízkoprahových **noclehárnách** pro osoby bez přístřeší. **Reálně se ovšem tyto dvě skupiny osob často překrývají**, část osob zpravidla spících venku v některých nocích využívá možnosti přespát v nízkoprahové noclehárně a opačně, část osob přespávajících zpravidla v noclehárně někdy přespí venku. Pouze u části osob se tedy jedná o striktně oddělené kategorie, protože některé osoby spící venku z různých důvodů nikdy nevyužívají možnost přespání v nízkoprahových noclehárnách (nevyhovují jim, nejsou do nich vpuštěni kvůli alkoholu, zvířeti, v místě noclehárna není apod.). V provedeném sčítání byly osoby zařazeny do jednotlivých kategorií podle toho, kde nejčastěji přespávaly v „současnosti“, přičemž současnost byla vymezena zhruba posledním týdnem či dvěma, od počátku dubna až do termínu sčítání.¹⁷ Následující charakteristiky zpracováváme pro ilustraci rozdílů jednak odděleně za každou kategorii zvlášť a jednak souhrnně pro všechny osoby bez střechy. V některých ohledech jsou zjištěné rozdíly větší, v jiných jsou minimální.

Protože sledované charakteristiky nemáme o všech sečtených osobách v jednotlivých kategoriích podle místa přespávání, **prezentujeme zde relativní údaje**. Z nich byla na základě vztažení k celku dopočítána absolutní čísla. U **absolutních čísel se tedy jedná o odhad**. Uvádíme ho z důvodu poskytnutí jasnější představy o konkrétní velikosti dané populace na celém území ČR. Odhad by měl být poměrně přesný a míra zkreslení nízká, neboť celkový počet našich respondentů, o kterých jsme danou charakteristiku zjistili, byl vysoký, odpovídající vždy více než polovině (54-56 %) reálných populací z daných kategorií.¹⁸

K odhadu celku musíme poznamenat, že představuje minimální počet osob v daných kategoriích, které se na území ČR ve druhém dubnovém týdnu 2019 vyskytovaly. Je možné, že některé osoby nebyly z různých důvodů zastíženy a sečteny, jak tomu je u každého podobného sčítání, byť je provedeno sebezprecizněji (viz *Homelessness, Health, and Human Needs*, 1988). Nepředpokládáme však, že by počty těchto osob byly vysoké, neboť sčítací komisaři pracující v terénu znali velmi dobře dané lokality.

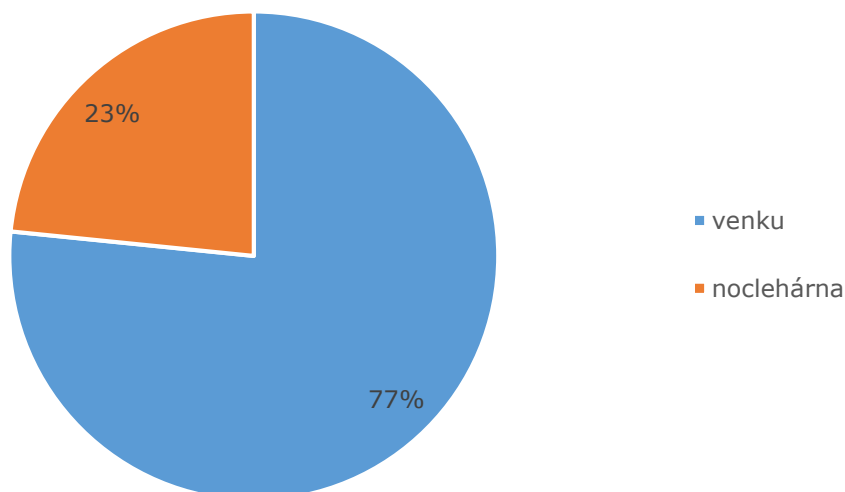
¹⁷ Přesný počet dní tedy závisel na tom, zda byla osoba zkontakována na začátku či na konci sčítacího týdne (8. - 13. 4. 2019). Nepředpokládali jsme velká zkreslení daná touto nepřesností. Spíše je třeba vzít v úvahu termín celého sčítání, kdy na počátku dubna v noci ještě teploty klesaly k nule (ke konci sčítacího týdne někde dokonce lehce pod nulu), přes den se pohybovaly mezi 5-17 °C.

¹⁸ Z celkového odhadovaného počtu 11 608 osob bylo 6 526 osob, u nichž bylo zjištěno pohlaví, 6 476 osob, u kterých jsme zjistili věk a 6 251 osob, které uvedly celkovou délku pobytu bez střechy či bytu.

3. Osoby bez střechy - venku a v noclehárnách

Z hlediska způsobu přespávání bylo zjištěno, že **více než tři čtvrtiny osob (77 %) bez střechy spaly „venku“**, tedy na místech, která si sami zajistily, a **necelá čtvrtina (23 %) pak v době sčítání spala v nízkoprahové noclehárně** pro osoby bez domova (graf č. 3.1).

Graf č. 3.1 **Podíly osob bez střechy spících venku a v noclehárnách**

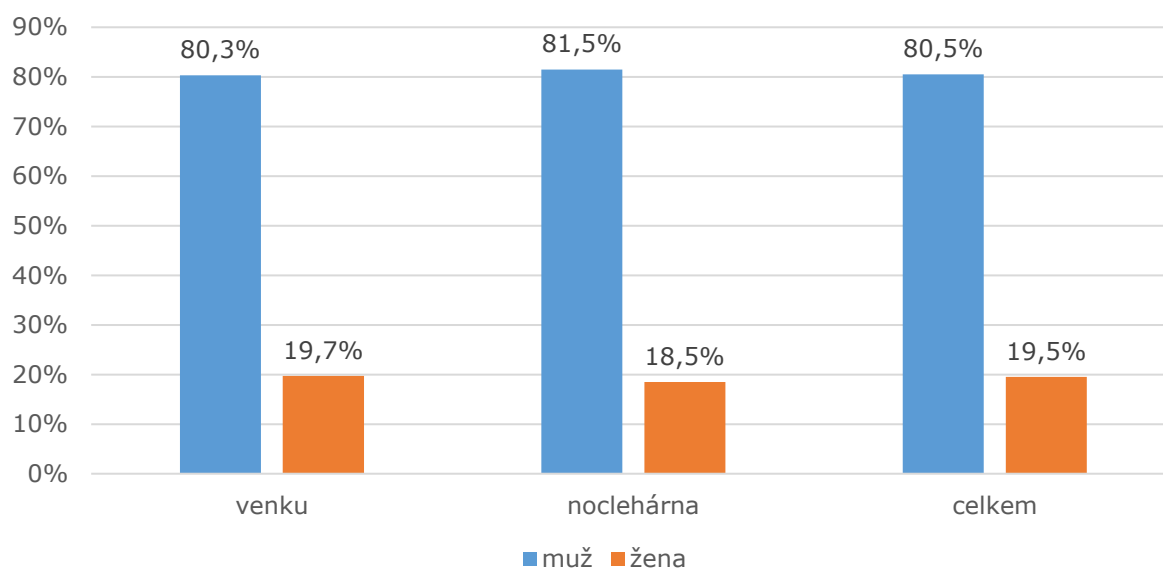
Pozn.: Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro kategorii bez střechy dle místa přespávání: venku 8 892 osob, v noclehárně 2 716 osob

Zdroj: SOD 2019

3.1 Genderová struktura osob bez střechy

Z hlediska genderu jsou právě v kategorii osob bez střechy největší rozdíly (graf č. 3.2), kdy **muži tvoří většinu osob v této kategorii (81 %), ženy zde nacházíme o poznání méně často (19 %)**. Při srovnání kategorií osob spících venku a v noclehárnách nacházíme minimální rozdíly, rozdíl činil pouze jeden procentní bod, kdy mírně vyšší podíl žen (20 %) spalo venku, než kolik jich spalo v noclehárnách (19 %).

Graf č. 3.2 Genderová struktura osob spících venku a v noclehárnách

Pozn.: Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro kategorii bez střechy dle genderu; muži: 9 344, ženy: 2 264.

Zdroj: SOD 2019

3.2 Věková struktura osob bez střechy

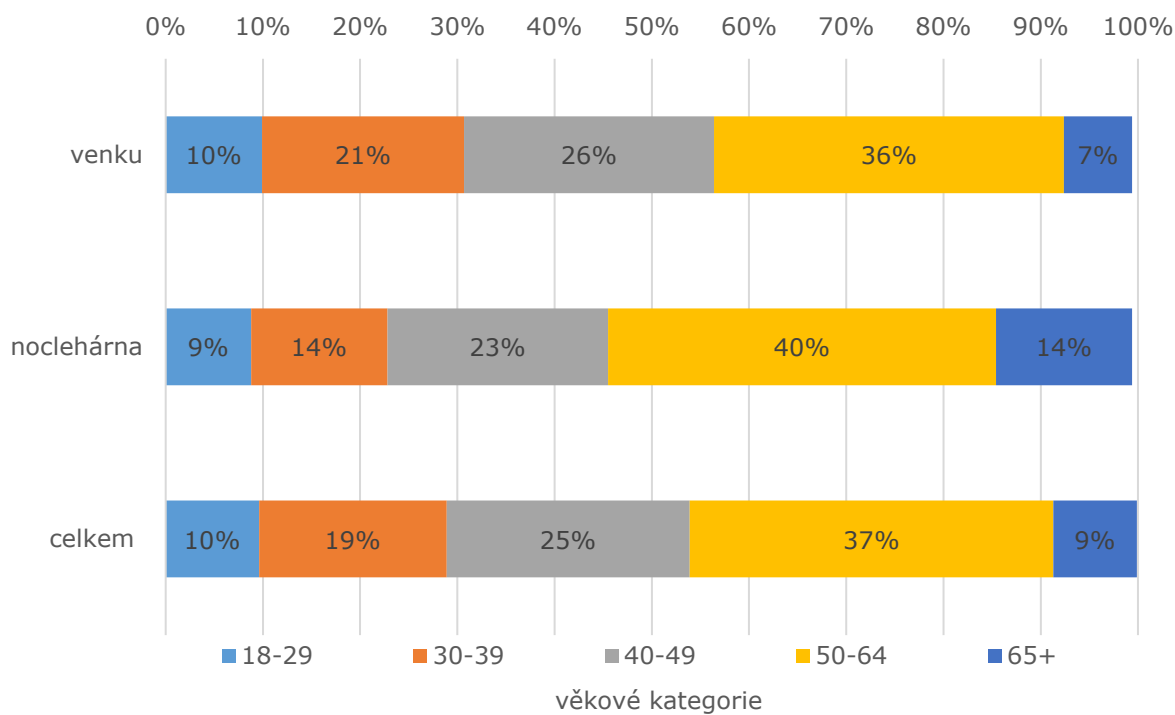
Při sledování věkové struktury osob bez střechy jsme zjistili, že mladí lidé jsou v této kategorii zastoupeni méně často v porovnání s těmi staršími. **Nejvyšší podíly osob bez střechy nacházíme ve středních věkových kategoriích, zhruba ve věku od 40 do 65 let**, tedy v produktivním věku (graf č. 3.3). Vyšší podíl osob ve věkové kategorii 50-64 let plyne z toho, že tato kategorie je širší v porovnání s těmi předchozími.¹⁹ Podíl by byl podobný jako v předchozí kategorii, pokud by členění bylo rozděleno do desetiletých věkových kategorií (tedy v kategorii 45-54 let 25 % osob a ve věkové kategorii 55-64 let 24 % osob). Dále analýza dat jasně prokázala nižší zastoupení osob seniorského věku starších 65 let mezi lidmi bez střechy (graf č. 3.3).

Zprávu o nižším zastoupení osob v seniorském věku mezi lidmi bez střechy nelze vnímat příliš pozitivně. Jak některé opakované výzkumy z jednotlivých měst (např. Brna) naznačují, podíl starších osob žijících „na ulici“ bohužel v posledních letech vzrůstá (Baláš a kol., 2015). Nižší zastoupení seniorů tedy není ani tak výsledkem úspěšné sociální politiky a skutečnosti, že se podaří tyto osoby z ulice dostat do podporovaného ubytovacího zařízení nebo dokonce běžného bydlení, jako spíše toho, že úmrtnost osob bez domova je vzhledem k jejich životnímu stylu výrazně vyšší než u běžné populace (Barrow a kol., 1999; Hibbs a kol., 1994; Morrison, 2009).

¹⁹ Členění bylo zvoleno z důvodu standardizace s aktuálně nejvyšším možným věkem odchodu do starobního důchodu, což je 65 let.

3. Osoby bez střechy - venku a v noclehárnách

Graf č. 3.3 **Věková struktura osob spících venku a v noclehárnách**

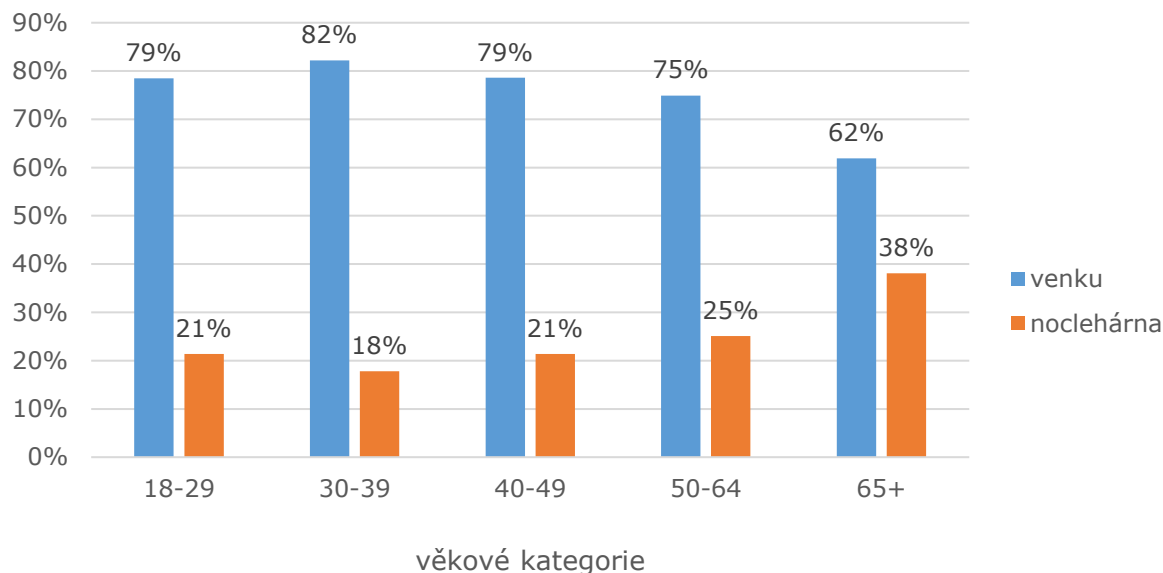

Pozn.: Přepočtené absolutní počty v ČR celkem pro kategorii bez střechy dle věkových kategorií: 18-29 1 114 osob, 30-39 2 240 osob, 40-49 2 902 osob, 50-64 4 353 osob, 65+ 998 osob.

Zdroj: SOD 2019

Při srovnání věkové struktury osob spících venku a v noclehárnách nacházíme větší rozdíly mezi jednotlivými kategoriemi. Především je zřejmé, že **mladší osoby mají tendenci spát častěji „venku“** než v noclehárnách, zatímco **starší osoby, zhruba od 50 let věku, častěji využívají nocleháren** (graf č. 3.3). V nízkoprahových noclehárnách se tak koncentruje vyšší podíl starších osob, **více než polovinu (54 %) klientů nocleháren tvoří lidé ve věku 50 let a více** (graf č. 3.3). Z osob spících „venku“ je pak 57 % mladších 50 let.

Rozdíly v preferovaných místech přespávání u jednotlivých věkových kategorií jasně znázorňuje graf č. 3.4, který rozděluje sečtené osoby bez střechy podle aktuálního místa přespávání v rámci jednotlivých věkových skupin. Graf ilustruje, že **téměř dvě pětiny (38 %) osob bez střechy starších 64 let spaly ve druhém dubnovém týdnu v noclehárnách pro osoby bez domova, plné tři pětiny (62 %) seniorů bez střechy pak spaly „venku“**, tedy ve veřejných prostorách, na ulici, v podmostích, stanech, provizorních přístřešcích, garážích, squatech, cizích zahradních chatkách, vagónech, autech, sklepech apod. Je třeba zmínit, že podíly osob spících venku a na ulici se různí i s ohledem na počasí a sezónu.

Graf č. 3.4 **Osoby bez střechy různých věkových kategorií podle místa přespávání**

Pozn.: Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro věkovou kategorii 18-29, venku 874 osob, v noclehárně 240 osob, pro kategorii 65+ venku 618 osob, v noclehárně 380 osob.

Zdroj: SOD 2019

3.3 Celková doba strávená bez střechy či bez bytu

Pro práci s osobami bez domova je velmi důležité, jak dlouho jsou bez střechy, případně bez bytu. Čím kratší doba to je, tím vyšší pravděpodobnost je, že poskytnutá pomoc bude účinná a osobu se podaří „vrátit“ do normálního bydlení, pokud tedy někdy takové měla. V odborné literatuře se často jako zlomové období uvádí **jeden rok až dva roky**, během nichž se daná osoba **adaptuje** na bezdomovecký způsob života a osvojí si potřebné strategie přežití (Holpuch, 2011; Marek, Strnad, Hotovcová, 2012: 104-105; Snow, Anderson, 1987). S tím souvisí i skutečnost, že pokud daná osoba stráví „na ulici“ bez střechy dva roky, přivykne na daný životní styl pak činí návrat do běžného života a bydlení výrazně obtížnějším, než když je období strávené bez střechy kratší. **Devastující vliv** bezdomoveckého způsobu života na osobnost jedince byl rovněž popsán, v českém prostředí dochází podle Pěnkavy k nevratnému procesu devastace **zhruba po pěti letech** strávených „na ulici“ (Marek, Strnad, Hotovcová, 2012: 106).

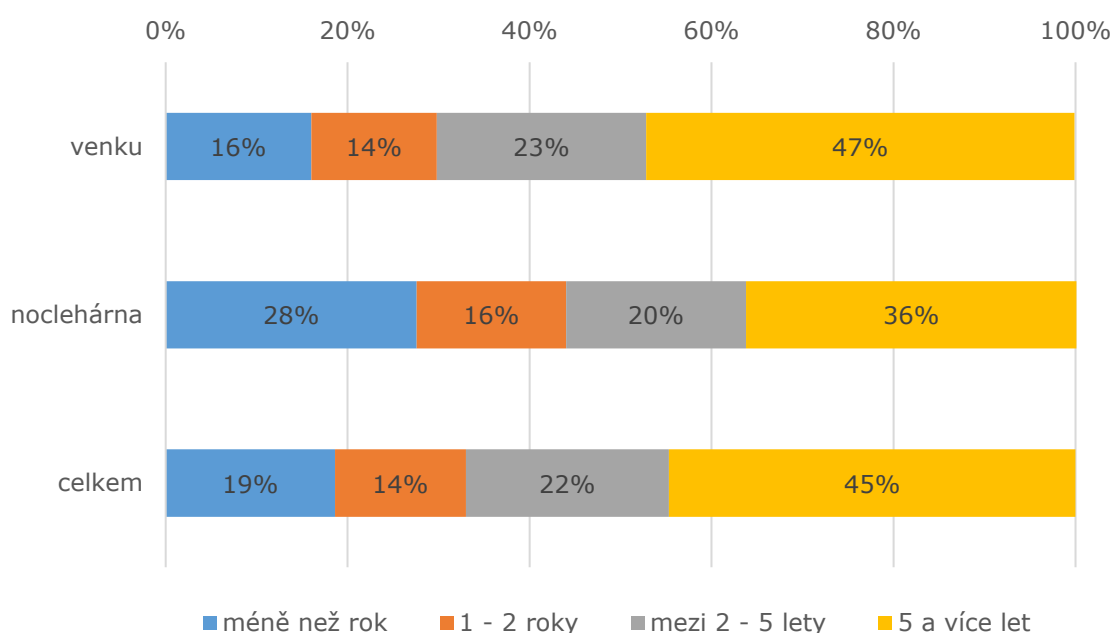
Graf č. 3.5 jasně ilustruje, že osoby, které jsou bez střechy (či bytu) kratší dobu, mají tendenci více vyhledávat nocleh v nízkoprahových noclehárnách v porovnání s těmi, které jsou „na ulici“ bez střechy či bez bytu déle. Z osob bez domova, které v době sčítání spaly obvykle „venku,“ bylo 70 % těch, které v této situaci byly více než dva roky. Alarmující je, že **téměř polovina (47 %) osob bez střechy spadajících do kategorie spících „venku“ je v této situaci již pět a více let** (graf č. 3.5).²⁰ U osob přespávajících v noclehárnách je tento podíl nižší, nicméně činí více než třetinu (36

²⁰ V tomto období mohli tito lidé být na přechodnou dobu i v kategorii bez bytu, tedy např. ubytování v azylovém domě či ve vězení, psychiatrické léčebně apod.

3. Osoby bez střechy - venku a v noclehárnách

%). **Více než dvě pětiny (45 %) všech osob bez střechy byly v situaci bezdomovectví již pět a více let.** Přesně třetina (33 %) osob bez střechy pak byla v době sčítání bez bydlení méně než dva roky (graf č. 3.5).

Graf č. 3.5 **Doba strávená bez střechy a bez bytu podle místa přespávání**

Pozn.: Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro kategorii bez střechy dle délky pobytu bez střechy či bez bytu: méně než rok 2 159 osob, 1-2 roky 1 671 osob, mezi 2-5 lety 2 589, osob, 5 a více let 5 189 osob.

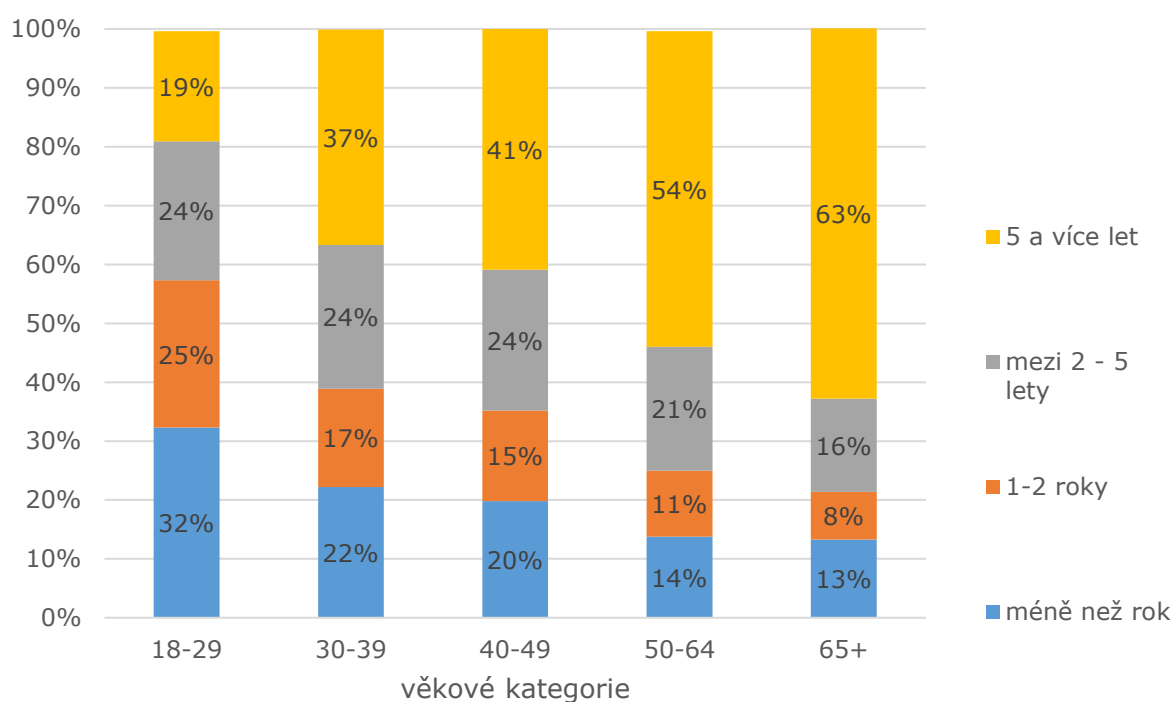
Zdroj: SOD 2019

Analýza vztahu mezi věkem osob bez střechy a délkou pobytu „na ulici“, tedy bez střechy a případně bez bytu, ukázala jasnou souvislost mezi těmito dvěma proměnnými (graf č. 3.6). To jistě není nikterak překvapující. Ukazuje se zde, že **více než polovina osob starších 50 let byla v této situaci více než pět let.** Naopak, o málo více než jedna pětina osob starších 50 let pobývajících venku a v noclehárnách byla v této situaci kratší dobu než dva roky. To dokládá skutečnost, že **osoby bez střechy často „na ulici“ stárnou**, ale bohužel to svědčí i o tom, že se **sem nově dostávají i osoby staršího věku.** Zde stojí za pozornost 13 % osob seniorského „důchodového“ věku (65+), které byly v době sčítání nově bez střechy, tedy byly v této situaci ještě méně než rok. To nasvědčuje, že pro seniory je často obtížné financovat bydlení ze starobního důchodu a někteří z nich dokonce nárok na starobní důchod mít nemusí. Pokud se o ně nepostará rodina nebo nejsou schopni sehnat spolubydlící, se kterými by náklady na bydlení sdíleli, dostávají se do těžké situace. Sociálních bytů je v českých obcích stále nedostatek a místa v domech pro seniory jsou poměrně drahá. Navíc ne všem musí společné bydlení s cizími lidmi ve stáří vyhovovat.

Mezi osobami mladšími 30 let byl podíl těch, které byly bez střechy méně než dva roky mnohem vyšší, činil více než polovinu. Zhruba **jedna třetina (32 %) z osob mladších 30 let byla v době sčítání bez střechy méně než rok a další jedna čtvrtina (25 %) pak asi jeden až dva roky** (graf č. 3.6). Mladší lidé tedy mají

relativně vyšší šanci, že období strávené na ulici pro ně bude jen dočasnou životní epizodou. Mají větší šanci se z ulice dostat zpět k běžnému způsobu bydlení. **I v nejmladší věkové kategorii (18-29 let) však každá pátá sečtená osoba (19 %) venku či v noclehárnách uvedla, že je bez střechy nebo bez bytu již více než 5 let** (graf č. 3.6). Určitý segment těchto osob je tedy v bezdomovecké situaci již značně dlouho a lze je označit za chronické bezdomovce. Z poznatků jiných výzkumů lze odhadovat, že se bude často jednat o těžko přizpůsobivé osoby pocházející z problematického rodinného zázemí, osoby neschopné či neochotné systematicky pracovat, velmi často též o osoby závislé na drogách a alkoholu, někdy též o osoby duševně choré (viz Vágnerová, Csémy, Marek, 2014).

Graf č. 3.6 **Doba strávená bez střechy a bez bytu podle věku**

Pozn.: Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro nejstarší věkovou kategorii 65+: méně než rok 133 osob, 1-2 roky 81 osob, mezi 2-5 lety 157, osob, 5 a více let 828 osob.

Zdroj: SOD 2019

3.4 Shrnutí

Osoby bez střechy, tedy osoby přespávající venku (ve stanech, autech, vagónech, podmostích, veřejných prostranstvích, squatech, cizích zahradních chatkách, sklepech apod.) či v nízkoprahových noclehárnách pro osoby bez přístřeší jsou nejdůležitější kategorií osob z hlediska problematiky bezdomovectví a zároveň kategorií osob prakticky nepostižitelnou v běžných statistikách. Podle výsledků provedeného sčítání odhadujeme, že na území ČR se ve druhém dubnovém týdnu **2019 nacházelo minimálně 11 608 osob bez střechy**. Přitom více než tři čtvrtiny z nich (77 %) spaly venku, méně než čtvrtina (23 %) pak přespávala v daném sčítacím týdnu v noclehárně.

3. Osoby bez střechy - venku a v noclehárnách

Z hlediska genderu nacházíme výrazné rozdíly v podílech. Mezi osobami spícími **venku a v noclehárnách byly výrazně více zastoupeni muži, kteří tvořili plné čtyři pětiny (81 %), ženy** pak byly mezi osobami bez střechy zastoupeny podstatně méně často, **tvořily necelou jednu pětinu (19 %)**. Z hlediska věku platilo, že nejvíce osob bez střechy spadalo do věkové kategorie 40 až 65 let, ve které se nacházelo 62 % všech sečtených osob, u kterých se podařilo zjistit věk. Nezanedbatelný však byl i **podíl seniorů starších 64 let**, kteří přespávali venku či v noclehárnách. Ti tvořili zhruba **9 % ze všech osob bez střechy**. Přitom platilo, že starší lidé častěji využívali možnosti přespání v nízkoprahových noclehárnách oproti mladším, kteří dávali přednost pobytu venku. Více než polovinu klientů nocleháren (54 %) tvořili lidé starší 49 let. Negativně alarmující je zjištění, že **více než dvě pětiny (45 %) osob bez střechy byly v této situaci již pět a více let**.

4. Osoby bez bytu

4.1 Osoby v azylových domech

Pobytové služby azylových domů jsou poskytovány podle zákona o sociálních službách (108/2006 Sb.).²¹ **Azylové domy jsou určeny jak jednotlivcům, tak rodinám.**²² **Pobytové služby jsou poskytovány za úplatu, na přechodnou dobu** (azylové domy často uvádějí jako maximální dobu pobytu jeden rok, ale podle individuální situace bývá i tak prodlužována). Jejich uživatelé obvykle (na základě specifických požadavků jednotlivých azylových domů) musí splňovat podmínky jako např. základní požadavky na zdravotní stav,²³ soběstačnost, běžnou životosprávu aj., což do jisté míry předurčuje typy či charakteristiky lidí, kteří azylové domy obvykle využívají.

Hradecký (2007) vymezuje příčiny pobytu osob v azylovém domě takto: „tíživá životní situace vzniklá např. ztrátou zaměstnání a příjmu sloužícímu k úhradě bydlení, problémy v rodinných a partnerských vztazích, problémy s alkoholem či jinými návykovými látkami, špatný zdravotní stav, zdravotní postižení, návrat z výkonu trestu, opuštění zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, opuštění zařízení pro děti a mládež po dosažení zletilosti, opuštění zařízení pro seniory, ztráta bydlení z ekonomických důvodů (exekuce) a další.“ Uživatelé azylových domů spadají dle typologie ETHOS mezi osoby bez bytu. Jedná se o osoby, které aktuálně nemají jiné bydlení, a přechodné ubytování v azylovém domě jim pomáhá řešit jejich neuspokojivou bytovou situaci. Do sčítání uživatelů azylových domů jsme zahrnuli naprostou většinu těchto zařízení s platnou adresou v Registru poskytovatelů sociálních služeb. Předem byly vyřazeny dvě služby pro oběti domácího násilí a jeden azylový dům pro cizince.

Počty osob pobývajících v azylových domech jsou statisticky sledovány. Podle statistických ročenek z oblasti práce a sociálních věcí (vydává MPSV, viz <https://www.mpsv.cz/cs/3869>) se **dlouhodobě počet uživatelů služeb azylových domů pohybuje okolo 5,5 tisíce** (5 451 k 31. 12. 2017 - *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí*, 2018). Z hlediska pohlaví a věku bývá podíl dospělých mužů ve výši 35-38 %, podíl dospělých žen o něco nižší (32-35 %) a podíl dětí a mladistvých do 17 let se blíží podílu žen (27-33 %) (Kuchařová, Psychlová, 2016). Z hlediska věku činil v roce 2014 vedle již zmíněných cca 30 % dětských uživatelů 56 % podíl osob ve věku 28-64 let. Zjištěné aktuální výsledky zde prezentovaného sčítání uživatelů azylových domů jsou s těmito staršími daty v souladu. Struktura uživatelů azylových domů

²¹ Definice MPSV: „Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování a pomoc při uplatňování práv a oprávněných zájmů. Služba se poskytuje za úhradu.“ (<https://www.mpsv.cz/web/cz/socialni-sluzby-1#sszp>)

²² Azylové domy využívají nejčastěji rodiny neúplné, obvykle s ženou v čele rodiny.

²³ Na základě § 91, odst. 4 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách je posuzovaná osoba před uzavřením smlouvy o poskytnutí pobytové sociální služby povinna předložit poskytovateli sociálních služeb posudek registrujícího praktického lékaře o zdravotním stavu.

Na základě vyhlášky č. 505/2006 Sb., § 36, se poskytnutí pobytové sociální služby vylučuje, jestliže:

- a) zdravotní stav osoby vyžaduje poskytnutí ústavní péče ve zdravotnickém zařízení,
- b) osoba není schopna pobytu v zařízení sociálních služeb z důvodu akutní infekční nemoci nebo
- c) chování osoby by z důvodu duševní poruchy závažným způsobem narušovalo kolektivní soužití.

z hlediska pohlaví a věku se tedy v posledních letech zásadně neměnila, nicméně určité posuny se rýsují.

Sčítaná populace byla vymezena jako **osoby, které využívaly pobytovou službu azylových domů v noci ze 13. dubna na 14. dubna 2019**. Azylové domy byly osloveny s požadavkem o poskytnutí údajů o počtu přebývajících osob a některých jejich charakteristikách dvěma způsoby (podrobněji viz kap. 1.5.1). Prezentované výsledky shrnují údaje z celkového datového souboru, v němž byla data z obou zdrojů propojena, pokud není uvedeno jinak²⁴.

Sebrána byla data od 232 subjektů (zařízení), v některých případech poskytujících údaje za více zařízení. Předpokládáme proto, že souhrnná data za 80 % zařízení služeb azylových domů, tedy těch, které poskytly informace, vypovídají odhadem zhruba o 90 % všech uživatelů azylových domů (podrobněji o důvodech viz kap. 1.5.1).

Sečteme-li počty ubytovaných osob v azylových domech, zjištěné metodou A a metodou B (viz kap. 1.5.1), pak bylo **v souhrnu v azylových domech v noci z 13. na 14. dubna 2019 ubytováno 5 816 osob**. Je třeba připomenout, že data byla získána kombinací zdrojů, ne v úplně všech azylových domech a že se nepodařilo za všechny zúčastněné azylové domy zjistit také požadované údaje o struktuře osob podle demografických charakteristik. Demografické charakteristiky (věk a pohlaví) byly získány za 5 438 osob, tj. za 94 % sečtených osob. Základní struktura demografických charakteristik obyvatelů azylových domů je zachycena v tabulce č. 4.1.

Na základě zjištěných dat **odhadujeme**, že na území České republiky bylo k dané noci ubytováno **v azylových domech celkem 6 135 osob**, z toho **3 950 dospělých a 2 185 dětí a mladistvých mladších 18 let**.

Složení uživatelů služeb azylových domů lze podle dat ze sečtených azylových domů (metodika popsána výše) charakterizovat následovně. Dospělé osoby 18leté a starší tvořily téměř dvě třetiny obyvatel azylových domů. **Zhruba jednu třetinu obyvatel představovaly děti**, spolu s mladistvými ve věku 15-17 let dokonce více než třetinu. Obě věkové kategorie se vyskytují v azylových domech pro rodiny či matky s dětmi.

V azylových domech byly **z necelých dvou pětin ubytováni muži**. V případě osob patnáctiletých a starších tvořili muži 55,6 %. Ženy bývají klientkami azylových domů z velké části jako matky s dětmi.

²⁴ Zdroj A: sčítání osob bez domova v obcích - označováno jako SOD 2019; zdroj B: vyčerpávající šetření metodou on-line dotazování všech azylových domů v ČR - označováno u tabulek a grafů jako SOD 2019 - azylové domy.

Tabulka č. 4.1 **Základní údaje o souboru azylových domů, v nichž proběhlo sčítání**

sledované kategorie	absolutní počty osob	relativní počty osob	počty zařízení, v nichž byly dané osoby sečteny
celkový zjištěný počet osob	5 816	--	232*
celkem osob, o nichž jsou známy demografické charakteristiky	5 438**	100	216
dospělí (18 a více let)	3 522	64,8	232
<i>v tom osoby 65 a více let</i>	283	7,8	82
mladiství (15 – 17 let)	141	2,6	62***
děti (do 14 let)	1 775	32,6	116
muži (15 a více let)	2020	37,2	152
ženy (15 a více let)	1643	30,2	172
děti (do 14 let)	1 775	32,6	116

Pozn.: * počty zařízení, o nichž byly zjištěny údaje o počtech klientů či o daných kategoriích klientů; ** celkové počty osob v zařízeních, u nichž máme údaje také o pohlaví a věkové kategorii; *** vyskytují se pouze v zařízeních pro rodiny nebo pro matky s dětmi, výjimečně mohou být rodiči dětí.

Zdroj: SOD 2019 – azylové domy a SOD 2019

Senioři ve věku 65 a více let představovali v celém souboru uživatelů azylových domů zhruba **dvacetinu**. Více jich bylo mezi muži, a to 10 %, zatímco mezi ženami to bylo 5 %. Mezi muži bylo 88 % ve věku 18-64 let, v případě žen bylo v této věkové kategorii 91 %. Mladistvých 15-17letých byla 3 % mezi muži a necelých 5 % mezi ženami. Mezi dospělými (18 a více let) bylo 56 % mužů a 44 % žen (tyto podíly jsou obdobné jako před pěti lety, viz Kuchařová, Janurová, 2016).

V hrubém srovnání, protože jde o trochu jiný charakter dat,²⁵ se zdá, že se v azylových domech za pět let zvýšily relativní počty dětí a seniorů.

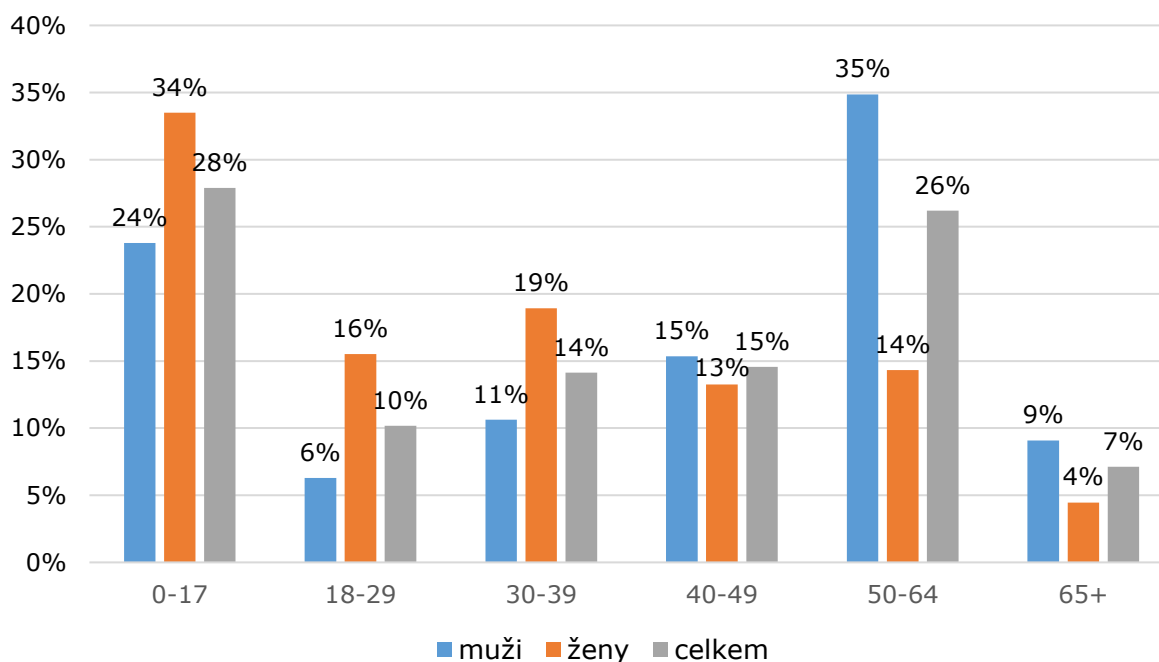
Z dat získaných ze sčítání osob bez domova v obcích máme k dispozici i podrobnější údaje o věkové struktuře obyvatel azylových domů (celkem 150 zařízení). Z grafu č. 4.1 je zřejmá základní podobnost této struktury s daty získanými souhrnně oběma metodami. Lze předpokládat, že platí obecně, že **nejčetnější je mezi osobami ubytovanými v azylových domech široká věková kategorie osob v ekonomicky aktivním věku, mezi nimi zejména těch nejstarších**. Zde tvoří lidé v kategoriích 18-64 let v souhrnu 64 % (celkově v obou souborech 65 %), osob ve věku 50-64 let je zde více než čtvrtina. Velmi silně zastoupená je **věková kategorie dětí a mladistvých do 17 let. Zhruba každá třetí osoba** pobývajících v azylovém domě spadá do této věkové kategorie (viz tabulka č. 4.1 – „soubor SOD – azylové domy“ spojující data získaná metodou A a B)

²⁵ V analýze z roku 2015 byla využita data Ročního výkazu o sociálních službách MPSV za rok 2014 (Kuchařová, Janurová 2016), v roce 2019 využíváme výpovědi představitelů azylových domů v dotazníkovém šetření.

4. Osoby bez bytu

Zobrazení v grafu č. 4.1 (soubor SOD, data sebraná metodou A) ukazuje, že nejpočetnějšími věkovými kategoriemi jsou jednak nezletilí (v důsledku velkého počtu matek s dětmi mezi klienty azylových domů) a jednak nejstarší dospělí (v před-seniorském věku).²⁶

Graf č. 4.1 **Věková struktura osob bez domova v azylových domech**

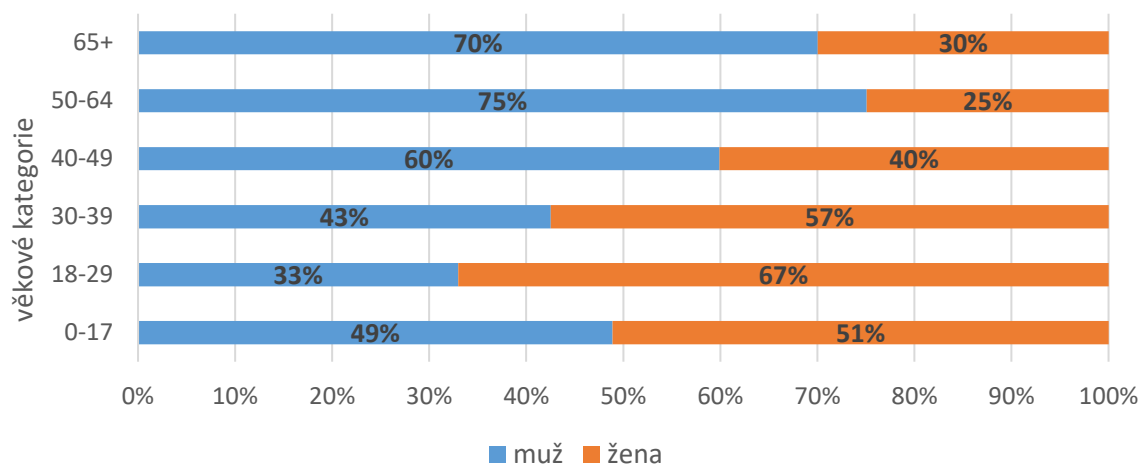
Pozn.: N = 3 772 (osoby, o kterých známe údaj o věku).

Zdroj: SOD 2019

Podrobnější analýza (graf č. 4.2) ukázala, že **mezi lidmi vyššího věku převažují muži**, a to zvláště výrazně v kategorii 50-64 let (75 % proti 25 % žen). **Mezi mladšími naopak ženy**, což lze bezpochyby přisoudit počtu a podílu žen s malými dětmi v azylových domech (ve věkové kategorii 18-29 let je 67 % žen).

²⁶ Byť je třeba brát v úvahu, že jsou to kategorie zahrnující větší věkové rozmezí než ostatní kategorie.

Graf č. 4.2 **Podíly mužů a žen podle věkových kategorií osob bez domova v azylových domech**

Pozn.: N = 3 772 (osoby, o kterých známe údaj o věku).

Zdroj: SOD 2019

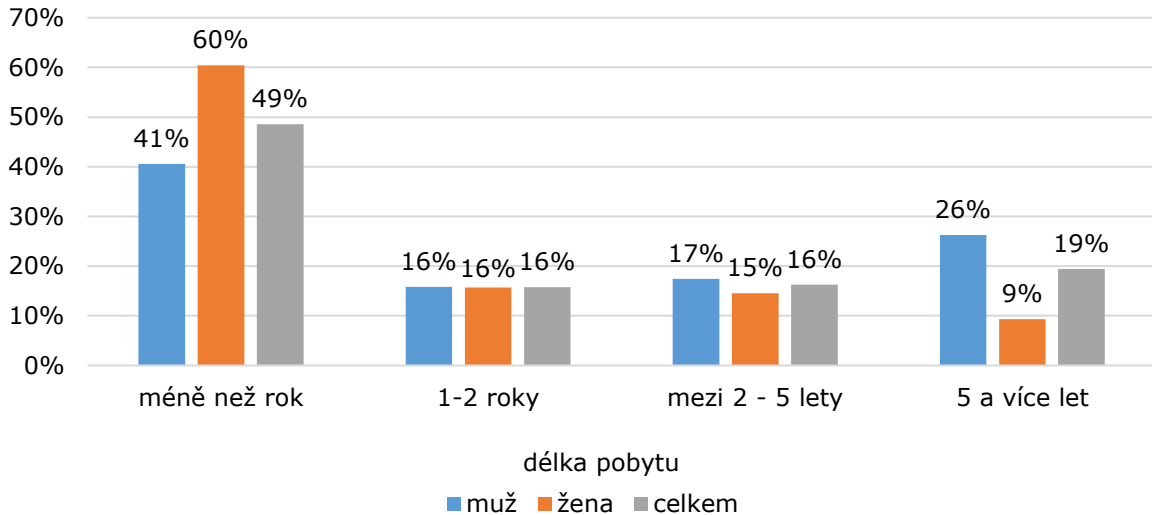
V rámci sčítání osob bez domova na obcích byla zjišťována také doba strávená bez střechy a bez bytu (grafy č. 4.3 a 4.4). To znamená strávená souhrnně od první ztráty bytu či přístřeší, tedy jak ve stávajícím azylovém domě, tak příp. i v jiných ubytovacích zařízeních (jiných azylových domech, noclehárnách pro osoby bez přístřeší) a také jinou formou (na ulici a další).²⁷

Polovina dotázaných žije bez střechy či bez bytu méně než jeden rok, v případě žen je to 60 %. Další skupinou podle četnosti, a to s pětinným podílem, jsou ti, kteří tak žijí 5 a více let. O něco nižší je podíl těch, kdo žijí bez přístřeší 1-2 roky a také kteří tak žijí 2-5 let. Podíly lidí žijících bez domova po dobu v rozmezí mezi jedním a pěti lety jsou takřka stejné „stabilní“, neliší se příliš mezi muži a ženami, ani mezi různými věkovými kategoriemi (grafy č. 4.3 a 4.4).

²⁷ Je možné, že malý podíl dotázaných uvedl jen délku aktuálního pobytu v azylovém domě, výsledky by to nemělo významně zkreslit.

4. Osoby bez bytu

Graf č. 4.3 **Doba strávená bez střechy a bez bytu u osob v azylových domech podle pohlaví**

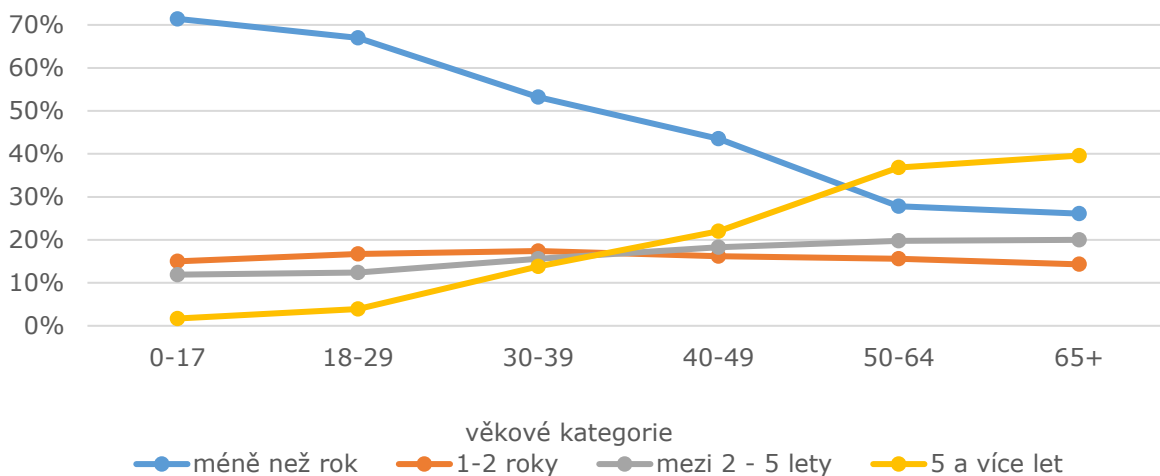

Pozn.: N = 3 053 (osoby v azylových domech, o kterých známe údaj o celkové délce období bez bytu a bez střechy).

Zdroj: SOD 2019

Graf č. 4.4 ilustruje, jak strmě mezi věkovými kategoriemi 18-29 let a 50-64 let vzrůstá podíl lidí žijících bez přístřeší pět a více let a naopak klesá podíl osob takto žijících méně než jeden rok. Dvě střední uvedené délky pobývání bez střechy a bez bytu se v podobné intenzitě vyskytují ve všech věkových kategoriích.

Graf č. 4.4 **Doba strávená bez střechy a bez bytu u osob v azylových domech podle věku**

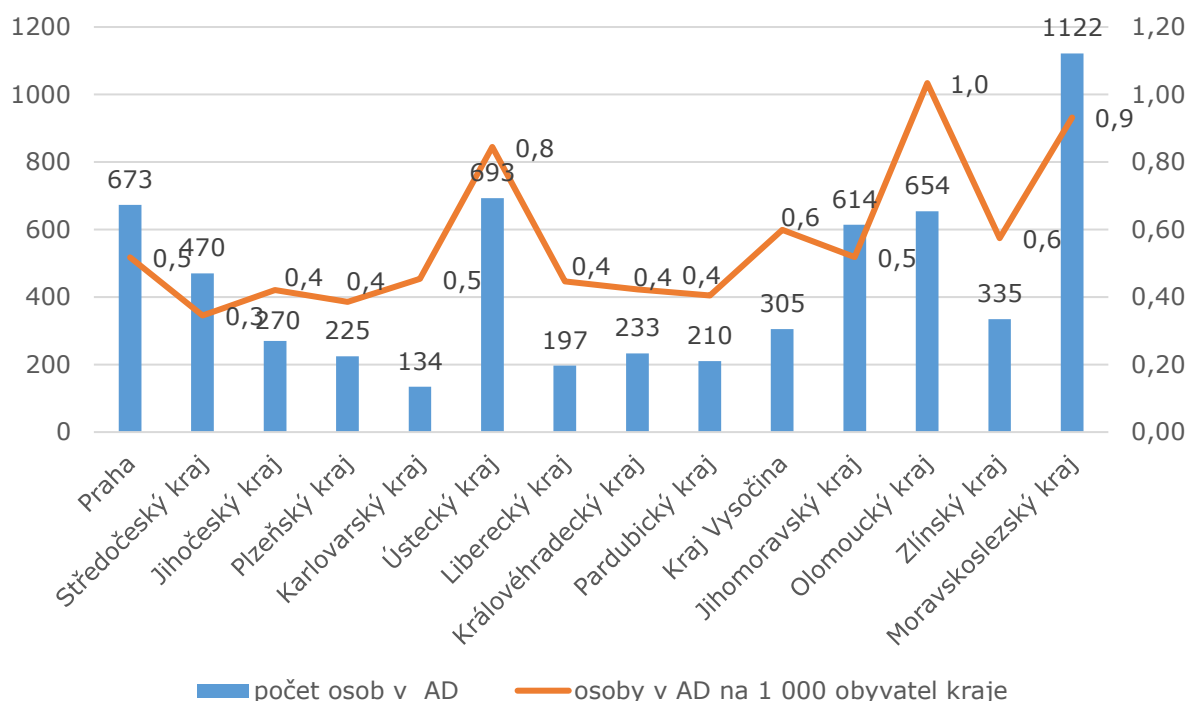

Zdroj: SOD 2019

Při pohledu na regionální rozdíly a podíl jednotlivých krajů na celkovém počtu osob bez domova pobývajících v azylových domech je zřejmý vliv socioekonomické situace krajů s dopady na bezdomovectví a přirozeně také jejich odlišné lidnatosti. Podle relativních počtů azylových domů za jednotlivé kraje a podobně podle relativních počtů obyvatel těchto zařízení za jednotlivé kraje můžeme říci, že tam, kde lze s ohledem na socioekonomický profil kraje odhadovat více osob v sociální (bytové) nouzi, tam bývá vyšší počet azylových domů, a tedy i jejich obyvatel (viz grafy č. 4.6 a 4.7). Neplatí to však pro všechny kraje, jak ukazuje také graf č. 4.5, zobrazující relativní počty obyvatel azylových domů v krajích při jejich přepočtu na počet obyvatel každého kraje.

Průměrně za celou Českou republiku činí podíl osob žijících v azylových domech přepočtený na 1 000 obyvatel 0,58. Nejvyšší je tento poměr v Olomouckém kraji, ve kterém je pátý nejvyšší relativní počet osob bez domova (na 1 000 obyvatel v kraji), což odpovídá průměrné úrovni (viz graf č. 2.6). V tomto kraji se totiž vyskytuje početně vyšší nabídka služeb azylových domů. Počet osob ubytovaných v azylových domech je zde téměř totožný s počtem osob přebývajících venku či v noclehárnách (654, resp. 665; viz tab. č. 2.11). Obdobně vysoký je podíl lidí v azylových domech na 1 000 obyvatel kraje v krajích Moravskoslezském a Ústeckém, což jsou kraje po Praze s nejvyššími relativními počty osob bez domova. Praha, jako kraj s vysokým absolutním i relativním počtem osob bez domova naopak vykazuje jejich malé zabezpečení službami azylových domů navzdory vysokému absolutnímu počtu jejich klientů.

Graf č. 4.5 Počty osob pobývajících v azylových domech v krajích na 1 000 obyvatel kraje

4. Osoby bez bytu

Přehled ukazatelů velikosti azylových domů a podílu ubytovaných za kraje ukazuje tabulka č. 4.2. Největší azylové domy (počtem uživatelů) se nacházejí v Moravskoslezském kraji (a to zejména pro muže) a Královéhradeckém kraji. Naopak, nejmenší v kraji Karlovarském (nejmenší kraj v ČR), Jihočeském a na Vysočině. Z podílu dětí v azylových domech podle krajů lze dále usuzovat, že v Praze a krajích Pardubickém, Ústeckém a Plzeňském jsou významně zastoupeny azylové domy pro matky s dětmi.

Tabulka č. 4.2 **Přehled počtu osob v zařízeních azylových služeb podle krajů**

kraj	průměrný počet osob	počty uživatelů		relativní podíl kraje podle počtu:	
		minimum	maximum	osob	AD
Jihočeský	18,7	1	42	4,2 %	5,6 %
Jihomoravský	26,3	1	84	9,8 %	9,5 %
Karlovarský	17,3	1	29	1,8 %	2,6 %
Královéhradecký	33,0	9	60	4,3 %	3,4 %
Liberecký	22,1	5	47	2,7 %	3,0 %
Moravskoslezský	32,8	8	87	20,3 %	15,5 %
Olomoucký	25,3	1	63	12,8 %	12,9 %
Pardubický	23,9	7	60	3,3 %	3,4 %
Plzeňský	21,6	6	51	3,7 %	4,3 %
Praha	28,1	1	87	11,6 %	10,3 %
Středočeský	22,2	2	50	5,8 %	6,5 %
Ústecký	23,3	3	80	10,4 %	11,2 %
Vysočina	19,0	1	49	4,2 %	5,6 %
Zlínský	20,9	1	37	5,0 %	6,0 %
celkem	25,1	1	87	100,0 %	100,0 %

Zdroj: SOD 2019 – azylové domy a SOD 2019

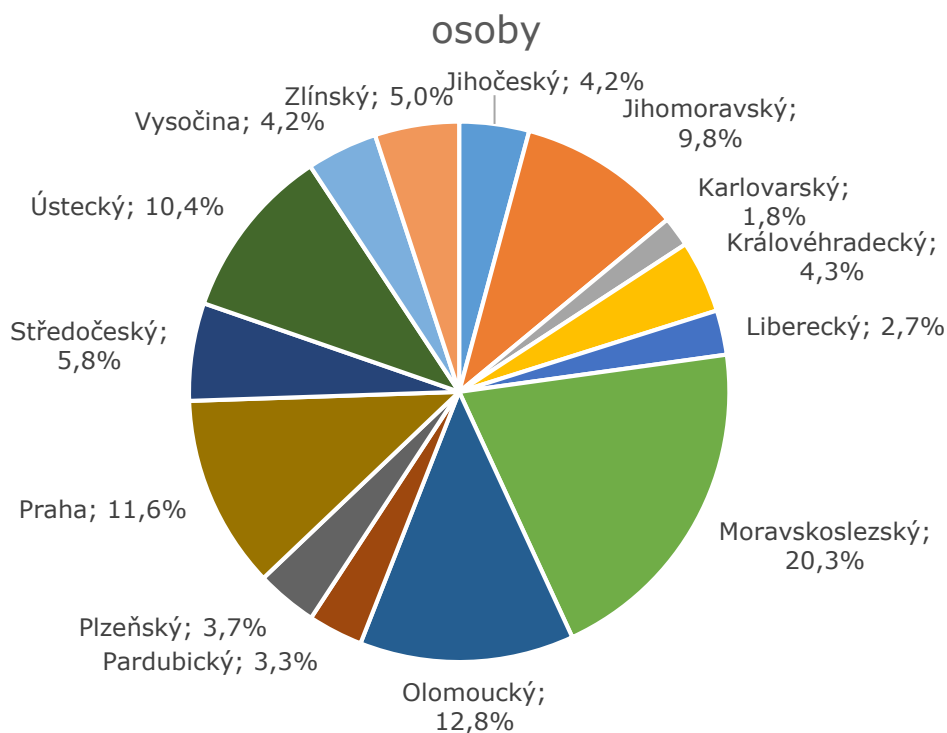
Rozdíly mezi kraji jsou markantnější v případě počtu ubytovaných osob než u celkových počtů azylových domů (viz grafy č. 4.6 a 4.7), protože kapacitní velikost jednotlivých azylových zařízení v krajích se liší.

Pětina osob bydlících v azylových domech, žije v Moravskoslezském kraji (graf č. 4.6). Více než desetiny celkového počtu takových osob v rámci republiky dosahují tři další kraje – Olomoucký, Praha a Ústecký kraj. Nejnižší podíly osob v azylových domech jsou vedle Karlovarského kraje v krajích Pardubickém a Plzeňském. Pokud jde o počty **zařízení služeb azylových domů** (graf č. 4.7), **nejvíce je jich opět v Moravskoslezském kraji**, dále v Olomouckém následovaném s odstupem Prahou a krajem Ústeckým.

Podíly osob v azylových domech jsou nejvyšší v krajích, kde bylo sečteno relativně nejvíce osob bez střechy a bez bytu (tj. žijících venku či v pobytových zařízeních sociálních služeb), výjimkou je Olomoucký kraj (srv. s grafem č. 2.6). V Praze, Ústeckém kraji a v Jihomoravském kraji je z pohledu porovnání relativních čísel spíše nedostatečná nabídka míst v azylových domech oproti předpokládané poptávce. Olomoucký kraj je

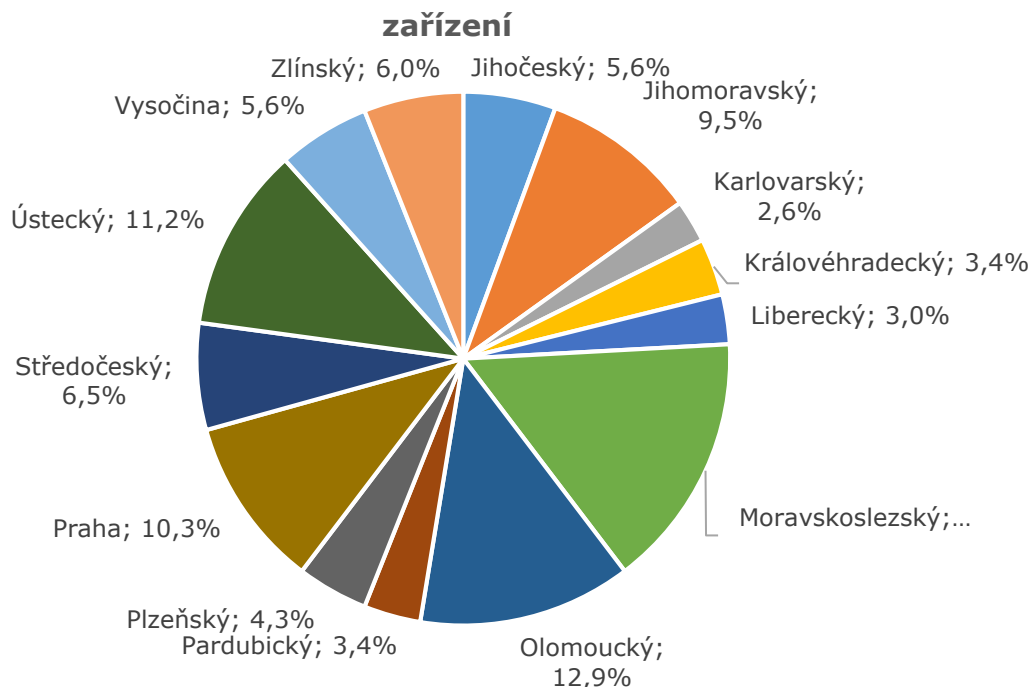
svým podílem azylových domů a lidí v nich ubytovaných nadprůměrný, zatímco celkový podíl obyvatel i podílem osob bez střechy a bez bytu patří k menším, takže pokrytí poptávky po azylových domech se zdá být zřetelně lepší, než v jiných krajích. Středočeský kraj je protipólem kraje Olomouckého, při velkém podílu obyvatel na obyvatelstvu republiky i velkém podílu osob bez střechy a bez bytu jsou zde relativní počty azylových domů a jejich obyvatel nízké, přičemž tento deficit Praha (jako místo v rámci středních Čech nejvíce „přitažlivé“ pro bezdomovce) zřejmě nemá kapacity vyrovnávat, protože i tam lze usuzovat na převis poptávky. V Moravskoslezském kraji je zřízeno poměrně velké množství azylových domů, navíc často velkokapacitních (viz tabulka č. 4.2). Je to však kraj s velkým počtem osob bez střechy a bez bytu (i obyvatel celkem), tedy s vysokou poptávkou po azylových domech a pobytových službách obecně.

Graf č. 4.6 **Podíly sečtených osob v azylových domech celkem podle krajů**

Zdroj: SOD 2019 - azylové domy a SOD 2019

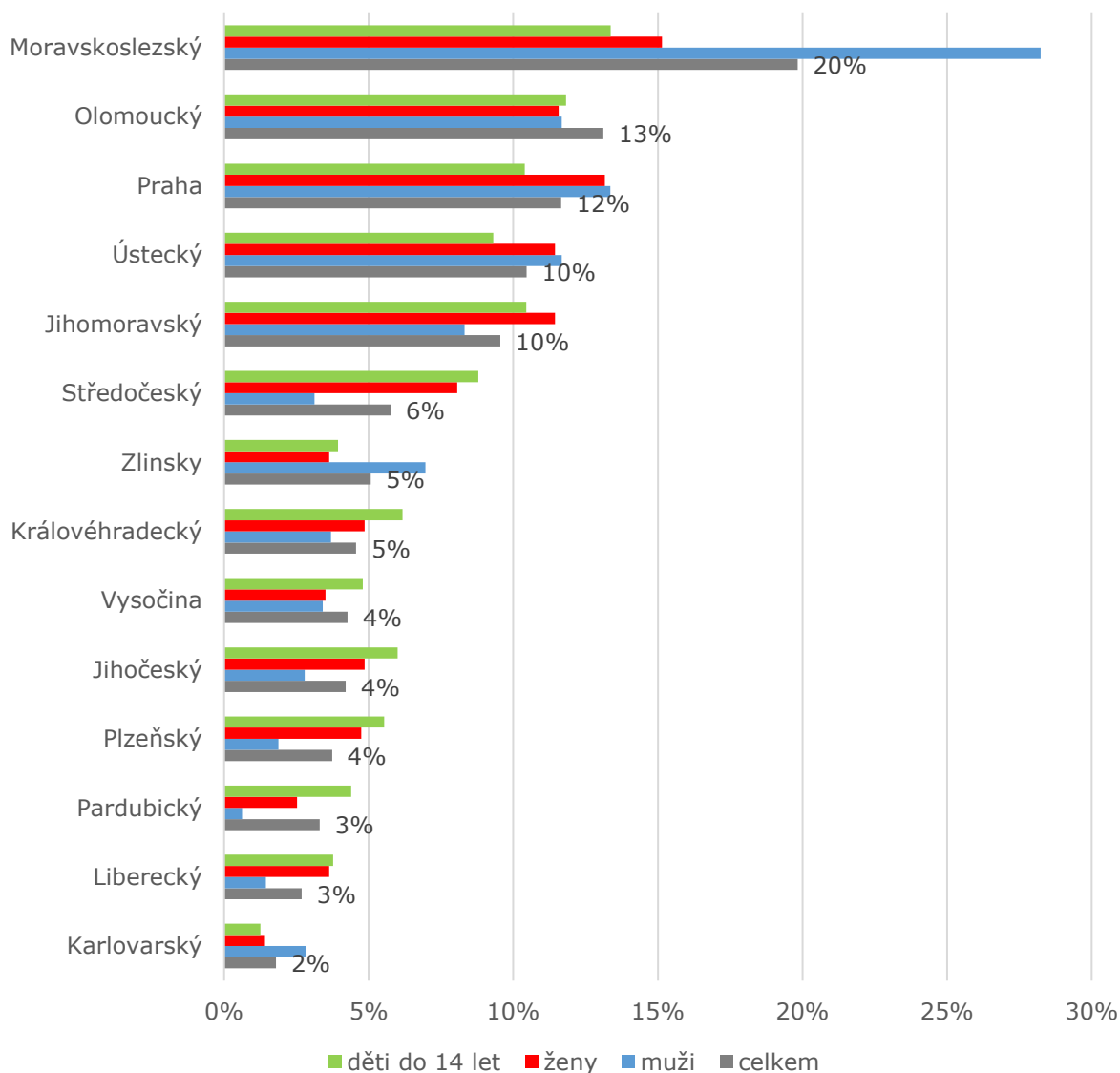
Graf č. 4.7 **Podíly zařízení azylových domů, v nichž bylo provedeno sčítání, podle krajů**

Zdroj: SOD 2019 - azylové domy a SOD 2019

Největší diskrepance mezi počtem osob v azylových domech a počtem azylových domů z hlediska velikosti podílu v rámci celé České republiky je v Moravskoslezském kraji, kde je více osob, hlavně mužů, obývajících relativně velké azylové domy (20 % všech uživatelů v ČR, vs. 15 % všech zařízení). Celkově se však pořadí krajů podle podílu zařízení a podílu osob příliš neliší (srovnej graf č. 4.6 a 4.7).

Graf č. 4.8 Podíly osob vybraných kategorií uživatelů azylových domů podle krajů

Pozn.: seřazeno sestupně podle podílů celkových počtů osob – šedá.

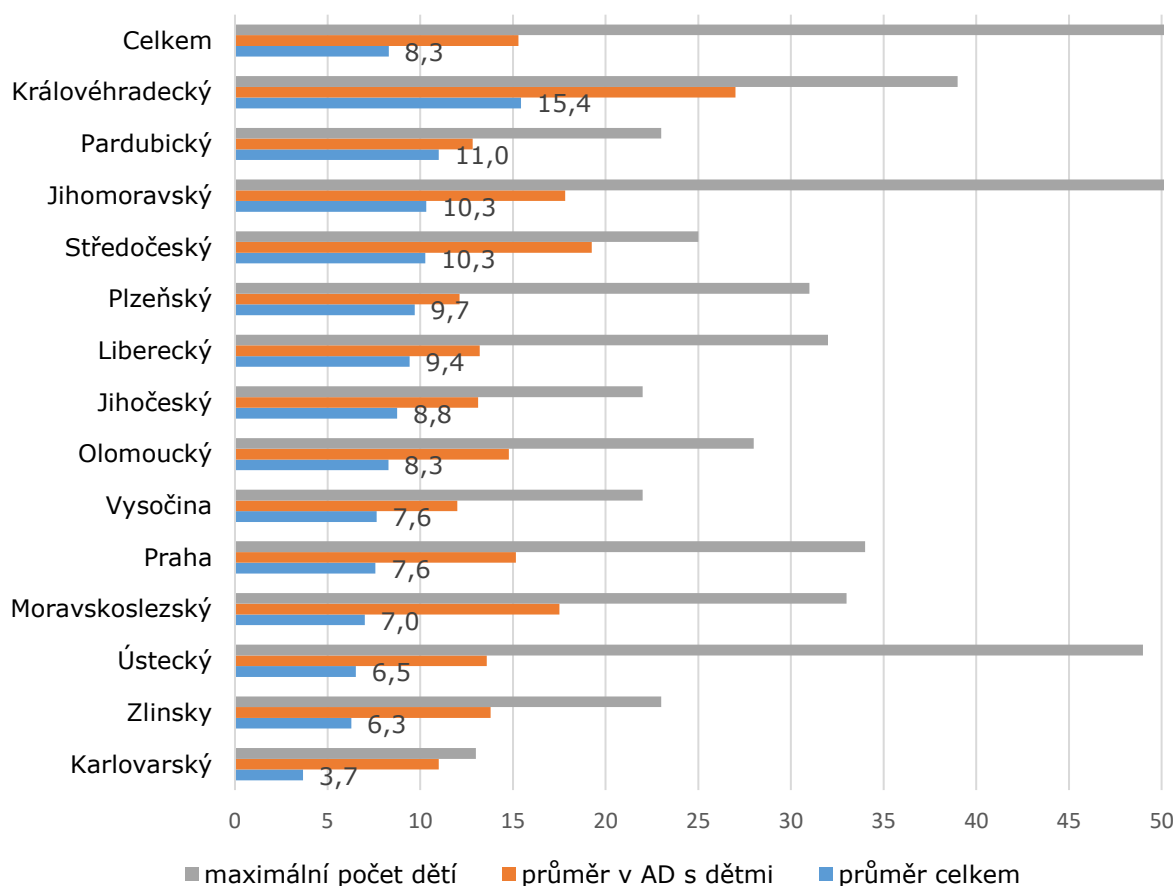
Zdroj: SOD 2019 – azylové domy a SOD 2019

Další odlišnosti mezi kraji existují v porovnání počtu klientů azylových domů podle pohlaví a podle věkových kategorií. Pokud jde o věk, v zájmu přehlednosti uvádíme v grafu č. 4.8 pouze porovnání podílu všech dospělých (18 a více let) a podílu dětí mezi uživateli služeb azylových domů. Obecně se ukazuje, že **tam, kde je vysoký celkový počet uživatelů azylových domů, tam to platí i pro jednotlivé demografické kategorie**. Nicméně zcela **výjimečný je např. Moravskoslezský kraj s vysokým zastoupením mužů** a obecně dospělých. Na druhé straně jsou kraje **s relativně vysokým zastoupením dětí v azylových domech – Středočeský, Plzeňský, Jihočeský a také Královéhradecký**.

4. Osoby bez bytu

Nepřímým ukazatelem toho, nakolik jsou v kraji zastoupeny azylové domy pro matky s dětmi, jsou údaje o podílech ubytovaných dětí. V grafu č. 4.9 jsou ukázány průměrné počty dětí v azylových domech jednak za všechna zařízení včetně těch, kde žádné děti nejsou, a jednak za zařízení, kde jsou s dospělými, většinou matkami, ubytovány i děti. Kraje jsou seřazeny sestupně podle průměrů za všechny azylové domy. Relativně nejčastěji jsou klienty azylových domů matky/rodiče s dětmi v kraji Královéhradeckém a Pardubickém. Nejméně často naopak v kraji Zlínském a Karlovarském.

Graf 4.9 Průměrné počty dětí v zařízeních azylových služeb jednotlivých krajů

Pozn.: Děti ve věku do 14 let. Průměr celkem je vypočítán i za azylové domy (AD), v nichž děti nežijí. Seřazeno sestupně podle průměrného podílu dětí v AD celkem.

Zdroj: SOD 2019 - azylové domy

4.2 Osoby v obecních ubytovnách

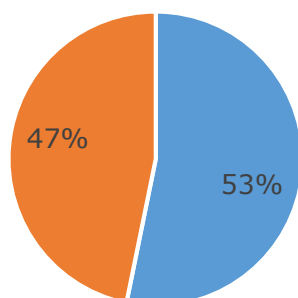
V rámci provedeného sčítání nebylo naším cílem sčítat osoby v komerčních veřejných ubytovnách s krátkodobým pobytem, které neměly vlastní bydlení. Zaměřili jsme se na nekomerční ubytovací zařízení azylových domů a domů na půl cesty (viz kap. 4.1 a 4.3), která cíleně podporují osoby bez domova. Při sestavování metodologie však vyšlo najevo, že v některých obcích sice není azylový dům, jako sociální služba,

nicméně se tyto **obce snaží obyvatelům bez domova na svém území pomáhat tím, že je ubytovávají ve své obecní a nekomerční ubytovně**. Taková ubytovna nemá status sociální služby, např. azylového domu, nicméně jeho služby částečně nahrazuje, a to především v menších obcích. Obecní ubytovny se však nachází i ve větších městech, např. v Brně, Varnsdorfu. Někdy se dokonce jedná o stejná zařízení, která v minulosti status azylového domu měla. Mnohdy jsou osobám ubytovaným v těchto zařízeních poskytovány sociální služby terénními sociálními pracovníky. Na menších městech je běžné, že v takové ubytovně poskytuje obec ubytování jen několika málo osobám, které je často využíváno osobami bez domova pouze v zimním období. Protože nás sociální pracovníci daných obcí upozorňovali na existenci těchto obecních ubytoven, rozhodli jsme se pro jejich zařazení do sčítání. Maximálně jsme se snažili, abychom obecním koordinátorům sčítání i sčítacím komisařům zdůraznili rozdíl mezi obecní a soukromou komerční ubytovnou, takže by se nemělo stávat, že by do sčítání byly zařazeny i osoby ubytované na krátkodobých komerčních ubytovnách, byť pro mnohé uživatele může být obtížné rozlišit tyto dva typy ubytování.

Celkový počet osob ubytovaných v obecních ubytovnách pro osoby bez domova v celé České republice odhadujeme na základě provedeného sčítání **na 1 640 osob**. Rozdíly z hlediska genderu nebyly tak zásadní, nicméně celkově **je i mezi obyvateli obecních ubytoven více mužů (53 %) než žen (47 %)**, graf č. 4.10A). Větší rozdíly v zastoupení mužů a žen ilustruje graf č. 4.10B, který vedle genderu zohledňuje ještě věk a vyděluje děti do samostatné neutrální kategorie. Vyšší podíl mužů oproti ženám tak více vynikne (43 % oproti 34 %).

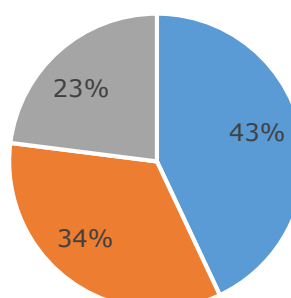
Graf č. 4.10 **Genderová struktura osob v obecních ubytovnách**

A - Všechny osoby (včetně dětí)

■ muži ■ ženy

B - Členění podle dospělosti

■ muži ■ ženy ■ děti

Pozn.: N = 941 (osoby, o nichž máme údaj o pohlaví ze sčítání). Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro kategorii osob bez domova ubytovaných na obecních ubytovnách, včetně dětí: muži: 872 osob, ženy: 768 osob. Při členění dle genderu a věku: muži: 695, ženy: 563, děti: 382.

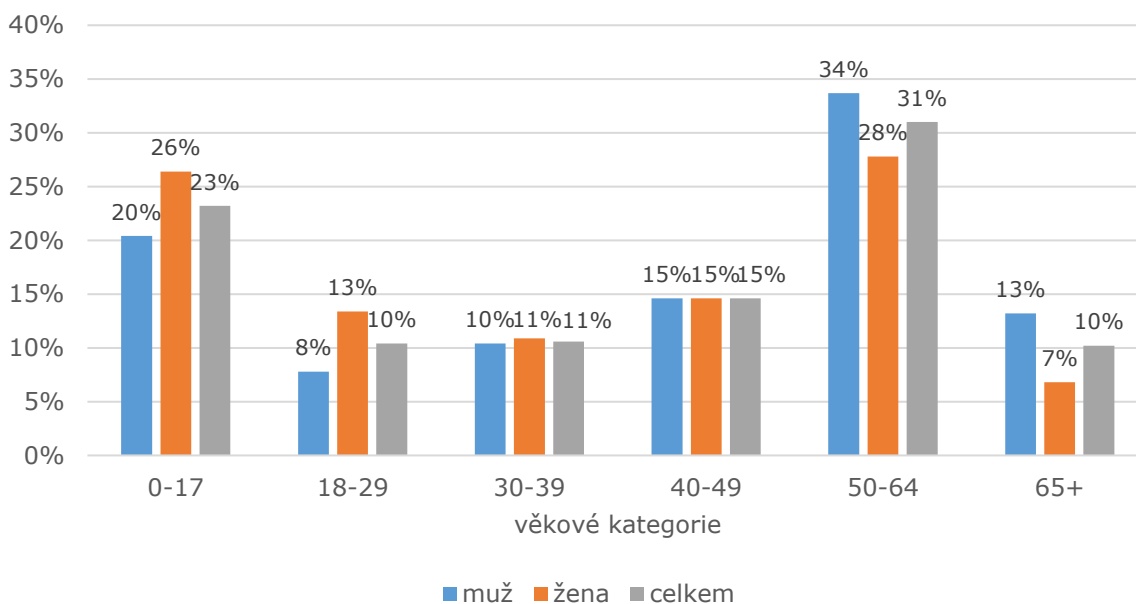
Zdroj: SOD 2019

Z hlediska **věku** byl zjištěn zřetelný **vyšší podíl osob v produktivním věku od 50 do 64 let, které tvořily téměř třetinu (31 %) ze všech osob ubytovaných v obecních ubytovnách a dále vysoký podíl dětí, které tvořily téměř čtvrtinu (24**

4. Osoby bez bytu

%) ubytovaných osob (graf č. 4.10). Každá 10. osoba ubytovaná na obecní ubytovně pak byla v seniorském důchodovém věku, tedy starší než 64 let. Z hlediska genderu nacházíme při srovnání věkových kategorií jen mírné rozdíly. Zatímco **v nejmladších věkových kategoriích do 30 let nacházíme mírně vyšší zastoupení žen**, které je patrně číneho přítomností matek samoživitelek, **ve starších věkových kategoriích nad 50 let naopak převažují muži** nad ženami (graf č. 4.11).

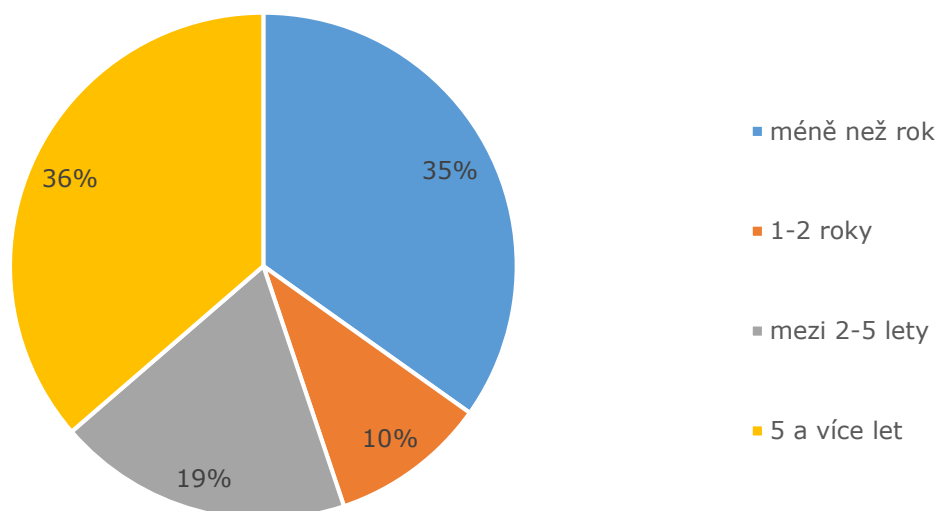
Graf č. 4.11 **Věková struktura osob bez domova v obecních ubytovnách**

Pozn.: N = 940 (osoby, o kterých známe údaj o věku a pohlaví ze sčítání). Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro jednotlivé věkové kategorie osob ubytovaných na obecních ubytovnách: 0-17 382 osob, 18-29 171 osob, 30-39 174 osob, 40-49 239 osob, 50-64 507 osob, 65+ 167 osob.

Zdroj: SOD 2019

Při sledování celkové délky pobytu bez střechy a bez bytu u osob aktuálně v době sčítání pobývajících v obecních ubytovnách jsme zjistili, že nejvíce jsou zde zastoupeni lidé, kteří jsou bez standardního bydlení dlouhodobě, nebo naopak méně než rok. Celkem **36 % osob ubytovaných na obecních ubytovnách je bez domova již déle než 5 let** (graf č. 4.12). Obecní ubytovny však rovněž slouží jako rychlá, krátkodobá pomoc. **35 % jejich obyvatel se v bytové nouzi ocitlo nově a bez střechy či bez bytu bylo** v době sčítání **méně než rok** (graf č. 4.12). Zhruba pětina (19 %) osob přespávajících na obecních ubytovnách byla bez bytu či bez střechy již více než dva roky, ale méně než pět let. **Nejmenší podíl činily osoby, jsoucí ve špatné bytové situaci zhruba 1-2 roky**. Svědčí to o tom, že mnoho z těch, kteří využijí služby obecních ubytoven pro osoby bez domova, jsou zde pouze dočasně, než se jejich situaci povede vyřešit. Na druhou stranu zde však končí i ti, kteří mají s bydlením dlouhodobé problémy.

Graf č. 4.12 **Doba strávená bez střechy a bez bytu u osob v obecních ubytovnách**

Pozn.: N = 807 (osoby, o kterých známe údaj o celkové délce období bez bytu a bez střechy). Odhadované absolutní počty v ČR celkem pro jednotlivé věkové kategorie osob ubytovaných na obecních ubytovnách: méně než rok 574 osob, 1-2 roky 164 osob, mezi 2-5 lety 312 osob, 5 a více let 590 osob.

Zdroj: SOD 2019

Porovnání obyvatel obecních ubytoven s obyvateli azylových domů (kap. 4.1) naznačuje, že se jedná o skupiny, které jsou v některých ohledech mírně odlišné. Podíly mužů a žen jsou v nich podobné, jen s mírným vyšším zastoupením žen (47 %) v obecních ubytovnách oproti azylovým domům (42 %).²⁸ Mírný rozdíl se týká i zastoupení dětí v obou institucích. Děti bylo o něco více v azylových domech (28 %) v porovnání s obecními ubytovnami (24 %). Tyto rozdíly však nebyly zásadní. Největší rozdíl se týkal pohledu na celkovou délku pobytu bez střechy a bez bytu u těchto osob. V obecních ubytovnách se vyskytoval menší podíl osob, které byly ve špatné bytové situaci méně než rok (35 %), oproti obyvatelům azylových domů, jejichž téměř jedna polovina (48 %) uvedla, že byla bez střechy a bez bytu méně než jeden rok. Naopak se **v obecních ubytovnách nacházelo více osob žijících ve špatné bytové situaci dlouhodobě**. Více než jedna třetina osob v obecních ubytovnách (36 %) byla bez střechy a bez bytu již více než 5 let, v azylových domech takové osoby činily zhruba jednu pětinu (19 %). Tento rozdíl byl nepochybně podpořen skutečností, že maximální délka pobytu v azylovém domě byla omezena na jeden rok, zatímco v obecních ubytovnách často neexistovalo jasné časové omezení délky pobytu.

²⁸ Tento podíl byl stejně jako pro obecní ubytovny počítán z dat SOD 2019 za všechny uživatele, včetně dětí.

4.3 Osoby v domech na půl cesty

Služby domů na půl cesty jsou určeny lidem ve věku 18-26 let. Mohou to být jednotlivci, páry i mladí rodiče s dětmi. Zaměřují se především na mladé lidi propuštěné z ústavní nebo ochranné výchovy, ale také na další mladé muže a ženy, kteří nemají uspokojivé zázemí (nemají, kde bydlet nebo zažívají domácí násilí).²⁹ Služba je chápána jako přechodné ubytování, kde je jedním z hlavních cílů připravit klienty na samostatné bydlení. Podle Kuchařové a Janurové (2016) byla v roce 2013 nejčastěji se vyskytující délka pobytu v domech na půl cesty 1-3 měsíce, jen zhruba desetina uživatelů pobývala v domě na půl cesty téměř rok. Ohledně počtu osob autorky píší o „přibližně 250-300 osobách žijících ročně v daný moment v DPC“ (s. 75). Podle Statistické ročenky z oblasti práce a sociálních věcí 2018 byla **v roce 2017 celková kapacita 36 zařízení služby DPC 396 míst. K 31. 12. 2017 bylo v těchto zařízeních ubytováno 259 osob** (šlo tedy o naplněnost z 65 %).

Uživatelé domů na půl cesty byli sčítáni v zásadě shodnou metodikou jako byli sčítáni uživatelé azylových domů - viz kapitola 1.5.1.

Klienti služeb domů na půl cesty nebývají samotnými pracovníky jejich zařízení vnímání jednoznačně jako osoby bez přístřeší, což se zřejmě odrazilo i v nižší míře návratnosti našich dotazníků.

Podle Registru poskytovatelů sociálních služeb MPSV bylo osloveno 31 služeb³⁰ na 28 e-mailových adresách (některé byly zdvojené). Ačkoliv byly domy na půl cesty osloveny ve dvou vlnách, byla sebrána data za 19 zařízení ve 12 ze 14 krajů (kromě Plzeňského a Zlínského). Z Moravskoslezského kraje přišly čtyři a z Ústeckého tři vyplněné dotazníky, po dvou z Libereckého a Jihomoravského kraje. Získali jsme tedy data za necelé dvě třetiny zařízení.

V zúčastněných se **domech na půl cesty pobývaly ke dni 13. 4. 2019**, kdy bylo sčítání osob v pobytových zařízeních prováděno, **134 osoby** (tab. č. 4.3). Mezi nimi bylo **80 mužů, 41 žen a 13 dětí** (v kategorii do 17 let, s ohledem na věk rodičů lze předpokládat, že budou velmi nízkého věku). Pouze jedna osoba, muž, byla starší než 26 let. Při pohledu na podíly z hlediska pohlaví a věku zjišťujeme, že zhruba 60 % dospělých obyvatel domů na půl cesty jsou muži, 30 % ženy a z 10 % jedinci mladší 18 let.

Odhadem založeným na znalosti celkového počtu daných zařízení, jejich maximálních kapacit i znalosti o průměrné naplněnosti daných kapacit lze odvodit, že k danému dni sčítání bylo **na území ČR zhruba 271 osob ubytovaných v domech na půl cesty** (z toho 24 dětí mladších 18 let).

²⁹ Jak už bylo zmíněno, hlavními cílovými skupinami domů na půl cesty jsou „osoby do 26 let věku opouštějící školská zařízení pro výkon ústavní péče“ a „děti a mládež ve věku od 6 do 26 let ohrožené společensky nežádoucími jevy“, příp. „osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy“. Ojedinelé se specializují na imigranty a azylanty.

³⁰ Registr sociálních služeb na webových stránkách uvádí 34 služeb domů na půl cesty, avšak tři z těchto zařízení oznámily, že danou službu aktuálně neposkytují.

Tabulka č. 4.3 **Přehled o počtech (sečtených) uživatelů služeb domů na půl cesty**

kategorie	celkem osoby 18+ let	muži celkem	muži 18-26 let	muži 27+ let	ženy celkem	ženy 18-26 let	ženy 27+ let	děti do 17 let
počet	134	80	79	1	41	41	0	13

Pozn.: Data pouze za zařízení, z nichž máme údaj o pohlaví a věku uživatelů.

Zdroj: SOD 2019 – domy na půl cesty

4.4 Osoby ve zdravotnických zařízeních

Sčítání osob bez domova hospitalizovaných v době sčítání ve zdravotnických zařízeních bylo stejně jako v ostatních institucích realizováno v noci ze soboty 13. dubna na neděli 14. dubna 2019. Takto sečtené osoby jsou podle typologie ETHOS klasifikovány jako osoby „bez bytu“, před opuštěním instituce, v níž sice v daný moment krátkodobě či dlouhodobě pobývají, ale nemají stabilní bytové zázemí, do něhož by se po propuštění mohly vrátit. Některé z těchto osob už před hospitalizací žily v situaci „bez střechy“, „bez bytu“ (např. v azylovém domě) nebo v jinak nestabilním/nejistém bydlení, kam už se nemohou vrátit. Druhá skupina přišla o nárok na bydlení v místě svého původního bydliště až během hospitalizace. Ve zdravotnických zařízeních bylo **celkem sečteno 2 592 osob**. Tato kapitola představuje analýzu jejich skladby z hlediska pohlaví, věku a regionálního rozložení v závislosti na metodě, jakou byly personálem zapojených zdravotnických zařízení identifikovány, a na struktuře zdravotnických zařízení, která se do sčítání zapojila. S využitím doplňkových poznámek personálu zúčastněných zařízení alespoň částečně přibližuje i reálnou bytovou situaci sečtených osob. Protože malá část dotčených zdravotnických zařízení se výzkumu nezúčastnila, představuje tato kapitola na základě extrapolace dat také **odhad reálného celkového počtu** osob bez domova pobývajících k uvedenému termínu ve zdravotnických zařízeních v ČR jako celku, a tedy **2 672 osob** (podrobněji viz kap. 4.4.5).

4.4.1 Rozdělení výzkumného souboru podle metody sčítání

Zástupcům zdravotnických zařízení bylo s ohledem na jejich kapacitní možnosti umožněno vybrat si jeden z několika postupů identifikace, resp. sečtení osob bez domova hospitalizovaných ve stanoveném termínu, přičemž preferovaným postupem bylo určení počtu na základě dobré osobní znalosti jejich bytové situace (blíže viz kap. 1.5.2). Dotaz na způsob určení počtu osob bez domova hospitalizovaných v jednotlivých zařízeních byl zahrnut ve sčítacím dotazníku, aby mohly být eliminovány případné duplicity se sběrem dat v azylových domech a navzájem odlišeny skupiny sečtených osob, které se charakterem částečně liší. Výsledky podrobněji popsane níže shrnuje tabulka č. 4.4.

Tabulka č. 4.4 **Osoby bez domova ve zdravotnických zařízeních podle metody sčítání**

metoda sčítání	počet zařízení	podíl zařízení (%)	počet sečtených osob	podíl sečtených osob (%)	počet zařízení s 0 os. bez domova
Jedná se pouze o osoby, o nichž personál zdrav. Zařízení na základě dobré osobní znalosti bezpečně věděl, že se jedná o bezdomovce.	50	26,6	729	28,1	11
Jedná se pouze o osoby, které při příjmu neměly adresu a jimž personál zdrav. zařízení musel bydliště formálně vyřídit.	2	1,1	2	0,1	1
Jedná se pouze o osoby s adresou na místním úřadě (včetně těch, které takovou adresu měly už před hospitalizací).	28	14,9	91	3,5	5
Jedná se o kombinaci dvou nebo všech tří způsobů popsaných výše.	82	43,6	1 540	59,4	24
Počet osob bez domova byl určen jiným způsobem.	26	13,8	230	8,9	15
celkem	188	100,0	2 592	100,0	56

Zdroj: SOD 2019 – zdravotnická zařízení

Jen zhruba 15 % zařízení sčítalo pouze pacienty s adresou trvalého bydliště na místním úřadě (z toho šestina neidentifikovala žádné takové pacienty). Tato skupina, zahrnující ale pouze **3,5 % sečtených osob**, je z hlediska analýzy dat nejproblematictější, protože bez podrobnějšího zkoumání situace daných osob nelze předpokládat, že se ve všech případech jedná o osoby bez domova. Personál některých zařízení k tomu poznamenal:

„Metoda případného ověřování jen podle trvalé adresy na úřadech je dle našeho názoru zavádějící, hlášena je tam i řada lidí, kteří bydlí v podnájmech, mají trvalé zaměstnání, rodinu apod.“

„Odhadujeme, že z uvedeného počtu hospitalizovaných má přibližně 1/3 pacientů jako trvalé bydliště uvedenou adresu MÚ či OÚ účelově. Tento údaj nelze přesně zjistit.“

„Poznat ve zdravotnickém zařízení osobu bez domova je velmi obtížné, pro ošetřující personál mnohdy naprosto nemožné. Skutečnost, že pacient uvádí či má v dokladech trvalou adresu, ještě neznamená, že není osobou bez domova.“

Na druhou stranu ale z poznámek zástupců některých zařízení vyplývá, že o bytové situaci takto sčítaných osob měli i další informace, implikující, že se v daných případech jednalo o osoby, které už před hospitalizací byly osobami „bez střechy“. Tato skupina každopádně strukturou nijak nevyčnívá z celého podsouboru a i vzhledem k její malé velikosti nemá její zahrnutí do níže popsané analýzy na výsledky vliv. Na případné

její významnější odlišnosti v dalším textu upozorníme přímo v těch částech analýzy, kde byly zjištěny.

Ostatní čtyři metody sčítání, týkající se 85 % všech podílejících se zařízení a 96,5 % (2 501) sečtených osob, se na základě analýzy doplňujících poznámek ze zdravotnických zařízení jeví jako vzájemně podobně spolehlivé.

Více než čtvrtina zařízení (27 %) provedla sečtení výhradně na základě dobré osobní znalosti bytové situace pacientů - v daných případech 28 % započtených pacientů se tedy s jistotou jedná o osoby, které se v situaci bez střechy či bez bytu, jak byla popsána výše, nacházejí. Jedenáct zařízení, tedy přibližně pětina z dané skupiny, neidentifikovalo mezi pacienty touto metodou žádné bezdomovce.

Pouze dvě zařízení (1 %) uvedla, že sčítané osoby bez domova byly výhradně osobami bez dokladů, kterým personál zařízení musel při příjmu vyřídít osobní doklad a registraci u zdravotní pojišťovny (jednalo se celkem o dvě osoby v jednom zařízení, druhé zařízení nenahlásilo žádné osoby). Předpokládáme, že se jednalo o osoby, které už před hospitalizací byly „bez střechy“.

Téměř 44 % podílejících se zařízení uvedlo, že sčítání osob provedly kombinací (některých z) uvedených metod (osobní znalost pacientů, pacienti, kterým personál vyřizoval doklady a pacienti s adresou na místním úřadě). Přibližně čtvrtina zařízení z této skupiny neidentifikovala žádné pacienty bez domova, zatímco ostatní zařízení **sečetla celkem 59 % osob z celého výzkumného souboru osob ve zdravotnických zařízeních.** Z poznámek personálu těchto zařízení vyplývá, že **většinou o situaci sečtených pacientů měli různorodé informace** (od pacientů samotných, od městské policie nebo zástupců sociálních služeb, z osobní znalosti lokality apod.) **implikující, že se skutečně jedná o osoby, které před hospitalizací žily v situaci „bez střechy“ nebo o osoby, které o bydliště přišly během hospitalizace** a nemají se tedy po případném propuštění ze zdravotnického zařízení kam vrátit. Určitou, blíže nespecifikovatelnou část této skupiny nicméně tvoří i pacienti započtení pouze na základě adresy trvalého bydliště, z nichž někteří pravděpodobně bez domova nejsou. Na základě kvalifikovaného odhadu založeného na informacích, které o osobách sečtených kombinací metod máme, soudíme, že tato část započtených osob je malá (do 200 osob, tj. 8 % z celého souboru) a nemá na celkovou analýzu významný vliv.

Téměř 14 % zařízení uvedlo, že sčítání bylo provedeno jiným způsobem. Více než polovina z nich neidentifikovala žádné pacienty bez domova. Zbylá zařízení z této skupiny ale měla v hospitalizaci 9 % ze všech sečtených pacientů bez domova. Z poznámek personálu těchto zařízení vyplývá, že měl velmi dobré povědomí o situaci sečtených osob na základě osobní práce s nimi a/nebo informací relevantních orgánů (místní policie, sociální služby apod.). I údaje o této skupině sečtených osob lze tedy považovat za spolehlivé.

4.4.2 Genderová a věková struktura osob ve zdravotnických zařízeních

Osoby bez domova sečtené ve zdravotnických zařízeních tvořili ze **75 % (1 837 osob) muži a z 25 % (608 osob) ženy** (viz tab. č. 4.5).³¹ Genderová struktura byla stejná napříč všemi třemi věkovými kategoriemi. U 147 osob (6 % ze souboru osob

³¹ Míněno ve vztahu k souhrnu osob, u nichž známe pohlaví. Obdobně interpretujeme velikost věkových kategorií.

4. Osoby bez bytu

sečtených ve zdravotnických zařízeních) nebylo pohlaví z technických důvodů zaevidováno.

Tabulka č. 4.5 **Genderová a věková struktura sečtených osob**

	do 17 let	18–64 let	65 let a více	věk nezjištěn	celkem	podíl (%)	podíl (%) z celku osob, u nichž známe pohlaví
muži	3	1 502	332	0	1 837	70,9	75,1
ženy	1	481	126	0	608	23,5	24,9
pohlaví nezjištěno	0	0	22	125	147	5,7	--
celkem	4	1 983	480	125	2 592	100,0	100,0
podíl (%)	0,2	76,5	18,5	4,8	100,0		
podíl (%) z celku osob, u nichž známe věk	0,2	80,3	19,5	--	100,0	--	--

Zdroj: SOD 2019 – zdravotnická zařízení

Vzhledem ke svému širokému vymezení byla **nejpočetnější kategorií osob ve věku 18-64 let. Celkem se jednalo o 80 % (1 983) osob.** Osoby ve věku 65 let a více tvořily téměř pětinu souboru. Osoby do 17 let byly sečteny pouze čtyři, z toho 3 muži a 1 žena. Struktura dle pohlaví a věku se nezmění po vyřazení osob sečtených pouze na základě adresy trvalého bydliště.

4.4.3 Struktura sečtených osob podle typu zařízení

Výskyt hospitalizovaných osob bez domova se liší podle typu zdravotnického zařízení. **V psychiatrických léčebnách byly sečteny tři čtvrtiny (75 %) všech pacientů bez domova,** z toho³² téměř tři čtvrtiny mužů (72 %) (viz tab. č. 4.6). Další pětina (18 %) pacientů bez domova byla sečtena v nemocnicích, 84 % z nich byli muži. V nemocnicích se specializovanou péčí a v léčebnách dlouhodobě nemocných (LDN) pobývalo dohromady pouze 7 % ze všech sečtených pacientů bez domova. Tato struktura se výrazně nezmění, pokud z analýzy vyřadíme osoby sečtené pouze na základě adresy trvalého bydliště.

³² Míněno ve vztahu k souhrnu osob, u nichž známe pohlaví.

Tabulka č. 4.6 **Sečtené osoby podle typu zařízení**

	nemocnice	nemocnice se spec. péčí	léčebna dlouhodobě nemocných	psychiatrická léčebna	celkem
počet zařízení	136	20	14	18	188
muži do 17 let	2	0	0	1	3
muži 18-64 let	254	58	31	1 159	1 502
muži 65+ let	140	33	15	144	332
ženy do 17 let	0	0	0	1	1
ženy 18-64 let	43	12	5	421	481
ženy 65+ let	31	4	6	85	126
pohlaví nezjištěno	0	0	22**	125	147
celkem	470	107	79	1 936	2 592
podíl osob v jednotlivých typech zařízení (%)	18,1	4,1	3,0	74,7	100,0
muži celkem	396	91	46	1 304	1 837
podíl mužů (%)*	84,3	85,0	80,7	72,0	75,1
ženy celkem	74	16	11	507	608
podíl žen (%)*	15,7	15,0	19,3	28,0	24,9

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení

Pozn.: *) Podíl na součtu osob, u nichž bylo zjištěno pohlaví.

***) Všechny 22 osob v LDN, u nichž nebylo zjištěno pohlaví, je ve věku 65+.

To, že v každém typu zařízení byl výskyt osob bez domova jiný, lze vysvětlit několika skutečnostmi. Mezi pacienty psychiatrických léčen, kterých se do sčítání zapojilo celkem 18, se vyskytuje velké množství osob, které už před hospitalizací žily v komplikovaných sociálních podmínkách (rozpad rodiny, výskyt psychiatrických diagnóz u dalších členů rodiny, násilí v rodině nebo v partnerském vztahu, osamění, chudoba, potíže s hospodařením, pobyt ve vězení aj.). Proto zde najdeme větší podíl osob než v jiných zařízeních, které před přijetím do zařízení byly osobami „bez střechy“, „bez bytu“ nebo žijícími v nejistých podmínkách, jak naznačují i následující poznámky personálu.

„Dále do sčítání byli zahrnuti ti (pacienti), kteří do léčby nastoupili ihned po výkonu trestu, jejich adresa v dokladu byla formální, neplatná. Bydlení si budou vyřizovat během léčby – využijí následné péče sociálních služeb.“

„Příklady: dcera je vlastníkem bytu, matce zrušila trvalé bydlení. Rodina odmítá ukončení nájemní smlouvy, vystěhování. Nemají se kam vrátit, čekají na umístění do DZR (domova se zvláštním režimem - pozn. aut.) nebo jiného zařízení.“

Dlouhodobá hospitalizace, která je **v psychiatrických léčebnách** obvyklá,³³ je dalším faktorem přispívajícím k tomu, že významná část pacientů těchto zařízení během hospitalizace o bydlení přijde (v kombinaci s nestabilitou bydlení už před hospitalizací,

³³ Pro příklad: více než rok (374 dní) průměrně vyžaduje léčba na psychiatrických lůžkových zařízeních v případech diagnóz F64-F66, tedy sexuálních poruch. Data za rok 2016 (Nechanská a kol., 2017: 15).

s komplikovanými sociálními vazbami, ale např. i s úmrtím blízkých členů rodiny apod.). Situaci těchto pacientů opět ilustrují komentáře personálu zúčastněných psychiatrických léčeben:

„(Část sečtených pacientů) má registrovanou adresu bydliště, ale v rámci hospitalizace a na základě sociální anamnézy bylo zjištěno, že tato adresa je pouze 'formální' a osoba již o vztah k domovu na této adrese přišla. Specificky některé osoby hospitalizované na psychiatrii často pobývají na noclehárnách, azylových domech, krátkodobých ubytovných apod.“

„(Někteří) pacienti přišli o bydlení během hospitalizace, (a to) z důvodu dluhů, závislost, nemoc. Zrušení ústavů a domovů pro nevhodnost.“

Třetím faktorem, který ztěžuje možnost propuštění, resp. hledání vhodného bydlení po propuštění, v případě některých pacientů nejen psychiatrických léčeben, jsou zvýšené nároky na odbornou péči, nezbytnost dohledu nebo osobní asistence jiné osoby. Z těchto důvodů někteří pacienti zůstávají ve zdravotnických zařízeních déle než by z hlediska jejich zdravotního stavu bylo nutné, jak naznačuje následující vysvětlení pracovníka jedné léčebny.

„Jedná se o pacienty, kteří jsou hospitalizováni ze zdravotní indikace. Jsou mezi nimi i ti, kteří mají podanou žádost do pobytových sociálních služeb, ovšem prozatím v těchto službách není místo a pacienti nemohou být ze zdravotních důvodů propuštěni.“

Předpokládáme, že do **nemocnic se specializovanou péčí** se dostávají především pacienti se stabilním domácím zázemím, protože se obvykle jedná o plánovanou léčbu a pacient si hospitalizaci nebo některé formy léčby (částečně) hradí sám (do sčítání se zapojily především nemocnice se specializací v oblasti následné intenzivní péče, ale i zařízení chirurgická, rehabilitační aj., viz kap. 1.5.2). Málokdy se sem tedy dostávají pacienti „bez střechy“ - ti bývají častěji hospitalizováni na akutních odděleních nemocnic, jak naznačuje poznámka zástupce jednoho specializovaného zařízení: „V našem ústavu jsou převážně hospitalizováni objednaní pacienti na předem plánované operace, přicházejí z domova s předoperačním vyšetřením. Čerstvý úraz člověka bez domova jsme neošetřovali.“ Připomínáme, že mezi zařízeními, která účast na sčítání odmítla s odpovědí, že se jich problematika bezdomovectví netýká, byla nejvíce zastoupena právě zařízení poskytující specializovanou plánovanou léčbu v různých oblastech.

V léčebnách dlouhodobě nemocných je situace podobná. Pracovníci léčeben dlouhodobě nemocných se opakovaně zmiňují o osobách, které o domov přišly během hospitalizace (mnohdy přispěním vlastní rodiny), resp. osobách setrvávajících na tzv. sociálních lůžkách, které se nemají kam vrátit z důvodu absence dostačujícího zázemí v místě původního bydliště a/nebo zvýšených potřeb asistence druhé osoby. Viz následující komentář.

„(V našem zařízení máme) skupinu praktických bezdomovců - seniorů, kteří během hospitalizace přišli o možnost návratu do svého domova. Většinou díky péči své rodiny, mnohem méně často nemocní nepočítali s úzdravou a sami při delší hospitalizaci ukončili nájem bytu a zbavili se nábytku. V občanském průkazu přitom mají staré adresy, kde ale již bydlí někdo jiný. Vlastně všichni zdravotníci z oblasti dlouhodobé péče tuto problematiku řeší. (Těmto seniorům) hledáme ubytování nikoli ze zdravotních důvodů, ale protože přišli o byt nebo domek. Na ulici nikdy nebyli a pochopitelně je tam ani nepošleme.“

„(Zahrnutý jsou také) osoby, které během hospitalizací ‚ztratily‘ domov (blízcí se o ně postarat nechtějí - odmítají je, nebo osoby osamělé).“

V nemocnicích poskytujících širokou škálu akutní i následné, resp. dlouhodobé péče lze předpokládat velmi diverzifikovanou skladbu pacientů. Nicméně, ze všech zkoumaných zdravotnických zařízení zde pravděpodobně najdeme nejvíce osob „bez střechy“ přicházejících do zařízení pouze krátkodobě. Lze ovšem předpokládat, že vzhledem k časté absenci osobních dokladů, včetně dokladu o zdravotním pojištění, a dluhům na pojistném u takových pacientů zdravotnická zařízení upřednostňují v rámci daných podmínek minimální variantu ambulantního ošetření a k hospitalizaci dochází méně často než u pacientů ve stabilnější sociální situaci. Navzdory tomu soudíme, že zjištěný počet osob bez domova hospitalizovaných v okamžiku sčítání v nemocnicích je mírně podhodnocený, protože jak bylo řečeno výše, ne všechny nemocnice disponují personálními či technickými možnostmi realizovat důsledně sčítání osob bez domova, neboť údaj o bytové situaci pacientů není kromě adresy (trvalého) bydliště standardně zaznamenáván.

Některé charakteristiky osob sečtených v nemocnicích a situací, ve kterých se nacházejí, vystihují následující komentáře pracovníků nemocnic.

„Jedná se o osoby neumístitelné do žádného sociálního zařízení, vzhledem ke svému zdravotnímu stavu, omezené míře sebepečce a tomu, že nesplňují požadovaná kritéria pro přijetí do sociálního zařízení.“

„Jeden muž pobývá v místnosti v areálu (zpracovny odpadu). Majitel ho tam za práci pro (zpracovnu odpadu) zatím nechává bydlet, na dobré slovo. Pakliže by pacient ale pracovat nemohl, což je ze zdravotních důvodů velice pravděpodobné, tak se nemá kam vrátit.“

„Pacientka není majitelkou bytu na adrese, kde bydlí, přijata ve značně zanedbaném stavu. Byt otevírala policie, nikoho nemá, řešíme se sociálním pracovníkem a majitelkou bytu.“

„(Jedna pacientka byla) umístěna z důvodů sociálních – majitel bytu jí uložil do konce měsíce dubna se vystěhovat z důvodu špatné hygieny; ostatní případy s trvalým bydlištěm na adresách, kde se nezdržují - žijí po kamarádech, krátkodobě na ubytovnách apod. Důvody - prodali byt po rodičích, peníze utratil, žil s partnerkou - užívání drog, vystěhování majitelem apod.“

I nemocnice se potýkají s problémem neumístitelnosti pacientů po náročných operacích a léčbách, kteří tak ve zdravotnickém zařízení setrvávají déle, než je nezbytné, nebo se po propuštění brzy opět dostávají do péče lékařů:

„Jako velký problém vidím absenci nízkoprahových pobytových zařízení pro lidi bez domova, kteří potřebují nějakou ošetrovatelskou péči. Převážná většina azylových domů či nocleháren nemá lidi bez domova s potřebou zdravotní ošetrovatelské péče jako cílovou skupinu (lidi po amputacích, dialyzované, s tracheostomií apod.). Tito lidé se pak ocitají opakovaně na akutních lůžkách nemocnic. Dále chybí sociální pobytová lůžka pro seniory, kteří prožili svůj život na ulici. Domnívám se, že počet obou výše zmíněných skupin lidí bude dále narůstat a již nyní pociťujeme problémy s možností umístění těchto občanů.“

„Největším problémem, se kterým se setkáváme, je, že osoby bez domova, jejichž zdravotní stav vyžaduje doléčení, dorehabilitování, ale i stavy, se kterými se dá na ulici jen těžko přežít (stavy po vysokých amputacích, onkologická léčba apod.), nemáme kam přeložit. Stávající zařízení typu léčeben dlouhodobě nemocných

4. Osoby bez bytu

pacienty bez domova přijímají jen zřídka („není kam je propustit“, domácí léčení neexistuje). Zpravidla většina z umístěných nemá doklady, vyřízené dávky, nárok na starobní či invalidní důchod z důvodu neodpracovaných let. CHYBÍ následné, pobytové zařízení!! a to zejména pro osoby bez přístřeší v seniorském věku, vyžadující zvláštní péči – duševní onemocnění, závislosti apod.“

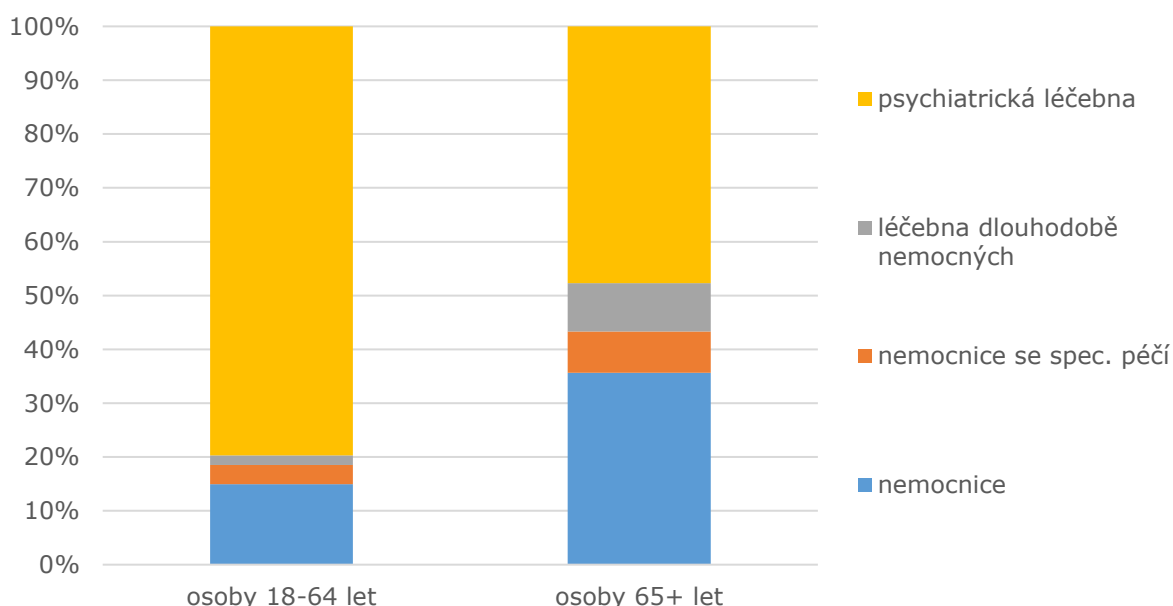
„V první republice byly pro tyto lidi chudobince a ratejny a dnes toto chybí. Dnešní vospělá společnost se o nemocné lidi bez domova nedokáže postarat.“

„Je chvályhodné a pozitivní, že dochází k statistickému sčítání sociálně vyloučených osob, ale tyto osoby jsou bohužel neumístitelné v žádném ze sociálních zařízení, tudíž pobývají v nemocničních zařízeních na oddělení LDN, kdy hospitalizace je převážně ze sociálních důvodů.“

Větší podíl žen v psychiatrických léčebnách, než byl v celém výzkumném souboru osob bez domova ve zdravotnických zařízeních, vyplývá z celkově většího podílu žen v těchto typech zařízení (viz Nechanská a kol., 2017). **Menší podíl pacientek bez domova v nemocnicích oproti mužům** lze částečně vysvětlit celkově větším podílem mužů mezi bezdomovci v situaci „bez střechy“, protože tito jsou v nemocnicích zastoupeni výrazněji než v ostatních typech zařízení, jak ukážeme níže.

Rozložení sečtených pacientů podle věku mezi jednotlivé typy zařízení ukazuje graf č. 4.12. Zatímco čtyři pětiny osob ve věku 18-64 let byly sečteny v psychiatrických léčebnách a dalších téměř 19 % z nich v nemocnicích (vč. specializovaných), osoby ve věku 65 let a starší byly zřejmě vzhledem k většímu výskytu diagnóz spojených s vyšším věkem mezi jednotlivé typy zařízení rozloženy rovnoměrněji.

Graf č. 4.12 **Sečtené osoby podle věku a typu zařízení**

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení, N = 2 463

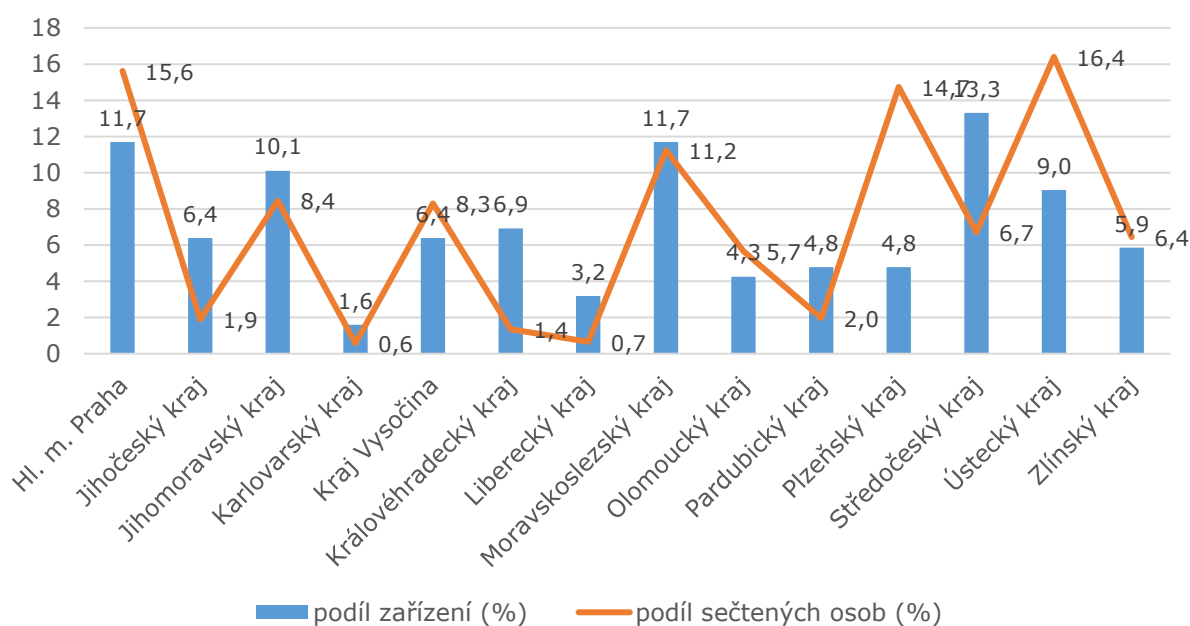
Pozn.: Zahrnuti jen osoby, u nichž byl zjištěn věk. Kategorie „do 17 let“ byla vyřazena pro malý počet případů (4 osoby).

Ačkoliv sčítání osob bez domova ve zdravotnických zařízeních považujeme za doplňkovou součást celostátního censu bezdomovců, z uvedených komentářů je patrné, že zdravotnická zařízení všech sledovaných typů se s problematikou bezdomovectví běžně setkávají a řešení situace osob bez domova je pro ně důvěrně známým a mnohdy velmi obtížným, ne-li nemožným úkolem. Důvodem je především nedostačující kapacita a infrastruktura zařízení na pomezí zdravotních a sociálních služeb, poskytujících návazné služby. Jak vyplynulo z některých komentářů, v chladném počasí se navíc bezdomovci žijící v situaci „bez střechy“ (zřejmě záměrně i vlivem okolností) do zdravotnických zařízení dostávají v mnohem větších počtech.

4.4.4 Regionální rozložení osob bez domova ve zdravotnických zařízeních

Regionální rozložení sečtených osob v případě většiny krajů odpovídá regionálnímu rozložení do výzkumu zapojených zdravotnických zařízení (a tedy i rozložení reálnému, viz kap. 1.5.2) (viz graf č. 4.13). Výraznější rozdíl (větší než 4 %) v podílu zařízení a podílu sečtených osob na celkovém součtu jednotek nacházíme v případě krajů Jihočeského, Královéhradeckého, Plzeňského, Středočeského a Ústeckého. K výrazně vyššímu podílu sečtených osob oproti podílu zařízení v Plzeňském a Ústeckém kraji přispívají vysoké počty osob bez domova sečtených v tamních psychiatrických léčebnách. Naopak, podíl zařízení výrazně převyšující podíl sečtených osob na celkovém počtu v ostatních třech jmenovaných krajích vysvětluje vysoký počet zařízení s velmi nízkými počty sečtených osob (většinou v řádu jednotek) a nepřítomnost zařízení s výrazně vyšším počtem pacientů bez domova, jaký byl identifikován v některých psychiatrických léčebnách (v řádu stovek). Strukturu podílejících se zařízení v rozdělení podle krajů znázorňuje tabulka č. 4.7.

Graf č. 4.13 Zařízení a sečtené osoby podle krajů

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení, N = 188 (zařízení), N = 2 592 (osoby)

4. Osoby bez bytu

Tabulka č. 4.7 **Typy podílejících se zdravotnických zařízení podle krajů**

kraj	nemocnice	nemocnice se spec. péčí	léčebna dlouhodobě nemocných	psychiatrická léčebna	celkem
Hl. m. Praha	14	5	2	1	22
Jihočeský kraj	9		3		12
Jihomoravský kraj	15	3		1	19
Karlovarský kraj	3				3
Kraj Vysočina	6	1	2	3	12
Královéhradecký kraj	10		2	1	13
Liberecký kraj	5	1			6
Moravskoslezský kraj	17		3	2	22
Olomoucký kraj	6		2		8
Pardubický kraj	7		2		9
Plzeňský kraj	7		1	1	9
Středočeský kraj	18	5	1	1	25
Ústecký kraj	10	4	1	2	17
Zlínský kraj	9	1		1	11
celkem					188

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení

Podrobnější analýza rozdělení osob bez domova ve zdravotnických zařízeních podle menších územních jednotek než kraje se neprojevila jako smysluplná, protože při zahrnutí osob ze všech typů zařízení dochází k vychýlení u lokalit, kde jsou umístěny psychiatrické léčebny. Při vyřazení psychiatrických léčeben bylo zjištěno, že vyšší počet hospitalizovaných osob bez domova se (logicky) vyskytoval ve větších městech a v městech s většími zdravotnickými zařízeními. Podrobnější výsledky této dílčí analýzy zde nepublikujeme, aby nedošlo k ohrožení anonymity sečtených pacientů, protože v některých obcích s velkým počtem sečtených osob se zúčastnilo pouze jedno zdravotnické zařízení.

4.4.5 Odhad reálného celkového počtu osob bez domova ve zdravotnických zařízeních

Zjištěné počty osob bez domova ve zdravotnických zařízeních v jednotlivých krajích byly použity pro určení odhadu celkového počtu osob bez domova pobývajících v daném okamžiku ve všech dotčených zdravotnických zařízeních v ČR, tedy včetně těch, z nichž se data nepodařilo získat.

Východiskem pro tento výpočet byl počet zařízení, která se sčítání nezúčastnila z „jiných“ důvodů než je specializací podmíněná dlouhodobá absence osob bez domova mezi pacienty, tj. nejčastěji z kapacitních, časových nebo technických důvodů (celkem 9 zařízení), a zařízení, která na žádost o účast ve výzkumu nereagovala (celkem 6 zařízení). Celkem se jednalo o 15 z 229 původně oslovených zařízení (podrobněji viz

kap. 1.5.2). Vyjádření zdravotnických zařízení, která účast odmítla s vysvětlením, že se jich problematika bezdomovectví netýká z důvodu specializace (celkem 26 zařízení, viz kap. 1.5.2), pokládáme za směrodatná, a nekalkulujeme tedy v našem předpokladu s tím, že by se v těchto zařízeních osoby z cílové populace nacházely.

Protože se nám pro účely extrapolace nepodařilo získat údaje o lůžkových kapacitách jednotlivých zdravotnických zařízení, použili jsme jako základ výpočtu průměrný počet osob bez domova na zdravotnické zařízení v kraji, ovšem po vyřazení psychiatrických léčeben, které v mnoha případech vykázaly extrémní hodnoty a jejich zahrnutí by způsobilo výchyly v počtech. Tento postup považujeme za opodstatněný i proto, že psychiatrické léčebny se mezi výše uvedenými 15 nezúčastněnými zařízeními nevyskytovaly.

Pro kraje, v nichž se nezúčastněná zařízení vyskytovala, byl následně pomocí těchto průměrů dopočítán odhad počtu osob bez domova v těchto zařízeních pobývajících (viz tab. č. 4.8).

Tabulka č. 4.8 **Výpočet odhadu celkového reálného počtu osob bez domova ve zdravotnických zařízeních**

kraj	počet zařízení	počet sečt. osob	počet nezúč. zař.*	prům. počet osob na zař. (bez psych. léč.)**	odhad počtu osob bez domova v nezúč. zař.	odhad celkového reálného počtu osob
Hl. m. Praha	22	405	3	5	15	420
Jihočeský kraj	12	49	0	3	0	49
Jihomoravský kraj	19	219	0	3	0	219
Karlovarský kraj	3	15	2	5	10	25
Kraj Vysočina	12	215	0	5	0	215
Královéhradecký kraj	13	35	0	2	0	35
Liberecký kraj	6	17	2	3	6	23
Moravskoslezský kraj	22	291	0	5	0	291
Olomoucký kraj	8	147	3	3	8	155
Pardubický kraj	9	51	0	6	0	51
Plzeňský kraj	9	382	1	3	3	385
Středočeský kraj	25	174	2	4	7	181
Ústecký kraj	17	425	2	16	31	456
Zlínský kraj	11	167	0	2	0	167
celkem	188	2 592	15	--	80	2 672

Zdroj: SOD 2019 - zdravotnická zařízení

Pozn.: *) Zařízení, která se sčítání nezúčastnila z jiných důvodů než absence osob bez domova mezi pacienty, nebo na výzvu k účasti nereagovala, viz výše.

***) Tabulka cíleně neukazuje podrobnosti výpočtu průměrného počtu osob na zařízení, aby nedošlo k ohrožení anonymity jednotlivých zařízení a jejich pacientů.

Uvedeným postupem byl tedy celkový **počet osob bez domova sečtených** ve zdravotnických zařízeních **navýšen o odhad celkem 80 osob** pravděpodobně pobývajících v 15 zařízeních rozmístěných v 7 krajích, která se sčítání nezúčastnila z jiných důvodů než je specializací podmíněná dlouhodobá absence osob bez domova mezi pacienty. **Odhadovaný celkový reálný počet osob bez domova pobývajících ve zdravotnických zařízeních v ČR ke sledovanému datu je 2 672 osob.**

4.5 Osoby ve věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence

Sčítání osob bez domova ve vězeňských zařízeních, tj. věznicích, vazebních věznicích a ústavech pro výkon zabezpečovací detence (dále také „detenční ústav“), realizované v noci ze soboty 13. dubna na neděli 14. dubna 2019, proběhlo ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Vězeňské služby České republiky (dále jen „GŘ VS ČR“), které zajistilo distribuci výzvy k účasti ve výzkumu, sběr a kompletaci dat. Díky tomu **byla návratnost dat z vězeňských zařízení stoprocentní. Zapojilo se 35 zařízení, z toho 25 věznic a 10 vazebních věznic. Dvě ze zařízení vykonávají zároveň funkci detenčního ústavu** (podrobněji viz kap. 1.5.3). Sčítány byly také osoby ve dvou vězeňských nemocnicích – ty byly v rámci analýzy zahrnuty do výzkumného souboru osob ve zdravotnických zařízeních (viz kap. 4.4).

Osoby bez domova pobýující ve vězeňských zařízeních spadají podle typologie ETHOS do kategorie „bez bytu“, před opuštěním instituce, v níž sice v daný moment pobývají, ale nemají stabilní bytové zázemí, do něhož by se po propuštění mohly vrátit. Sčítány byly podobně jako v případě zdravotnických zařízení osoby, které před uvězněním žily v situaci „bez střechy“, „bez bytu“ (např. v azylovém domě, ubytovně) nebo v jinak nestabilním/nejistém bydlení, kam už se nemohou vrátit, a dále osoby, které přišly o nárok na bydlení v místě svého původního bydliště až během uvěznění. Zaměstnanci jednotlivých vězeňských zařízení vycházeli při identifikaci osob bez domova ze standardně zaznamenávaných údajů o jednotlivých vězněných osobách, z prováděných sociálních šetření, ze své profesní znalosti bytové situace jednotlivých vězněných osob a z individuálních rozhovorů s nimi, jejichž pomocí ověřovali aktuálnost údajů o nich vedených. **Ve vězeňských zařízeních bylo celkem sečteno 1 500 osob.**

V této kapitole analyzujeme strukturu osob bez domova sečtených ve vězeňských zařízeních dle pohlaví, věku, umístění (výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody a zabezpečovací detence) a regionálního rozložení.

4.5.1 Genderová a věková struktura osob ve vězeňských zařízeních

Z 1 500 osob sečtených **ve vězeňských zařízeních tvořili 91 % muži a 97 % osoby v nejširší věkové kategorii 18-64 let** (tab. č. 4.9). Všech 139 sečtených žen bylo ve věkové kategorii 18–64 let. Osoby ve věku 15-17 let se v souboru nevyskytovaly.

Tabulka č. 4.9 **Genderová a věková struktura osob ve vězeňských zařízeních**

	15-17 let	18-64 let	65+ let	celkem	podíl (%)
muž	0	1 320	41	1 361	90,7
žena	0	139	0	139	9,3
celkem	0	1 459	41	1 500	100,0
podíl (%)	0,0	97,3	2,7	100,0	

Zdroj: SOD 2019 – vězeňská zařízení

4.5.2 Struktura sečtených osob podle umístění

Rozsah bezdomovectví mezi vězněnými osobami nesouvisí s typem vězeňského zařízení, v němž se nacházejí, protože to závisí na místní příslušnosti vězeňského zařízení k soudu, který o uvěznění rozhodl, a nelze dávat ani do souvislosti s důvodem uvěznění, a tedy umístěním (výkon vazby, výkon trestu odnětí svobody nebo zabezpečovací detence). Tuto část analýzy proto předkládáme pouze pro ilustraci skutečnosti, že struktura sečtených osob z hlediska umístění se nijak výrazně neliší od struktury vězněných osob v ČR jako celku.

Ve třech zařízeních nebyly identifikovány žádné osoby bez domova. V ostatních zařízeních se počet identifikovaných osob bez domova pohyboval od 1 do 170 osob.

Osoby bez domova tvořily 7 % z celkového počtu osob vězněných v daném období v ČR (tab. č. 4.10). Podíl na počtu vězněných se výrazně neliší ani při pohledu na strukturu podle pohlaví nebo umístění, pouze v případě osob v zabezpečovací detenci byl vzhledem k jejich celkově nízkému počtu větší (osoby bez domova tvořily čtvrtinu ze všech osob v zabezpečovací detenci). Jak je z tabulky č. 4.9 patrné, struktura sečtených osob dle pohlaví a umístění odpovídala struktuře vězněných osob jako celku.

Tabulka č. 4.10 **Osoby bez domova jako podíl z celkového součtu vězněných osob podle typu umístění**

		detence	trest	vazba	celkem
celkový počet vězněných osob k 12. 4. 2019*	muži	79	18 300	1 618	19 997
	ženy	9	1 572	98	1 679
	celkem	88	19 872	1 716	21 676
počet osob bez domova ze 13. na 14. 4. 2019	muži	7	1 261	93	1 361
	ženy	2	129	8	139
	celkem	9	1 390	101	1 500
podíl osob bez domova na celkovém počtu vězněných (%)	muži	10,2	6,9	5,7	7
	ženy	8,9	8,2	8,2	8
	celkem	22,2	7,0	5,9	7

Zdroj: SOD 2019 – vězeňská zařízení; Stavby vězněných osob ve vazebních věznicích a věznicích Vězeňské služby České republiky ke dni 12. 4. 2019

4. Osoby bez bytu

Pozn.: *) Počet vězněných osob byl zjištěn k poslednímu pracovnímu dni předcházejícímu termínu sčítání (o víkendu se vězeňské statistiky neshromažďují).

Bezmála 93 % osob bez domova identifikovaných ve vězeňských zařízeních bylo ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž z 84 % se jednalo o muže, což rámcově odpovídá genderové struktuře vězněných osob jako celku (tab. č. 4.10, 4.11). Ve výkonu vazby bylo méně než 7 % sečtených osob. Osob v zabezpečovací detenci bylo mezi sečtenými osobami pouze devět, tj. 0,6 % z celku.

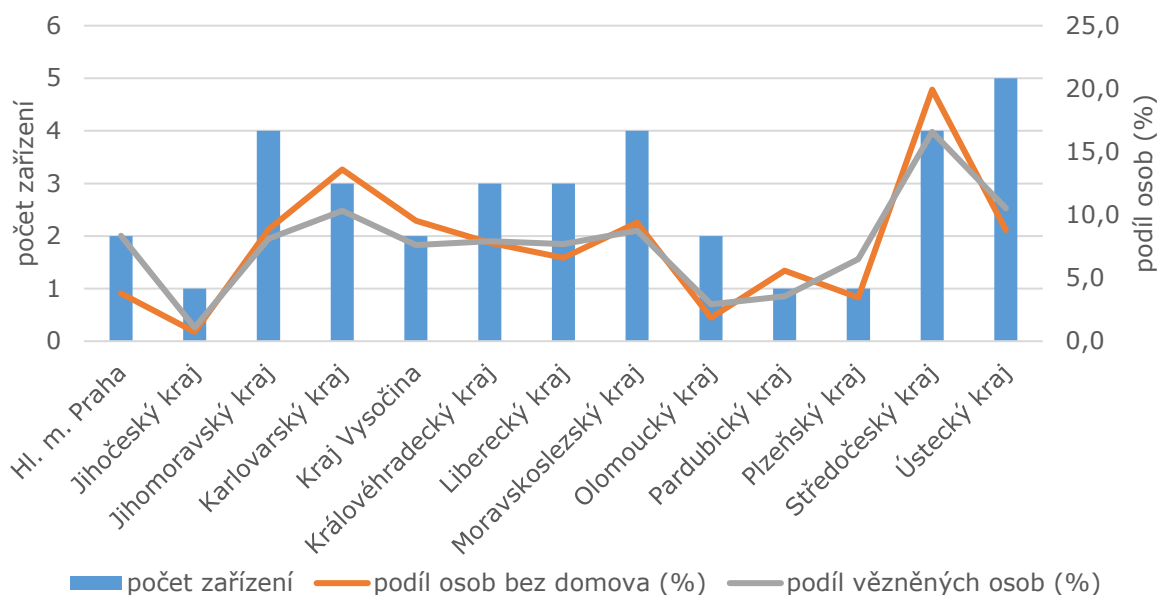
Tabulka č. 4.11 **Genderová a věková struktura sečtených osob podle umístění**

	detence	trest	vazba	celkem
počet dotčených zařízení	2	35	14	--
muži 15 -17 let	0	0	0	0
muži 18 - 64 let	7	1 228	85	1 320
muži 65+ let	0	33	8	41
ženy 15 -17 let	0	0	0	0
ženy 18 - 64 let	2	129	8	139
ženy 65+ let	0	0	0	0
celkem	9	1 390	101	1 500
podíl osob v jednotlivých typech zařízení (%)	0,6	92,7	6,7	100,0
muži celkem	7	1261	93	1361
podíl mužů (%)*	0,5	84,1	6,2	90,7
ženy celkem	2	129	8	139
podíl žen (%)*	0,1	8,6	0,5	9,3

Zdroj: SOD 2019 - vězeňská zařízení

4.5.3 Regionální rozložení sečtených osob

Jak ukazuje graf č. 4.14, **regionální rozložení sečtených osob podle krajů zhruba odpovídalo regionálnímu rozložení vězeňských zařízení a vězněných osob v ČR jako celku** - v krajích s větším počtem zařízení a/nebo vězněných osob bylo sečteno více osob bez domova.

Graf č. 4.14 **Zařízení, vězněné osoby a osoby bez domova ve vězeňských zařízeních podle krajů**

Zdroj: SOD - vězeňská zařízení, N = 35 (zařízení), N = 21 676 (vězněné osoby), N = 1 500 (osoby bez domova)

4.6 Shrnutí

Kategorie osob bez bytu je velmi široká a zahrnuje osoby pobývajících v různých typech zařízení. V provedeném sčítání byly sečteny osoby ubytované v azylových domech, v obecních ubytovnách pro osoby bez přístřeší a v domech na půl cesty. Dále byly sčítány osoby ve zdravotnických zařízeních, které neměly stálé bydlení a neměly se tedy po propuštění kam vrátit. Stejně tak tomu bylo u osob sčítaných ve věznicích, vazebních věznicích a detenčních zařízeních. Osoby v přechodných komerčních ubytovnách, osoby před opuštěním dětských institucí či pěstounské péče a osoby v bytových zařízeních pro uprchlíky (cizince) sčítány nebyly.

Vzhledem ke komplikované struktuře služeb a zařízení azylových domů a jejich adres se nepodařilo získat data od všech azylových domů a všech jejich jednotek/zařízení. **Celkový zjištěný počet uživatelů azylových domů** (za více než 80 % zařízení) je **5 816**, a protože odpověď nepřišla od spíše menších zařízení, může to podle odhadu autorů představovat asi 93 % všech osob bydlících v azylových domech v ČR. Vycházejí z tohoto předpokladu **odhadujeme**, že v noci z 13. na 14. dubna 2019 se na území ČR nacházelo celkem **6 135 osob ubytovaných v azylových domech**, z toho **3 950 dospělých a 2 185 dětí mladších 18 let**.

Z hlediska demografické struktury **uživatelů azylových domů** je v nich **poměr podílu mužů a žen mezi dospělou populací (nad 14 let) zhruba 3:2**. Z hlediska celkových počtů uživatelů azylových domů zaujímají muži 38 % a ženy 30 %, protože vysoký, **téměř třetinový, je podíl dětí ve věku do 14 let**. Ve věkové struktuře je výrazný **vysoký podíl osob starších 50 let**, které tvoří v azylových domech rovněž **zhruba třetinu (33 %)**. Azylové domy slouží jako přechodné ubytování osob v těžké bytové situaci, čemuž odpovídá i celková délka jejich života v situaci bez střechy a bez

bytu. Nejčastěji obyvatelé azylových domů uváděli, že strávili bez střechy a bez bytu **dobu kratší než jeden rok** (48 %). Vyrovnané, zhruba šestinové však byly i podíly osob žijících bez přístřeší dobu delší, zde kategorie 1-2 roky, 2-5 let a dokonce i více než 5 let.

Domů na půl cesty bylo v termínu sčítání v celé České republice osloveno 31, přičemž data byla získána za 19 zařízení, v nichž žily 134 osoby. V termínu sčítání bylo podle našeho odhadu ve všech těchto domech **ubytováno celkem asi 270 osob**. Z hlediska pohlaví a věku se jednalo zhruba ze 60 % o mladé muže, ze 30 % o mladé ženy a z 10 % o děti mladší 18 let.

Speciální kategorií mezi osobami bez bytu jsou **osoby přespávající v obecních ubytovnách**. Obecní ubytovny pro osoby bez přístřeší se nacházely celkem ve 34 obcích ze všech obcí, ve kterých jsme prováděli sčítání. Bylo v nich ubytovaných **celkem 948 osob**. **Odhadujeme**, že na území celé České republiky mohlo v nekomerčních obecních ubytovnách v době sčítání bydlet **celkem zhruba 1 640 osob**. Tyto instituce slouží podobně jako azylové domy, ale nemají status sociální služby. Z hlediska genderu byl podíl osob v obecních ubytovnách téměř vyrovnaný, jen s **mírnou převahou mužů, kteří tvořili 53 % ubytovaných**. Z hlediska věku byly mezi obyvateli obecních ubytoven nejčastěji lidé ve starším produktivním věku, osoby ve **věkové kategorii 50-64 let činily téměř třetinu (31 %) ubytovaných**. Významně byly ovšem v obecních ubytovnách zastoupeny i **děti, které tvořily téměř čtvrtinu (24 %) všech jejich obyvatel**. Z analýzy délky pobytu bez bytu a bez střechy vyplynulo, že v obecních ubytovnách jsou nejčastěji ubytované dvě skupiny obyvatel. Jednak ti, pro které je toto ubytování krátkodobým řešením nouzové situace a stráví zde pouze přechodnou dobu. To lze odvodit ze zjištěné skutečnosti, že **35 % osob v obecních ubytovnách udávalo, že jsou bez bytu či bez střechy celkem méně než jeden rok**. Na druhou stranu je však v obecních ubytovnách ubytován i velký počet osob, které se ve špatné bytové situaci nachází dlouhodobě. **Více než jedna třetina (36 %) osob v obecních ubytovnách uvedla, že je v situaci bez bytu či bez střechy již celkem déle než pět let**.

Výsledky **sčítání osob bez domova ve zdravotnických zařízeních** poukazují na obtížnost identifikace osob bez domova v těchto institucích. Hromadná administrativní analýza počtu pacientů bez domova ve zdravotnických zařízeních v podstatě není možná, protože zařízení z důvodu ochrany soukromí a osobních údajů o pacientech evidují pouze formální adresy. Aby byly výsledky sčítání co nejbližší realitě, bylo ve většině zařízení nezbytné intenzivnější zapojení (sociálních) pracovníků jednotlivých zařízení, kteří mnohdy v zájmu zpřesnění dat museli provést mezi pacienty dodatečné dotazování.

Do sčítání osob bez domova ve zdravotnických zařízeních se zapojilo 188 zařízení poskytujících lůžkovou péči, zahrnujících 136 nemocnic, 20 nemocnic se specializovanou péčí, 14 léčeben dlouhodobě nemocných a 18 psychiatrických léčeben, představujících 82 % všech takových zařízení v ČR. Regionální rozložení zapojených zařízení a sečtených osob odpovídalo reálnému rozložení všech zdravotnických zařízení s lůžkovou péčí v České republice. **Ze souboru 2 592 osob bez domova sečtených ve zdravotnických zařízeních tvořili tři čtvrtiny muži a jednu čtvrtinu ženy**. Tři čtvrtiny osob byly ve věku 18-64 let, osoby ve věku 65 a více let tvořily pětinu souboru. Osoby do 17 let byly započteny pouze čtyři. Výskyt hospitalizovaných osob bez domova se lišil podle typu zdravotnického zařízení. **V psychiatrických léčebnách byly sečteny tři čtvrtiny všech pacientů bez domova**. Další **pětina pacientů bez domova byla sečtena v nemocnicích**. V nemocnicích se specializovanou péčí a **v léčebnách dlouhodobě nemocných pobývalo dohromady pouze 7 % ze všech sečtených pacientů bez**

domova. Genderová struktura byla podobná napříč typy zdravotnických zařízení, s mírně vyšším výskytem mužů mezi osobami sečtenými v nemocnicích a nižším v psychiatrických léčebnách. **Extrapolací dat** ze zdravotnických zařízení byl získán **odhad celkem 2 672 osob bez domova** sledovaných kategorií pobývajících reálně **ve všech zdravotnických zařízeních s lůžkovou péčí v ČR.**

Jako hlavní rys souboru osob bez domova sečtených ve zdravotnických zařízeních vyvstává velké množství osob bez možnosti návratu do stabilního bydliště mezi pacienty psychiatrických léčen, ale i mezi pacienty nemocnic, nemocnic se specializovanou péčí a léčen dlouhodobě nemocných, kteří se vzhledem k omezené schopnosti o sebe postarat, potřebě asistence, dohledu nebo určitého hygienického standardu nemohou vrátit do svého původního bydliště. Jedná se o specifickou skupinu osob, jež si zdravotnická zařízení nemohou dovolit propustit, ačkoli důvod pro hospitalizaci do velké míry nebo plně pominul, protože **chybí odpovídající zařízení na pomezí zdravotních a sociálních služeb** (nebo jejich kapacity), která by tyto osoby mohla převzít do své péče.

Výsledky **sčítání osob bez domova ve vězeňských zařízeních** jsou podobně jako v případě zařízení zdravotnických založeny na počtech zjištěných jejich zaměstnanci s využitím jim dostupných informací o vězněných osobách (administrativní údaje, sociální anamnéza, popř. individuální rozhovory). Stejně jako v případě zdravotnických zařízení bylo vyhodnocení situace jednotlivých vězněných osob a rozhodnutí o tom, zda konkrétní osobu započítat podle předložených kritérií jako osobu bez domova či nikoli, ponecháno na úsudku personálu zařízení. I při plné důvěře v úsudek vězeňského personálu ale lze předpokládat jistou variabilitu v tom, jak byla bytová situace jednotlivých vězněných osob vyhodnocena, takže zjištěné počty by měly být vnímány spíše jako velmi realistický kvalifikovaný odhad než jako zcela přesný statistický údaj.

Do sčítání osob bez domova ve vězeňských zařízeních se **zapojilo všech 35 vězeňských zařízení v ČR**, z toho 25 věznic a 10 vazebních věznic. Dvě ze zařízení vykonávají zároveň funkci detenčního ústavu. Výsledky ze dvou vězeňských nemocnic byly zahrnuty do souboru zdravotnických zařízení (kap. 4.4). Ze souboru **1 500 osob bez domova sečtených ve vězeňských zařízeních tvořili 91 % muži a 97 % osoby ve věkové kategorii 18-64 let.** Všech **139 sečtených žen** bylo ve věkové kategorii 18-64 let. Osoby ve věku 15-17 let se v souboru nevyskytovaly. Zjištěný počet osob bez domova ve věznicích nelze dávat do příčinné souvislosti s typy dotčených vězeňských zařízení ani s důvodem uvěznění. Ve třech zařízeních nebyly identifikovány žádné osoby bez domova. V ostatních zařízeních se počet identifikovaných osob bez domova pohyboval od 1 do 170 osob. **Osoby bez domova tvořily 7 % z celkového počtu osob vězněných v daném období v ČR.** Bezmála 93 % osob bez domova sečtených ve vězeňských zařízeních bylo ve výkonu trestu odnětí svobody, přičemž z 84 % se jednalo o muže. Ve vazbě bylo méně než 7 % sečtených osob. Osob v zabezpečovací detenci bylo mezi sečtenými osobami pouze 0,6 %. **Struktura sečtených osob podle pohlaví, umístění i jejich regionální rozložení podle krajů se výrazně neliší od struktury a regionálního rozložení vězněných osob v ČR jako celku.**

Závěr

Provedené sčítání osob bez domova se snažilo v doposud co nejširším rozsahu zjistit počet těchto osob na území ČR, a to s důrazem na těžko postihnutelnou kategorii osob spících „venku“ (tedy těch, kteří pobývají např. ve stanech, autech, vagónech, podmostích, veřejných prostranstvích, squatech, cizích zahradních chatkách, sklepech) a v nízkoprahových noclehárnách pro osoby bez přístřeší. Tyto osoby spadají do konceptuální kategorie „**bez střechy**“. Vedle nich byly sčítány i další osoby, které jsou podle mezinárodní typologie ETHOS považovány za osoby bez domova, a sice obyvatelé azylových domů, obecních ubytoven pro osoby bez přístřeší, domů na půl cesty a osoby bez domova pobývající v daném termínu sčítání (noci ze 13. na 14. dubna 2019) ve zdravotnických nebo vězeňských zařízeních. Všechny tyto osoby jsou podle mezinárodní typologie kategorizovány jako osoby „**bez bytu**“.

Dle našich dat se na **území ČR na jaře roku 2019 vyskytovalo celkově zhruba 23 830 osob bez domova výše uvedených kategorií, z toho 2 600 dětí.** Přibližně **polovina z těchto osob (11 608) patřila do kategorie bez střechy**, tedy přespávala venku nebo v noclehárnách pro osoby bez domova. Zhruba jedna třetina sečtených osob (6 135) přebývala v azylových domech, zhruba každá desátá osoba bez domova pak byla v době sčítání ve zdravotnickém zařízení (2 672), nejčastěji v psychiatrické léčebně. Ve věznicích se nacházelo rovněž nezanedbatelné množství osob bez domova (1 500), které se po propuštění nebudou mít kam vrátit, protože ubytování neměli už před nástupem do vězení, nebo o něj přišly v průběhu uvěznění.

Členění podle krajů ukázalo, že celkově **nejvíce osob bez domova jsme sečetli v Moravskoslezském kraji (3 541) a v Hl. m. Praze (3 251), dále v kraji Jihomoravském (2 453), Ústeckém (2 263) a Středočeském (2 208).** To v zásadě odpovídá členění krajů podle velikosti, ovšem s tím, že část osob bez domova ze Středočeského kraje nepochybně migruje do Prahy. Při přepočtech osob bez domova na tisíc obyvatel daného kraje je **nejvyšší koncentrace těchto osob v Karlovarském, Moravskoslezském, Ústeckém kraji a v Hl. m. Praze.** Naopak, nejnižší počty osob bez domova na tisíc obyvatel nacházíme v Kraji Vysočina a v Jihočeském kraji, tedy krajích s malým počtem velkých měst. Zaměříme-li se pouze na kategorii osob **bez střechy**, tedy spících venku nebo v noclehárnách pro osoby bez domova, vychází jejich počty na obyvatele kraje výrazně **nejvyšší v Hlavním městě Praze a v Karlovarském a Moravskoslezském kraji.**

Sčítání proběhlo záměrně ve druhém dubnovém týdnu 2019, aby bylo možné v terénu kontaktovat osoby spící venku a zároveň proto, aby těchto osob nebylo více, než je obvyklé např. z důvodu pěkného počasí. Předpokládáme tedy, že **zjištěné počty jsou středovými hodnotami v rámci daného roku.** Pokud by sčítání proběhlo v zimě, byly by celkové počty patrně o něco nižší a více osob by bylo zachycených v institucích než na ulici. Proběhlo-li by v letním období, počty sečtených osob by patrně byly vyšší, přičemž by se zvýšil podíl osob zkontaktovaných a přebývajících venku. Zjištěné počty a odhady pro celou Českou republiku považujeme za reprezentativní, nicméně musí být řečeno, že se spíše jedná o počty nižší než vyšší. Zatímco prevenci duplicit lze zajistit relativně snadno, zachytit všechny osoby bez domova v terénu je v podstatě nemožné. Zejména ve velkých městech je tento úkol velmi náročný.

Ekonomická situace země byla v době sčítání velmi dobrá, nezaměstnanost dlouhodobě neustále klesá, takže v roce 2018 dosáhla nejnižší úrovně z celé EU. Od roku 2013, kdy míra nezaměstnanosti činila v důsledku předcházející celosvětové ekonomické krize 7 %, se počty nezaměstnaných stále snižují. V prvním čtvrtletí 2019

činila podle dat ČSÚ pouhá 2 %. Průměrná mzda od roku 2014 naopak stále roste. Tyto ekonomické podmínky přirozeně snižují počty osob bez domova. Z tohoto hlediska lze konstatovat, že **sčítání proběhlo v době, kdy můžeme očekávat spíše nižší než vyšší počty osob bez domova**. Je navíc pravděpodobné, že mnoho zranitelných osob v tomto příznivém ekonomickém období pobývá v krátkodobých komerčních ubytovnách. Jedná se o osoby, které jsou podle mezinárodní typologie ETHOS rovněž řazeny mezi osoby bez domova. Tato skupina však nebyla předmětem provedeného sčítání a bylo by vhodné na ni zaměřit další výzkum proto, aby údaje o osobách bez domova v České republice byly kompletní.

Literatura

Baláš, O. a kol., 2010. *Aktuální otazníky fenoménu bezdomovství. Sčítání bezdomovců v Brně v roce 2010*. Brno: Magistrát města Brna.

Baláš, O. a kol., 2015. *Zjišťování počtu lidí bez domova 2014*. Brno: Magistrát města Brna.

Barrow, S. M., Herman, D. B., Cordova, P., & Struening, E. L., 1999. Mortality among Homeless Shelter Residents in New York City. *American Journal of Public Health*, 89 (4): 529-534.

Domácnosti podle Sčítání lidu, domů a bytů - Česká republika - 2011. 2013. Praha: ČSÚ. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/domacnosti-podle-scitani-lidu-domu-a-bytu-2011-ceska-republika-2011-yarv3jgge2> (přístup 18. 6. 2019).

EOH 2012. *Counting Homeless People in the 2011 Housing and Population Census*. Brussels: European Observatory on Homelessness. Dostupné z: https://www.feantsaresearch.org/download/briefing_census_report1772862387414662940.pdf (přístup 22. 5. 2019).

Hibbs, J. R., Benner, L., Klugman, L., Spencer, R., Macchia, I., Mellinger, A. K., Fife, D. 1994. Mortality in a Cohort of Homeless Adults in Philadelphia. *England Journal of Medicine*, 331 (5): 304-309.

Homelessness, Health, and Human Needs. 1988. Washington, D. C.: National Academy Press.

Holpuch, P., 2011. Bezdomovectví jako přístup k životu. *Biograf*, (54): 112 odst. Dostupné z: <http://www.biograf.org/clanek.php?clanek=v5401>.

Hradecký, I. 2006. *Národní zpráva o bezdomovství v České republice 2006: statistická část*. Praha. Dostupné z: https://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2006nzob_s_cz.pdf (přístup 24. 6. 2019).

Hradecký, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje o.s., 2007.

Hradecký, I., Barták, M., Cveček, D., Edgar, W. M., Ondrák, Pěnkava, P., Ruszová, P. 2007. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje. Dostupné z: <https://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/2007dtbezdm.pdf>

Hruška, L. a kol., 2012. Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě. Moravská Ostrava: PROCES, ACCENDO. Dostupné z: https://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/c-users-zivcakzd-desktop-komplexna-socialna-pra-ce-bezdomovstva-studie-proces-studie_o_stavu_bezdomovectvi_v_ostrave_final.pdf.

Chapman, D. G., 1951. Some Properties of the Hypergeometric Distribution with Applications to Zoological Censuses. *University of California Publications in Statistics*, 1: 131-160.

Kuchařová, V., Barvíková, J., Psychlová, K., Höhne, S., 2015. *Vyhodnocení dostupných výzkumů a dat o bezdomovectví v ČR a návrhy postupů průběžného získávání klíčových dat*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_387.pdf.

- Kuchařová, V., Janurová (Psychlová), K., 2016. *Velikost a struktura skupin osob bez domova a osob vyloučených z bydlení*. Praha: VÚPSV, v. v. i. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_419.pdf.
- Klusáček, J. (ed.), 2019. *Zpráva o vyloučení z bydlení za rok 2018*. Lumos a Platforma pro sociální bydlení. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/images/Zpr%C3%A1va-o-vylou%C4%8Den%C3%AD-z-bydlen%C3%AD-za-rok-2018.pdf>.
- Marek, J., Strnad, A., Hotovcová, L., 2012. *Bezdomovectví v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Praha: Portál.
- Morrison, D. S. 2009. Homelessness as an Independent Risk Factor for Mortality: Results from a Retrospective Cohort Study. *International Journal of Epidemiology*, 38 (3): 877-883.
- Nechanská, B., Jann, J., Nováková, Z., Kudrna, K., Slábová, V., Pašingerová, R., 2017. *Psychiatrická péče 2016*. Praha: ÚZIS. Dostupné z: <https://www.uzis.cz/system/files/psych2016.pdf>.
- Psychlová, K., Holpuch, P., 2015. Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního sčítání osob bez domova v ČR. *Demografie*, 57 (3): 245-269.
- Prudký, L., Šmídová, M., 2010. *Kudy ke dnu. Analýza charakteristik klientů Naděje, o., s., středisko Praha, Bolzanova*. Praha: Socioklub.
- Růžička, J., 2015. *Srovnání nástrojů pro mapování bezdomovectví na místní a regionální úrovni*. Praha: FHS UK. (Diplomová práce)
- Seber, G. A. F., 1982. *The Estimation of Animal Abundance and Related Parameters*. 2. vyd. London: Griffin.
- Snow, S. Anderson, L., 1987. Identity Work among the Homeless. *The American Journal of Sociology*, 92 (6): 1336-1371.
- Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2017*, Praha, MPSV, 2018. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/34376/Statisticka-rocenka-z-oblasti-prace-a-socialnich-veci-2017.pdf>
- Šimon, M., Vašát, P., Poláková, M., Gibas, P., Daňková, H., 2019. Activity spaces of homeless men and women measured by GPS tracking data: A comparative analysis of Prague and Pilsen. *Cities*, 86 (3): 145 - 153. Dostupné z: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264275118305912>.
- Šnajdrová, Z., Holpuch, P., 2010. *Sčítání bezdomovců na území hl. města Prahy, Závěrečná zpráva*. Praha: 2010. Dostupné z: http://socialni.praha.eu/public/44/9f/ae/1877854_502943_zaverecna_zprava_scitani_bezdomovcu_hmp_2010.pdf (přístup 18. 6. 19).
- Toušek, L., 2009. *Analýza situace "bezdomovců" v Plzni včetně identifikace jejich počtu*. Plzeň: západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z: https://www.bezpecnaplzen.eu/Files/bezpecna_plzen/Bezdomovci_Plzen_Zprava_CAAT_2009-1.pdf.
- Vágnerová, M., Csémy, L., Marek, J., 2014. *Bezdomovectví jako alternativní existence mladých lidí*. Praha: Karolinum.
- Váně, J., Kalvas, F. *Fenomén bezdomovectví*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. Dostupné z: https://socialnisluzby.plzen.eu/Files/soc/dokumenty/bezdomovectvi_zkracena_verze.pdf.
- Vašát, P., 2014. „Předevčírem, nebo kdy to bylo?": Temporalita třídy nejchudších." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 50 (1): 57-82.

Vašát, P., Gibas, P., 2018. „Žít (mezi) místy: Geografie lidí bez domova.“ In Osman, R., Pospíšilová, L. *Geografie "okrajem": Každodenní časoprostorové zkušenosti*. Praha: Karolinum, s. 331-362.

Vašát, P., Gibas, P., Poláková, M., 2017. Mezi taktikou a afektem, ne-místem a místem: Vizualní analýza každodenní geografie osob bez domova. *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 53 (4): 533–564.

Vyhodnocení průzkumu řešení bezdomovectví v obcích s rozšířenou působností. (nedatováno). Praha: MPSV. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/33929/Vyhodnoceni-pruzkumu-reseni-bezdomovectvi-v-obcich-s-rozsirenou-pusobnosti.pdf>

Výtahy z oponentských posudků

doc. PhDr. Jan Váně, Ph.D.

Klíčová otázka, kolem které je vystavěn jak teoretický background, tak metodologický postup, se soustředí na hledání odpovědi, kolik se nachází osob bez domova na území České republiky. Jedná se o netriviální otázku, protože od stanovení počtu lidí v bezdomoví (zjevné/latentní) se odvíjí strategie práce s těmito osobami jak na úrovni samospráv, tak i s ohledem na legislativu. Autorský kolektiv využívá ustálenou typologii ETHOS, která je vytvořena Evropskou federací národních sdružení pracujících sw bezdomovci (FEANTSA). Autoři adekvátně recipují domácí studie zabývající se fenoménem bezdomovectví stejně jako doposud realizovanými sběry, které usilovaly o stanovení počtu bezdomovců na území ČR.

Metodologický postup představuje ústřední osu, kolem níž se formuje celá práce. Zvolená metoda tak předznamenává i povahu výsledků a jejich relevanci.

Z textu vyplývá, že si autorský tým je vědom komplikací, a oceňují, že vlastní sběr je detailně popsán. A je evidentní, že cílem bylo připravit takovou kombinaci scénářů, aby sčítání umožnilo zajistit co nejpřesnější data.

Pozitivně hodnotím, že autoři kriticky hodnotí získaná data, kdy dokonce kvůli porušení metodického postupu část dat vůbec nepoužili, což ale opět vnáší otázku a jistou skepsi k celkovému sčítání. Ačkoli je pravda, že využívají např. jako korektiv srovnání s jinými sběry či censy realizovaných v předešlých letech.

Využitelnost výsledků: ... rozhodně ano, jedná se o nejčerstvější verzi dat pro ČR (byť by měla mít orientační podobu pro některé oblasti), stejně jako kombinaci metod sběru.

Mgr. Ilja Hradecký

Autoři použili pro sčítání lidí bez domova modifikovanou typologii ETHOS (tzv. ETHOS light), resp. její část. Z této typologie vynechali životní situace 4 (přechodné ubytovny) a 5 (přechodné podporované ubytování).

Metodologický účelně diferencovaný přístup a postup lze ocenit. Metoda extrapolace propracovaná na celou Českou republiku s koeficienty podle velikosti sídel společně s konzervativním přístupem (blíže minimu uvnitř odhadového intervalu) dávají předpoklad pro věrohodné výsledky ve sledovaných životních situacích. To je velká práce!

Pro získání objektivního kvantitativního obrazu o bytové nouzi je nutno dopočítat (ve veřejných ubytovnách odhadnout) počet osob a připočítat ke zjištěnému.

Nesporně jde o nejkomplexnější plošné sčítání osob bez domova na území České republiky.